

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM İKTİSADI VE FİNANSİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE KAMU VE ÖZEL SERMAYELİ KATILIM
BANKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSNE GÜLCE DENEK

DANIŞMAN

PROF. DR. EMİNE FIRAT

AKSARAY 2022

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE FİNANSİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KAMU VE ÖZEL SERMAYELİ KATILIM
BANKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSNE GÜLCE DENEK

DANIŞMAN
PROF. DR. EMİNE FIRAT

AKSARAY 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren hemen sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Hüsne Gülce

Soyadı : DENEK

Bölümü :İslam İktisadı ve Finansı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Türkiye’de Kamu ve Özel Sermayeli Katılım Bankalarının Karşılaştırılması

İngilizce Adı: Comparing The Public and Private Equity Participation Banks In Turkey

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Hüsne Gülce DENEK

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Hüsne Gülce DENEK tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kamu ve Özel Sermayeli Katılım Bankalarının Karşılaştırılması” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: (Prof. Dr. Emine FIRAT)

(İktisat, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: (Prof. Dr. Ekrem ERDEM)

(İktisat, Erciyes Üniversitesi)

.....

Üye: (Doç. Dr. Mehterhan FURKANİ)

(Temel İslam Bilimleri, Aksaray Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 29/09/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanma sürecinde bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren danışmanım ve kıymetli hocam Prof. Dr. Emine FIRAT'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, görüş ve önerileriyle tezime katkıda bulunan Prof. Dr. Ekrem ERDEM ve Doç. Dr. Mehterhan FURKANİ hocalarıma müteşekkirim. Bu süreçte benden desteklerini esirgemeyen değerli eşim Dr. Selçuk DENEK'e ve beni her daim anlayışla karşılayan biricik oğlum Ahmet'e minnettarım. Son olarak bugünlere gelmemde üzerimde pek çok emeği olan anne ve babama şükranlarımı sunuyorum.

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE’DE KAMU VE ÖZEL SERMAYELİ KATILIM BANKALARININ
KARŞILAŞTIRILMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Hüsne Gülce DENEK, Aksaray 2022

ÖZET

Bu çalışmada bankacılık sektörü genel olarak araştırılmış olup, Türkiye’deki katılım bankacılığı sektörünün gelişimi, kamu ve özel sermayeli katılım bankaları ve bunların son dönemdeki finansal verileri detaylı olarak incelenmiştir. Bu veriler ışığında Türkiye’deki kamu ve özel sermayeli katılım bankalarının finansal durumlarının gelişimi irdelenmiştir. İslami finans sektörü olarak tanınan katılım bankacılığı sistemi, bankacılık sistemine yeni ve farklı bir bakış açısı getirmiştir. Türkiye’de 2015 yılı itibariyle kamu sermayeli katılım bankalarının ortaya çıkması, katılım bankacılığı sektöründe bir gelişim yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada, Türkiye bankacılık sektöründeki kamu ve özel sermayeli katılım bankalarının 2017-2021 yıllarını kapsayan gelişimleri incelenmiştir. Bu süreç içerisinde özel sermayeli katılım bankaları ön planda olsa da zaman içerisinde kamu sermayeli katılım bankalarının ciddi bir gelişim gösterdiği görülmüştür.

Bilim Kodu: 115306

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, İslami Finans, Kamu Sermayeli Katılım Bankası, Özel Sermayeli Katılım Bankası

Sayfa Adedi: 147

Danışman: Prof. Dr. Emine FIRAT

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
COMPARING THE PUBLIC AND PRIVATE EQUITY PARTICIPATION BANKS
IN TURKEY

(Master Thesis)

Hüsne Gülce DENEK, Aksaray 2022

ABSTRACT

In this study, banking sector have been researched broadly and development of participation banking sector in Turkey, private equity and public equity participation banks, and financial data of these banks, have been studied in detail. In the light of this information, financial conditions of private equity and public equity participation banks in Turkey, have been examined. Participation banking system known as Islamic financial sector, has been put a different and new complexion on banking sector. However, public equity participation banks were come into sight by the year of 2015 in Turkey and consequently participation banking sector has improved. In this context, this study has examined the development of private equity and public equity participation banks between the years of 2017-2021 in Turkish banking sector. Within this period, although private equity participation banks were in the forefront, public equity participation banks have been prominently improved themselves in the course of time.

Science Code: 115306

Key Words: Participation Banking, Islamic Finance, Public Equity Participation Bank, Private Equity Participation Bank

Page Number: 147

Supervisor: Prof. Dr. Emine FIRAT

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	iv
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	v
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	vi
TEŞEKKÜR	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I.....	4
1. BANKACILIK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ	4
1.1. Bankacılık Kavramı ve İşlevleri	4
1.2. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	6
1.3. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	8
1.3.1. Osmanlı Dönemi Bankacılık Sistemi	9
1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Bankacılık Sistemi	12
1.3.2.1. Kamu Bankalarının Kuruluş Dönemi	13
1.3.2.2. Özel Bankaların Gelişme Dönemi	14
1.3.2.3. Planlı Dönem.....	16
1.3.2.4. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi	19
1.3.2.5. 2000 Sonrası Yeniden Yapılanma	23
BÖLÜM II	28

2. KAMU VE ÖZEL SERMAYELİ BANKALARIN KURULUŞ NEDENLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YERİ	28
2.1. Kamu Bankalarının Kuruluş Nedenleri.....	28
2.1.1. Siyasal Nedenler.....	31
2.1.2. Sosyal Nedenler	33
2.1.3. Ekonomik Nedenler.....	33
2.2. Türkiye’de Kurulan Kamu Bankaları	35
2.3. Kamu Bankalarının Türk Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri	38
2.4. Özel Sermayeli Bankaların Kuruluş Nedenleri	40
2.4.1. Türkiye’de Kurulan Özel Sermayeli Bankalar	42
2.4.2. Özel Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sistemindeki Genel Durumu	44
BÖLÜM III.....	52
3. KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ	52
3.1. Katılım Bankacılığının Tanımı	52
3.2. Katılım Bankacılığının Tarihçesi.....	53
3.3. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişimi	54
3.4. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri	61
3.4.1. Dini Nedenler	62
3.4.2. Ekonomik Nedenler.....	64
3.4.3. Politik Nedenler	66
3.4.4. Sosyal Nedenler	66
3.5. Katılım Bankacılığının Temel Prensipleri	67
3.6. Katılım Bankacılığının Amacı	69
3.7. Katılım Bankacılığının Fon Toplama Yöntemleri.....	69
3.7.1. Özel Cari Hesaplar	70
3.7.2. Katılma Hesabı.....	70
3.8. Katılım Bankacılığının Fon Kullandırma Yöntemleri	72
3.9. Katılım Bankacılığının Diğer Faaliyetleri.....	77
BÖLÜM IV	78

4. TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKALARININ GELİŞİMİ	78
4.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığı	78
4.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları	83
4.2.1. Özel Sermayeli Katılım Bankaları	83
4.2.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	83
4.2.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	85
4.2.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	87
4.2.2. Kamu Sermayeli Katılım Bankaları	89
4.2.2.1. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	90
4.2.2.2. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	91
4.2.2.3. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	93
4.3. Türkiye’deki Özel ve Kamu Katılım Bankalarının Finansal Durumlarının Gelişimi	94
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	110
KAYNAKÇA.....	116
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	130

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Bankacılık Sisteminin Tarihsel Süreci.....	7
Tablo 2: Osmanlı Döneminde Yaşanan Önemli Gelişmeler	11
Tablo 3: Planlı Dönem Banka Sayısı	16
Tablo 4: Planlı Dönemde Şube Sayısı;.....	18
Tablo 5: 1980-2000 Yılları Arasındaki Banka ve Şube Sayıları.....	21
Tablo 6: 2001-2021 Yılları Arasındaki Banka ve Şube Sayısı	25
Tablo 7: Kamu Bankalarının Tarihçesi	35
Tablo 8: Şube Sayılarına Göre Kamu Bankaları (2000-2021).....	39
Tablo 9: Özel Sermayeli Bankaların Tarihçesi	42
Tablo 10: 1923-1943 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı	46
Tablo 11: 1944-1960 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı	47
Tablo 12: 1961-1980 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı	48
Tablo 13: 1981-2000 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı	49
Tablo 14: 2001-2021 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı	50
Tablo 15: Küresel Faizsiz Finans Sektörü Bölge ve Segment Dağılımı, 2019 (milyar Amerikan doları).....	58
Tablo 16: Toplanan Fonların Gelişimi (Milyon TL).....	71
Tablo 17: Kullanılan Fonların Gelişimi (Milyon TL)	76
Tablo 18: Katılım Bankacılığı Başlıca Göstergeleri	81
Tablo 19: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi (Milyon TL).....	82
Tablo 20: Albaraka Türk Ortaklık Yapısı (30.09.2021).....	84
Tablo 21: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler.....	84
Tablo 22: Seçili Ürünlerde Kuveyt Türk'ün Pazar Payları (2021/6, %).....	86
Tablo 23: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler.....	87
Tablo 24: Türkiye Finans Sermaye ve Ortaklık Yapısı (2021).....	88
Tablo 25: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler.....	88

Tablo 26: Ziraat Katılım A.Ş.’nin Ortaklık Yapısı (31.12.2020-2021)	90
Tablo 27: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler.....	91
Tablo 28: Vakıf Katılım A.Ş.’nin Ortaklık Yapısı (30.06.2021)	92
Tablo 29: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler.....	92
Tablo 30: Dört Yıllık Özet Finansal Bilgiler	94
Tablo 31: Katılım Bankalarının Başlıca Finansal Göstergeleri (Milyon TL)	95
Tablo 32: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektör İçindeki Payı (Milyon TL).....	96

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Küresel Faizsiz Finans Sektörü Bölge Dağılımı, 2019	55
Şekil 2: Ülkelere Göre Küresel Faizsiz Bankacılık Aktifleri Dağılımı, 2019	56
Şekil 3: Tekafül Piyasasının En Büyükleri 2019 (Milyar \$)	57
Şekil 4: Ülke Bazlı Kurumsal Sukuk İhraçları ve Toplam Sukuk İhraç Dağılımı (2020)...	59
Şekil 5: Katılım Bankacılığının Toplam Aktifler İçindeki Payı	97
Şekil 6: Türkiye Katılım Bankaları Pazar Payları, 2020 3. Çeyrek	97
Şekil 7: Katılım Bankalarının Net Kâr Gelişimi (Milyon TL)	98
Şekil 8: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Net Kâr Gelişimi	99
Şekil 9: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi (Milyon TL)	99
Şekil 10: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Toplam Aktif Gelişimi	100
Şekil 11: Katılım Bankalarının Toplanan Fonları (Milyon TL)	100
Şekil 12: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Toplanan Fonları	101
Şekil 13: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Gelişimi (Milyon TL)	101
Şekil 14: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Kullandırılan Fon Gelişimi	102
Şekil 15: Katılım Bankalarının Özkaynak Gelişimi (Milyon TL)	102
Şekil 16: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Özkaynak Gelişimi	103
Şekil 17: Katılım Bankalarının Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	103
Şekil 18: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Sermaye Yeterlilik Oranı	104
Şekil 19: Katılım Bankalarının Personel Sayısı	104
Şekil 20: Katılım Bankalarının Şube Sayısı	105
Şekil 21: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	105
Şekil 22: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Net Kâr Gelişimi (Milyon TL)	106
Şekil 23: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Özkaynak Gelişimi (Milyon TL)	106
Şekil 24: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Toplanan Fonları (Milyon TL)	107
Şekil 25: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonları (Milyon TL)	107
Şekil 26: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	108

Şekil 27: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Personel-Şube Sayıları	108
--	-----

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
SPK	: Sermaye Piyasa Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
IDB	: Islamic Development Bank (İslam Kalkınma Bankası)
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
AAOIFI	: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)
IIFM	: International Islamic Finance Market (Uluslararası İslami Finans Piyasası)
IFSB	: Islamic Financial Services Board (İslami Finansal Hizmetler Kurulu)
IIRA	: Islamic International Rating Agency (İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı)
IILM	: International Islamic Liquidity Management Corporation (Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu)
DESİYAP	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş.
ÖFK	: Özel Finans Kurumu
NCB	: National Commercial Bank

GİRİŞ

Müslümanların faizsiz kaynak arayışları 1970’li yıllardan itibaren İslami bankacılığa olan eğilimi artırmıştır. 1973 yılında meydana gelen petrol krizi de faizsiz bankaların gelişmesine ve finans piyasasında isminin duyulmasına neden olmuştur. Böylece Müslümanların finansal ihtiyaçlarını karşılayabilmek için İslam Kalkınma Bankası (IDB) kurulmuştur. IDB faizsiz bankacılığın öncü kurumu olarak görülmüştür.

Türkiye’de, faizsiz finansman uygulamaları 1983 yılında “Özel Finans Kurumu” adıyla ortaya çıkmış ve 1985 yılında faaliyete geçmiştir. 2005 yılında ise Özel Finans Kurumu’nun adı, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir. Kamu sermayeli katılım bankaları ise 2015 yılında ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye’de faizsiz finansman sektörü 35 yıldır faaliyet göstermektedir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Türkiye’deki katılım bankacılığı sektörünün irdelenmesi gerekmektedir.

Konusu

Türkiye’deki katılım bankacılığı faaliyetlerinin irdelenmesi, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca bu çalışmada kamu ve özel sermayeli katılım bankalarının finansal durumları incelenmektedir.

Önemi

İslami kurallara bağlılıkları yüksek olanların, dini inançları nedeniyle tasarruflarını değerlendirirken ve finansal ihtiyaçlarını karşılarken faizsiz bir sistem arayışı içerisinde olmaları, geleneksel bankacılıkta kullanılmayan fonların atıl kalması ve bu durumun hem ekonomi hem de tasarruf sahipleri açısından kayıp oluşturması bu çalışmanın önemini göstermektedir. Ayrıca Türkiye’de 1983 yılından itibaren ortaya çıkan faizsiz finansman sektörünün 2005 yılı itibariyle Katılım Bankacılığı olarak resmiyet kazanması, bankacılık sektöründe yeni bir uygulamanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2015 yılı itibariyle kamu sermayeli bankalarının da, katılım bankacılığı sektörüne yönelmeleri konunun incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki kamu ve özel sermayeli katılım bankalarının finansal durumlarının gelişimini ve sektör içerisindeki paylarını ortaya koymaktır.

Yöntemi

Bu kapsamda çalışma, betimleyici ve açıklayıcı bir yöntemle oluşturulmuş, nitel araştırma yöntemi kullanılarak geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Öncelikle konuyla ilgili tezler, makaleler ve kitaplar tarandıktan sonra ilgili yasal düzenlemeler, faaliyet raporları, ilgili kurumların web siteleri ve yayınladıkları diğer belgeler incelenerek çalışmaya bir temel oluşturulmuştur. Bu süreçte kamu ve özel sermayeli katılım bankalarının gelişiminin ortaya koyulması için elde edilen veriler dikkatli, detaylı ve sistematik olarak incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Tezi

Çalışmanın temel tezi Türkiye’de katılım bankacılığı faaliyetlerinin sektör içerisinde yeterli büyüklüğe sahip olmadığıdır. Ayrıca özel sermayeli katılım bankalarının, sektörde daha güçlü olduğu ve kamu sermayeli katılım bankalarının sektör içerisindeki paylarının yetersiz düzeyde olduğu çalışmanın tezleri arasındadır. Bununla birlikte kamu sermayeli katılım bankalarının son yıllarda hızlı bir gelişim gösterdiği çalışmanın tezleri arasında yerini almaktadır.

Kapsamı

Çalışmanın kapsamı, özel sermayeli katılım bankaları ile kamu sermayeli katılım bankalarının 2017-2021 dönemindeki finansal durumlarının gelişiminden oluşmaktadır. Ayrıca dünyadaki katılım bankacılığının gelişimi incelenmiştir. Türkiye’deki geleneksel bankalarla katılım bankalarının karşılaştırılması ise çalışmanın inceleme alanı dışında tutulmuştur. Kamu sermayeli katılım bankalarının 2015 yılı itibariyle faaliyetlerine başlaması, yeterli düzeyde veriye ulaşılmasında sıkıntı yaşanmasına neden olmuştur.

Bu açıklamalardan sonra çalışmanın içeriğine değinilmesi gerekmektedir. Bu çalışma dört bölümden meydana gelmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; bankacılık kavramına ve işlevlerine, tarihsel gelişimine değinilmiştir. Daha sonra Türkiye’de bankacılığın tarihsel gelişimi başlığında Osmanlı Dönemi bankacılık sistemi ve Cumhuriyet Dönemi bankacılık sistemi anlatılmıştır. Cumhuriyet Dönemi bankacılık sisteminin alt başlıklarında ise; kamu bankalarının kuruluşu,

özel bankaların gelişimi, planlı dönem, serbestleşme dönemi, dışa açılma dönemi ve 2000 yılı sonrası yeniden yapılanma dönemi anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; kamu ve özel sermayeli bankaların kuruluş nedenleri ve Türk bankacılık sektörü anlatılmıştır. Ayrıca kamu bankalarının kuruluşunun; siyasal, sosyal ve ekonomik nedenleri incelenmiştir. Sonrasında Türkiye’de kurulan kamu bankalarına ve kamu bankalarının Türk bankacılık sektörü içindeki yerine değinilmiştir. Aynı zamanda özel sermayeli kamu bankalarının kuruluş nedenleri, 1944-1960 döneminde kurulan özel sermayeli bankalar ve özel sermayeli bankaların Türk bankacılık sistemindeki genel durumu anlatılarak ikinci bölüm tamamlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise; katılım bankacılığının tanımı, tarihçesi, dünyadaki gelişimi ve temel prensipleri anlatılmıştır. Daha sonra katılım bankacılığının ortaya çıkışındaki; dini, ekonomik, politik ve sosyal nedenler incelenmiştir. Konunun daha iyi anlaşılması adına katılım bankacılığının amacı, fon toplama yöntemleri ve fon kullandırma yöntemleri detaylı olarak ortaya konulmuştur.

Çalışmanın temelini oluşturan dördüncü bölümünde ise Türkiye’deki kamu ve özel sermayeli bankaların, katılım bankacılığı faaliyetlerinin gelişimi incelenmiştir. Bu bölümde ilk olarak Türkiye’deki katılım bankacılığı sistemi kamu ve özel sermayeli katılım bankaları özelinde incelenmiştir. Daha sonra Türkiye’de faaliyet gösteren; Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım Bankası detaylı olarak incelenmiştir. Bu bankaların, toplam aktif büyüklükleri, toplanan fonları, kullandırılan fonları, öz kaynakları, net kârları, sermaye yeterlilik oranları, personel sayıları ve şube sayıları; tablo ve grafikler kullanılarak detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Son başlıkta ise Türkiye’deki özel ve kamu sermayeli katılım bankalarının finansal durumlarının gelişimi irdelenerek çalışma tamamlanmıştır.

Özetle bu çalışmada Türkiye’deki katılım bankacılığı sektörünün gelişimi, kamu ve özel sermayeli katılım bankaları ve bunların son dönemdeki finansal verileri detaylı olarak incelenmiştir.

BÖLÜM I

1. BANKACILIK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bankalar, ekonomik hayatın en önemli finansal araçlarından birisidir. Bankalar, ticari işlemlerin, yurt içi ve yurt dışında düzenli olarak yürütülebilmesi için önemli aracı kurumlardır. Bankalar, bireylerin tasarruflarının saklanması ve tasarruflardan kazanç elde edilmesini sağlamaktadırlar. Ayrıca, kişilerin ve kurumların finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Takan ve Boyacıoğlu, 2015:1).

“Bankalar; gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarını toplayarak bunları gelir sağlayıcı işlere kredi yoluyla kanallandıran, ödemelerde aracılık yapan, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmelerdir”(Aydın, 2012: 163).

Bu bağlamda bankacılık kavramına ve işlevlerine, bankacılığın tarihsel gelişimine değinilmiştir. Sonrasında Türk bankacılığının gelişimi incelenerek; Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi bankacılık sistemine değinilmiştir.

1.1. Bankacılık Kavramı ve İşlevleri

Finansal kuruluşlar, finansal varlıkların alınıp-satılmasına aracılık eden kuruluşlardır. Bankaların, finans sistemi içerisindeki önemi büyüktür. Bu kurumlar, tasarruf sahipleri ve kredi ihtiyacı olanlar arasında aracılık yapmaktadır. Türkçeye, İtalyanca; masa, sıra, tezgâh anlamına gelen “banko” kelimesinden geçmiştir (Ayanoglu, 2013: 3).

Bankalar, tasarruf sahiplerinden mevduat toplayan ve “sermaye, para ve kredi” işlemleriyle ilgilenen finansal kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Karaayhan, 2008: 3). Banka kelimesi dünya dillerinde, kâr amaçlı fon sağlayan, finansal kuruluşu ifade etmek için kullanılmaktadır (Koç, 2019: 18).

Finansal kuruluşlar, ekonominin etkin bir şekilde işlemesi ve tasarrufların yatırımcılara yönlendirilebilmesini sağlayan en önemli araçlardan bir tanesidir. Finansal kuruluşlar olan

bankalar, hem ülkelerin ekonomik gelişmelerinde hem de finansal yapılarının güçlendirilmesinde önemli bir aktör olarak görülmektedir (Özdemir, 2019: 4).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere bankacılığın en önemli unsuru mevduat ve kredidir. Bankalar, paradan para kazanma işlemleriyle mevduat toplamakta ve topladığı bu mevduatı insanlara kredi olarak tekrar sunmaktadır. Tasarruf sahipleri ile finansal kaynağa ihtiyaç duyanlar arasında aracılık görevi üstlenirler. Böylece bankalar, insanlar için vazgeçilmez finansal kuruluşlar haline gelmişlerdir (Koç, 2019: 20).

Ekonomik sistemin bir parçası olan bankaların temel fonksiyonları ise; *“finansal aracılık yapma, likidite sağlama, kredi talep edenleri değerlendirme ve izleme, gelir ve servet dağılımını etkileme, para politikalarının etkinliğini arttırma, ulusal ve uluslararası ticareti geliştirme”* olarak sıralanmaktadır (Masak, 2020: 4).

Bankalar, temel işlevleri dikkate alınarak tanımlanacak olursa; *“gerçek ve tüzel kişilerden parası olan, fakat kullanma eğiliminde olmayanlar ile paraya ihtiyaç duyanlar arasındaki para arz ve talebinin büyük kısmının karşı karşıya geldiği mali kurumlar olarak”* ifade edilebilir (Aydın, 2012: 163).

Güvene dayalı kurumlar olan bankalar, birbirini tanımayan kişiler arasında aracılık görevi üstlenerek onların güven içerisinde finansal faaliyetlerde bulunmalarını sağlamaktadırlar. Bu nedenle diğer ticari kuruluşlardan farklı olan bankalar, devlet tarafından özel kanunlarla kontrol altında tutulmaktadırlar.

Bankalar, çeşitli bankacılık hizmetleri sayesinde ekonomik faaliyetlerin daha iyi gerçekleşmesine katkı sağlamaktadırlar. Mevduat ya da ticaret bankası şeklinde isimlendirilen bankalar, kredi verme ile mevduat toplama işlemleri dışında da hizmetler sunmaktadır. Daha iyi hizmet vermeye çalışan bu bankaların temel işlevleri şu şekilde ifade edilmektedir (Duranlar, 2014: 76):

- Leasing işlemleri,
- Havale ve transfer işlemleri,
- Ödeme aracı yönetimi ve çıkarılması,
- Menkul değerler danışmanlığı ve yönetilmesi,
- Parasal aracılık işlemleri,
- Finansal varlıkları koruma,
- Kasa kiralama işlemleri,
- Değerli kâğıtların tahsil edilmesi,

- Kredi referans işlemleri,
- Menkul değerlerle ilgili hizmet sunmak,
- Döviz işlemleri, basılı külçe altın,
- Parasal piyasa araçları,
- Sermaye piyasası işlemlerine aracılık,
- Türev finansal varlıklar,
- Piyasa hakkında bilgi toplar ve isteyen müşterilerine bu piyasalar ya da sektör hakkında bilgi verir.

1.2. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Bankacılığın kökeninin eski çağlara, Sümerlere ve Babillere kadar uzandığı düşünülmektedir. İlk bankanın, M.Ö. 3500’lü yıllarda Sümer topluluğunda ortaya çıkan “maket” isimli kuruluşlar olduğu bilinmektedir (Balak, 2019: 4). Yapılan kazılarda maket adlı kuruluşların, bankacılık faaliyetleriyle benzerlik gösteren çalışmalarına rastlanmıştır. Bu kuruluşların, işlem ve faaliyetlerinin ne şekilde yapıldığına ise Hammurabi Kanun’larında rastlanmaktadır (Kılıç, 2020: 6-7).

İlk ve Ortaçağ’da; Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar, ticaretin gelişmesi ve halkın zenginleşmeye başlamasıyla birlikte bankacılık hizmetlerini geliştirmişlerdir. Bankacılık faaliyetlerinin gelişmesiyle; Eski Yunan’da bankacılık denetlemesi yapılmaya başlanmış ve Mısır’da faizli işlemler sınırlandırılmıştır. Ayrıca şehirlerin gelişmesi ekonomik ilişkileri geliştirirken ticareti de arttırmıştır (Kılıç, 2020: 7). Roma’da ticaretin serbestçe yapılabilirdiği bilinmektedir. Ayrıca, fuarların ve panayırların kurulduğu yerlerde ticaretin hız kazandığı ifade edilmektedir. Roma, politik olarak birleştirici bir niteliğe sahip olduğu için önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Dolayısıyla bankalarında iş yapabilme alanları genişlemeye başlamıştır (Şimşek, 2020: 9)

Orta Çağ dönemine gelindiğinde ise, paranın dolaşıma çıkmasıyla ve ticaretin serbestçe yapılmaya başlamasıyla birlikte bankacılık sisteminin de gelişmeye başladığı görülmüştür. Bu süreçte sarraf ve bankerler de bankacılık sisteminin gelişmesine katkıda bulunarak, modern anlamda bankaların kurulmasına ön ayak olmuşlardır (Çetin, 2020: 13).

1453 yılında İstanbul’un fethi ile Doğu Roma İmparatorluğu yıkılmış ve göç hareketleri başlamıştır. Batıya doğru yapılan bu göç hareketleri, yeni kıtaların keşfine ve denizciliğin

gelişmesine neden olmuştur. Fethedilen yerlerden kıymetli madenlerin getirilmesi ve denizciliğin gelişmesiyle birlikte ticaret yolları da yön değiştirmiştir. Bu durum Avrupa'da bankacılık faaliyetlerinin artmasına ve Floransa, Cenova, Venedik gibi şehirlerin daha önemli hale gelmesine sebep olmuştur (Şimşek, 2020: 9).

Göç hareketleri sonucunda Yunan belgeleri Batı dünyasına kaymış ve Batı dünyasında uygarlaşma hareketleri hız kazanmıştır. Rönesans'la birlikte kendini gösteren yeni icatlar ve coğrafi keşifler, fikir ve sanat alanında da değişimlere neden olmuştur. Reform hareketleri sonucu toplumda; Eski Roma hukukunun liberal görüşleri kilise hukukuna tercih edilmiştir. Bunların yanı sıra faize olan yönelim yoğunlaşmış ve faizin kullanımı meşrulaştırılmıştır (Danışman, 2012: 18). Rönesans ve reform hareketleriyle gelen değişiklikler, Avrupa'nın finansal yapısını etkilemiş ve mali sistemlerinde yapısal değişikliklere neden olmuştur (Kılıç, 2020: 7).

Rönesans'la birlikte kendini gösteren icatlar ve coğrafi keşifler sonucunda, İspanyollar tarafından Güney Amerika'dan getirilen altınlar kullanılarak farklı ağırlıklarda sikkelerin basımı, Avrupa'nın para piyasasında karmaşıklığa sebep olmuştur (Kelleroğlu, 2017: 5). Ortaya çıkan bu karmaşıklığı gidermek için Amsterdam Bankası 1609'da Hollanda'da kurulmuştur. Bu banka dünya tarihinde modern anlamda faaliyet gösteren ilk banka olarak ifade edilmektedir (Kılıç, 2020: 7). Ayrıca, Venedik Bankası 1637'de kurulmuş ve çek, senet, bono kullanımında "Contadi di Banka" mekanizması ortaya çıkmıştır (Şimşek, 2020: 9).

17. yy' da İngiltere ile Fransa arasındaki savaştan sonra, İngiltere'nin para sorununu çözmek ve uzun süren savaşların finansmanını sağlamak amacıyla bir devlet bankası kurulmasına karar verilmiştir. Böylece 1694 yılında İngiltere Merkez Bankası kurulmuştur (Balak, 2019: 7). 1907 yılına gelindiğinde ise Federal Reserve Bank (ABD Merkez Bankası) adıyla kurulan bankayla birlikte modern bankacılık sisteminin temeli oluşturulmuştur (Kılıç, 2020: 7).

Yetiz (2016)'nın hazırladığı, bankacılığın tarihsel sürecini anlatan tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 1: Bankacılık Sisteminin Tarihsel Süreci

M.Ö.3500	Sümer ve Babil'de mabetlerde rahiplerin borç verdiği dair bankacılık belgeleri bulunmuştur.
M.Ö.2000	Eshunna Krallığı ilk bankacılık yasalarını düzenlemiş, faiz oranını %20 olarak hükme bağlamıştır. Kredi senetleri kil levhalar üzerine iki nüsha halinde yazılmıştır.
M.Ö.1000	İlk ve Ortaçağ'da Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar bankacılığı geliştirmiştir. Eski Mısır'da faiz sınırlandırılmıştır. Eski Yunan'da ise bankacılık denetimlerine başlanmıştır.

1609	İlk Modern Banka Amsterdam Bankası kurulmuştur.
1637	Venedik Bankası kurulmuş, çek ve banknot kullanımı başlamıştır.
1640	İngiltere Kralı tarafından tüccarların altınlarına el konulmasıyla birlikte, altınlar Goldsmith denilen tüccarlara sertifika karşılığı verilmeye başlanmıştır.
1694	İngiltere Merkez Bankası (ilk merkez bankası) kurulmuştur.
1907	Sistem, Federal Reserve Bank (ABD Merkez Bankası) ile olgunluğa ulaşmış ve modern banka sistemini oluşturmuştur.

Kaynak: Metin Coşkun (2006), Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s:21.

Ortaçağ İtalya’sında modern anlamda kurulan ilk banka örneklerinin; Floransa, Cenova ve Venedik’te olduğu bilinmektedir. Floransa’da, 14. yüzyılda Ortaçağ Avrupası’nın önemli finansçıları olarak bilinen, Bardi ve Peruzzi tarafından ilk uluslararası banka kurulmuştur. Daha sonra bunların, Avrupa’da 130 tane farklı temsilcilik açarak büyüme ve gelişme gösterdiği ifade edilmektedir. 1472 yılında İtalya’nın Siena şehrinde kurulan “Monte Dei Paschi di Siena” ise, günümüzde varlığını sürdürmeye devam eden en eski bankadır. Bu banka İtalya’nın üçüncü büyük bankası kabul edilmektedir (Batır, 2016: 5).

1.3. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Türkiye’deki bankacılık hareketleri 19. yy’ dan itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Batı ile olan ekonomik ilişkileri geliştikçe, Osmanlı Devleti’nin parası değer kaybetmeye ve ekonomik sistemi zayıflamaya başlamıştır (Uluyol, 2019: 20). 1760’lardan itibaren savaşların artması ordunun büyümesine ve masrafların artmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı devlet bütçe açıklarını kapatabilmek için bankerlerden ve sarraflardan borç para almaya başlamıştır. 1838’de ortaya çıkan İngiltere ile Avrupa devletleri arasındaki ticaret anlaşmaları dış ticaret açığında artışa sebep olmuştur (Apak ve Tay, 2012: 64-65). Kâğıt para ihracı ve ticari faaliyetler ise bankacılık sisteminin gelişmesine zemin hazırlamıştır (Tabakoğlu, 2012: 424).

Türkiye’deki bankacılık sisteminin gelişiminin, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi şeklinde incelenmesi gerekmektedir. Cumhuriyet Dönemi’nin ise; Kamu Bankalarının Kuruluş Dönemi (1933-1945), Özel Bankaların Gelişme Dönemi (1945-1960), Planlı

Dönem (1960-1980), Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980 ve sonrası) ve 2000 yılı Sonrası Yeniden Yapılanma dönemi olarak incelenmesi gerekmektedir.

1.3.1. Osmanlı Dönemi Bankacılık Sistemi

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar bankacılık faaliyeti görülmemiştir. 19. yüzyıl ise, Osmanlı iktisat ve para tarihi açısından oldukça farklı bir dönem olmuştur. Batı; parasal ve mali konularda örnek alınmaya başlanmış ve dış ticaret gelişim göstermiştir. 19. yüzyıl Osmanlı için reform hareketlerinin yapıldığı bir dönem olmuştur (Pamuk, 2004: 1083). Osmanlı Devleti kapitalist sisteme ve sanayi devrimine uyum sağlayamamış, kapalı bir ekonomik sistem benimsemiştir (Bozdemir, 2007: 6).

19. yüzyıla kadar devlet, ekonomik faaliyetlerini; vakıflar, loncalar, akitler, sarraflar, bankerler, darphaneler ve bedestenler aracılığıyla yapmıştır (Afşar, 2006: 1). Bankacılık faaliyetleri o dönemde Batı dünyasında gelişmeye başlamışken Osmanlı Devleti'nde, faizin haram olması sebebiyle bankacılığa önem verilmemiş, daha çok askeri ve idari konulara vakit harcanmıştır (Kılıç, 2020: 8).

Osmanlı Devleti'nde üretim daha çok tarıma dayalı olarak gelişim göstermiştir. Bu dönemde sanayinin gelişmemiş olması; ticaret, ulaştırma ve bankacılık gibi sektörlerde sermaye birikiminin ancak Osmanlı Devleti'nin, son 50-60 yılında ortaya çıkmasına neden olmuştur. 16. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti, yeni toprak kazanımının sonuna gelmiş ve tarımdan sağlanan gelirler kesilmeye başlamıştır. Bu durum, dünya ticaretinin Akdeniz limanlarının dışına kaymasına sebep olmuştur. Osmanlı'nın pazarını, yabancı sınai ürünlere açması var olan sanayiye de yıkıma sürüklemiştir (Kepenek ve Yentürk, 2007: 9).

17. ve 18. yüzyıllarda savaşların süreklilik kazanması, Osmanlı Devleti'ni mali bunalıma sokmuştur. Mali bunalımlar devletin güç kaybına uğramasına neden olmuştur (Pamuk, 2011: 230). Savaşlardan sonrası ise Avrupa ülkeleriyle yapılan ticaret anlaşmaları, dış ticaret açığına neden olmuştur. Devlet dış borcunu ödeyebilmek amacıyla bankerlerden ve sarraflardan borç para almak zorunda kalmıştır. Osmanlı hazinesinin sıkıntı çekmesi, bankerlerin ve sarrafların faaliyetlerinin artmasına sebep olmuştur (Apak ve Tay, 2012: 64).

Devlet bütçe açıklarını kapatabilmek için tedavüldeki sikkelerin sık sık tağşişi yoluna başvurarak ek gelir elde etmeye çalışmıştır. Bu sebeple 1780 ile 1850 yılları enflasyonun en üst noktaya ulaştığı dönem olmuştur. İktisadi ve mali sorunların artmaya devam etmesi,

devletin 1840 yılında borçlarını kapatabilmek ve ek gelir sağlamak için “Kaime” adı verilen ilk kâğıt parayı çıkartmasına sebep olmuştur. Kaimeler; hem kâğıt para, hem de devlet tahvili olarak kabul edilmiştir (Pamuk, 2011: 228-229).

Banka ihtiyacının ortaya çıkışı ticari faaliyetlerle birlikte kâğıt paranın ihraç edilmesiyle kendini göstermiştir. Ayrıca Avrupalılar, banka teminatı ve sermayesine dış ticaretlerini geliştirmek amacıyla gereksinim duymuştur. Bu nedenle, 1847 yılında para reformuna ve para değerinin istikrarlı hale getirilmesine karşı, Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası, Banque de Constantinople) adı verilen ilk banka, iki Galata bankerince kurulmuştur. Bu bankanın, belirli bir sermayesinin olmadığı ifade edilmektedir. Hükümetin kısa vadeli borçlarını ödeyememesi ve kâğıt para dolaşımının neden olduğu sorunlar, bankanın Kırım Savaşı öncesinde kapanmasına neden olmuştur (Tabakoğlu, 2012: 424).

Kaimeler, 1852 yılına kadar çeşitli yolsuzluklara rağmen miktarları sınırlı kaldığı için iyi performans gösterememiştir. Ancak Kırım Savaşı sırasında çok fazla kaime basılmış, altın ve lira cinsinden piyasa değerleri de kaimelerin itibari değerlerini düşürmeye başlamıştır. Bu durumlar mali sorunlara çözüm getirmek yerine, parasal sorunları daha da artırmıştır. Böylelikle Osmanlı tarihindeki ilk kâğıt para deneyimi, büyük bir enflasyon dalgasıyla son bulmuştur (Tabakoğlu, 2012: 416).

Ayrıca, 1852 yılında İstanbul Bankası da faaliyetlerini durdurmuştur (Apak ve Tay, 2012: 69). Devlet kısa vadeli kredi gereksinimlerini karşılamak için daha güçlü bir kurum arayışına girmiştir. Bu nedenle devlet, İngiliz sermayesinin ortaklığıyla 1856 yılında Osmanlı Bankası’nı kurmuştur (Pamuk, 2011: 235). Bu banka, Fransız sermayesinin katılımıyla “Bank-ı Osmani-i Şahane” adını almıştır. Bu banka, Osmanlı Devleti’nin Merkez Bankası olarak da çalışmıştır. Bankanın kurulmasıyla devlet para basma yetkisini Osmanlı Bankası’na vermiştir. Kısa sürede devlet bankasına dönüşen ticari nitelikteki bu banka, para sistemine düzen getirerek dış borçlara da aracılık yapmıştır (Toprak, 2010: 2).

Tanzimat sonrasında zirai kredi alanındaki en önemli gelişme ise, Ziraat Bankası’nın temelini oluşturan Memleket Sandıkları’nın ortaya çıkışı olmuştur. Memleket Sandıkları 1863’de kurulmuştur. Memleket Sandıkları, çiftçilerin oluşturduğu kaynakla ve devlet eliyle kurulan milli bankacılığın ilk örneği olmuştur. II. Meşrutiyet’ten itibaren milli bankacılığın temelleri oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak, bankaların birçoğu II. Meşrutiyete kadar yabancı sermayeli olmakla birlikte, sanayi ve ticaret destekçisi kredi kuruluşu özelliğini taşımamaktadır (Tabakoğlu, 2012: 426).

1868 yılında ise İstanbul Emniyet Sandığı kurulmuştur. Emniyet Sandığı, 1984 yılında Ziraat Bankasına katılmıştır. Diğer taraftan, 1883 yılında Memleket Sandıkları, düzenlemeye tabi tutularak Menafi Sandıkları adı altında faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu kurumlardan beklenen başarının sağlanamaması 1888 yılında Mithat Paşa önderliğinde Ziraat Bankası'nın kurulmasına neden olmuştur (Erdem, 2017: 317). Ziraat Bankası, yabancı sermayeli bankalar gibi mali bir kuruluş olmaktan ziyade, zirai krediler veren bir kuruluş olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik olarak güçlenen Anadolu tüccarı, 1908 yılı itibarıyla Anadolu'nun farklı yerlerinde kredi kooperatifleriyle birlikte milli bankaları da kurmuşlardır (Tabakoğlu, 2012: 426).

1864 yılında, bir grup Galata bankerinin ve Osmanlı Bankası'nın ortaklığı ile kurulan Şirket-i Umumiye-i Osmaniye Bankası, Tanzimat döneminde faaliyete geçen bankalar arasındadır. Bu banka, 1893 yılına kadar faaliyetini İngiliz sermayesi ile sürdürmüştür. 1869 yılında, İtibar-i Umumi-i Osmani Bankası kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin nakit ihtiyacını karşılamak ve yatırımlardan pay alabilmek için; “Rus Bankası, İtalyan Umur-i Nafia Bankası, Orient Bank, İtibar-ı Sanayi Bankası, Şirket-i Ticariye-i Osmaniye Bankası” gibi çok sayıda banka kurulmuştur (Tabakoğlu, 2012: 425).

Tablo 2: Osmanlı Döneminde Yaşanan Önemli Gelişmeler

Amsterdam Bankası	Venedik Bankası	İngiltere M. B.	Tanzimat	İstanbul Bankası	Osmanlı Bankası	Memleket Sandıkları	Menafi Sandıkları	Ziraat Bankası
1609	1637	1694	1839	1847	1863	1863	1883	1888
1840	Kaime adı verilen ilk kâğıt para tedavüle çıkarılmıştır.							
1847	Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk bankası olan İstanbul Bankası kurulmuştur.							
1852	İstanbul Bankası faaliyetlerini durdurmuştur.							
1856	İngiliz sermayesi ile Ottoman Bank (Bank-ı Osmani) kurulmuştur.							
1863	Fransız sermayesinin de katılımıyla Ottoman Bank, Bank-ı Osmani-i Şahane adını almış, bankaya Merkez Bankası yetkisi verilmiştir.							
1863	Çiftçilerin oluşturduğu kaynakla, Mithat Paşa öncülüğünde, devlet eliyle ve devlet himayesinde kurulan “Memleket Sandıkları” milli bankacılığın ilk örneği olmuştur.							
1868	İstanbul Emniyet Sandığı kurulmuştur. 1984 yılında tümüyle Ziraat Bankası'na katılmıştır.							
1875	Bank-ı Osmani-i Şahane İmparatorluğun hazinedarı konumuna getirilmiştir.							
1883	Memleket Sandıkları yeniden düzenlenerek Menafi Sandıkları adını almıştır.							
1888	Ziraat Bankası kurularak, Menafi Sandıkları bu bankaya devredilmiştir.							

Kaynak: Ali Bayraktaroğlu (2017), Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, <https://silo.tips/download/yard-do-dr-al-bayrakdarolu-bankacilik-sgortacilik-ders-notu>

1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Bankacılık Sistemi

Osmanlı’dan devralınan, kurumsal yapı üzerine inşa edilen Cumhuriyet’in, bankacılık serüveni de Osmanlı mirası üzerinden devam etmektedir. Osmanlı Devleti döneminde kurulan Ziraat Bankası’nın Cumhuriyet Dönemi’nde de hala varlığını sürdürüyor olması bu durumun örneklerinden bir tanesidir. Diğer taraftan Osmanlı Dönemi’ndeki bankaların kuruluş amacı borçlanma iken, Cumhuriyet Dönemi bankacılık faaliyetlerinin amacı, halkın kalkındırılması üzerine odaklanmıştır.

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılda gerçekleşen sanayi devriminden uzak kalmış, ekonomisi ve ticareti zamanla zayıflayarak dışa bağımlı hale gelmiştir. Osmanlı Devleti’ndeki bankalar, yabancı şirketleri finanse etmek gayesiyle veya yabancı sermaye kullanılarak kurulmuştur. Cumhuriyet’in kurulduğu ilk yıllarda ise ulusal ve yerel bankacılık yeniden ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde bankacılık faaliyetlerinin gelişimi de, sanayi ve ticaretin ülkedeki gelişimiyle paralellik göstermiştir. Cumhuriyet Dönemi’nde; ekonomik kalkınmanın, yabancı sermayelerle değil, ulusal bankacılık sistemiyle gerçekleştirilebileceği görüşü ön plana çıkmıştır.

Cumhuriyet Dönemi, ekonomik ve toplumsal değişimin hız kazandığı, sermaye birikimlerinin değişim gösterdiği ve bu gelişmelerin yeni kurumsal düzenlemelerle tamamlandığı, yeniden düzenleme dönemi olmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2007: 33). Osmanlı’dan devir alınan ekonomik yapı; birkaç fabrika, imtiyazlı şirketler tarafından yapılan yatırımlar ve idame ekonomilerinden meydana gelmekteydi. Cumhuriyet döneminde de devletin ekonomik yapısını toparlamak ve kalkınmasını hızlandırmak, yerli sanayinin temellerini atmak ve tarımsal üretimi artırmak gibi ulusalcı bir anlayış ortaya çıkmıştır. Bu amaçla ulusal bankacılık sisteminin geliştirilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur (Danışman, 2012: 56).

Şubat 1923’te İzmir’de toplanan; tüccar, çiftçi, sanayi ve işçi kesimlerinin delegelerinin katılımıyla gerçekleşen İzmir İktisat Kongresi’nde, ekonominin alacağı biçim ve yön, temel nitelikleriyle belirlenmiştir. Kongrede ele alınan kararlarda ekonomik kalkınmanın milli bankalarla gerçekleştirilebileceği görüşü hakim olmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2007: 34). Bu

nedenle İzmir İktisat Kongresi'nde, hükümetin de ortak olacağı bir ana banka kurulması öngörülmüştür. Kongrede alınan kararlar neticesinde; ekonominin ve toplumsal değişimin hız kazanması için devletin ve delegelerin ortaklığı ile 1924 yılında “Türkiye İş Bankası A.Ş.” kurulmuştur. İş Bankası, Türkiye'nin özel sermayeli ilk mali kuruluşudur. İş Bankası'nın görevleri; ekonominin kalkınmasına katkıda bulunmak, sanayi ile ilgi gelişmeleri başlatmak, kredi ihtiyaçlarını karşılamak, gayrimenkul alım-satımı yapmak ve tüm bankacılık işlemlerini gerçekleştirmek şeklinde sıralanmıştır (Kılıç, 2020: 10).

Sanayi grubu ise kongrede; Sanayi Teşviki Yasası'nın yeniden düzenlenmesi, bir sanayi bankasının kurulması, sanayi eğitimi ve sanayi odalarının düzenlenmesi gibi görüşleri dile getirmişlerdir. Bu amaçla, “1925 yılında ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur” (Özdemir, 2005: 872).

Çiftçi grubu da kongrede; tütün tekeli ve aşar vergisinin ortadan kaldırılması, güvenlik problemlerinin bertaraf edilmesi ve tarım kredisine yönelik fırsatların çoğaltılması gibi konuları dile getirmiştir. Bu doğrultuda alınan kararlarla Ziraat Bankası yeniden düzenlenmiş ve sermayesi artırılmıştır. Aynı zamanda Ziraat Bankası'na, her türlü bankacılık işlemlerini yapabilme ve tarım sektörüne kredi verme yetkisi verilmiş olup, bankanın statüsü anonim şirket düzeyine çıkartılmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2007: 35).

Bu gelişmelerle birlikte, 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankaları kurulmuştur. 1930 yılında 1715 Sayılı Kanun'la kurulan T.C. Merkez Bankası 1931 yılında faaliyete geçmiştir. Ayrıca, “milli bankaların yanı sıra, 1924-1932 döneminde 29 adet tek şubeli yerel banka kurulmuş ve çoğu 1929-1930 dünya ekonomik bunalımı ile kapanmıştır” (Günel, 2010: 175).

1.3.2.1. Kamu Bankalarının Kuruluş Dönemi

1929 yılında yaşanan dünya ekonomik krizi ülkelerin ekonomik yapısını olumsuz etkilemiştir. Bu süreç Türkiye'de, devletçi politikaların ön plana çıkmasına sebep olmuştur. 1930'lu yıllar Türkiye'de; devletçilik ilkesinin benimsendiği ve devlet bankalarının kurulmaya başladığı bir dönem olmuştur (Danışman, 2012: 59).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında sanayileşmeyi desteklemesi için özel sektörün faaliyetleri teşvik edilirken, 1930'lu yıllarla birlikte devletin ekonomideki rolü ön plana çıkarılarak ekonomik kalkınmaya hız kazandırılmak istenmiştir.

1930'lu yıllarda, sanayi alanında uygulanacak projeleri planlı bir şekilde sürdürmek için, 1931 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış ve 1934 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Ekonomik kalkınma için yapılan değişiklikler, bankacılık sektörünü de etkilemiştir (Danışman, 2012: 59).

Ekonomik kalkınmanın hız kazanması amacıyla uygulanan sanayileşme sürecinde, finansman ihtiyaçlarının sağlanması için 1933-1944 yılları arasında pek çok kamu bankası ortaya çıkmıştır. Bunlar; 1933 yılında Sümerbank, yine 1933 yılında Belediyeler Bankası (günümüzdeki adı İlbank), 1935'de Etibank, 1937'de Denizbank, 1938'de Halk Bankası ve Halk Sandıkları'dır. Bu dönemde kurulan bankaların bazıları ilerleyen zamanlarda faaliyetlerine son vermiştir (Günel, 2010: 175).

Türkiye'de 1933 yılı itibariyle T.C. Merkez Bankasıyla birlikte 47 tane ulusal banka ve 10 tanesi yabancı banka olmak üzere toplamda 57 banka işlevlerini devam ettirirken, 1943 yılının sonuna gelindiğinde bu bankaların sayısı 43'e düşmüştür. Bu dönemde yaşanan II. Dünya Savaşı, ekonomide ve bankacılık sektöründe durgunluğa sebep olmuştur (Danışman, 2012: 61).

1.3.2.2. Özel Bankaların Gelişme Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen Türkiye'nin savunma harcamalarında meydana gelen artış, iç ve dış borçlanmaya neden olmuştur. Türkiye ekonomisinin dar boğaza girmesi, bankalara olan ihtiyacı artırmıştır. Bu nedenle, kamu sermayeli bankalarının yanında özel sermayeli bankalara da gereksinim duyulmuştur. 1945-1959 yıllarını kapsayan dönemde özel bankalar yavaş yavaş gelişim göstermeye başlamıştır (Akay, 2018: 9).

1944-1960 yılları arasında Türkiye nüfusunun önemli ölçüde çoğalması; kentleşmenin ve yatırım oranlarının artmasına bu da, banka sayılarının artış göstermesine neden olmuştur. Bu dönemde 27 tane özel, 3 tane kamu bankası olmak üzere toplam 30 banka kurulurken, 14 banka tasfiye edilmiş ya da faaliyetini durdurmuştur (Batır, 2016: 9).

Piyasa ekonomisinin gelişmeye ve bankacılık sektörünün hareketlenmeye başlamasıyla birlikte; 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1946 yılında Garanti Bankası, 1948 yılında Akbank, 1955 yılında Pamukbank, 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur. Aynı zamanda ilgili dönemde çeşitli yasal düzenlemelerle üç banka daha ortaya çıkmıştır. Bu bankalar: 1952 yılında Denizcilik Bankası, 1954 yılında Türkiye Vakıflar

Bankası, 1959 yılında Türkiye Öğretmenler Bankası'dır. Ayrıca, özel bankaların gelişim göstermesiyle birlikte banka sayılarının yanında şube sayıları da artmıştır (Günel, 2010: 175).

Özel bankaların kurulmasıyla birlikte tasarruflar artmış ve özel bankalar önem kazanmıştır. Özel bankaların değer kazanmaya başlaması, kamu bankalarına bir rekabet ortamı oluşturmuştur. Aynı zamanda özel bankaların kurulması, T.C. Merkez Bankası'nın önemini de artırmıştır (Akay, 2018: 9).

1950-1960 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye ekonomisi istikrarlı bir gelişim göstermemiştir. 1954'e kadar Türkiye ekonomisinde olumlu iç ve dış gelişmeler yaşanmıştır. 1954 yılından sonra ise, yaşanan olumsuz ekonomik gelişmelerle birlikte enflasyon yükselmiş ve dış ticaret açığı artış göstermiş, bu sorunlar ülke ekonomisinde bir krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle kalkınma odaklı politikalar izlenmeye başlanmıştır (Batır, 2016: 10).

1960'da ortaya çıkan ekonomik kriz nedeniyle; "tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için, tüzel kişiliği haiz Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur". Bu kuruluşun 1958 yılı itibariyle faaliyetlerine başladığı bilinmektedir. (Günel, 2010: 175).

1950'li yıllarda, Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle uygulanan 1958 İstikrar Programı, bankaları olumsuz etkilemiştir. Bu süreç 1960'lara kadar devam etmiştir (Tutcuoğlu, 2010: 8).

1950'lerin başında dış ticaretin serbestleşmesi ve özel sektörün gelişiminin yanı sıra, 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun 1958'de çıkarıldığı ifade edilmektedir. Ekonomik bunalım ve serbest rekabet şartlarıyla birlikte çok sayıda küçük ve yerel bankanın tasfiye edildiği görülmüştür. 1960-1964 yıllarını kapsayan dönemde 15 bankanın kapandığı ve tasarruf sahiplerinin zarar görmesini engellemek için Bankalar Tasfiye Fonu'nun T.C. Merkez Bankası gözetiminde kurulduğu ifade edilmektedir. 1960'da 153 sayılı Kanun ile kurulan Bankalar Tasfiye Fonu, 1982 yılında yaşanan banker krizi sonucu kurulan Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiştir (Günel, 2010: 176).

1.3.2.3. Planlı Dönem

Türkiye ekonomisinde 1950'lerin sonuna doğru yaşanan durgunluk, 1958 İstikrar Programına rağmen çözüme kavuşturulamamıştır. Bu durum liberal ekonomi politikasının terk edilerek, kamunun ekonomi de etkin rol oynadığı, karma ekonomik sistemin uygulanmasına zemin hazırlamıştır. 1960-1980 dönemine gelindiğinde ise, bankacılık sektörü kamunun denetimi ve etkisi altında kalmıştır. Kamunun, bankacılık sektörünü kontrolü ve etkisi altına almasıyla; bankaların kurulması belirli ölçüde sınırlandırılmış, yabancı bankaların ve çeşitli durumlar hariç ticaret bankalarının kurulması engellenmiştir. Bu durum şube bankacılığının gelişimine zemin hazırlamıştır (TBB, 2008: 11-12).

Planlı dönem olarak bilinen 1961-1979 yılları arasında, ticaret bankalarının kurulması zorlaştırılmış ve çok sayıda şubesi olan büyük ölçekli bankacılık yaygınlık kazanmıştır. 1970'li yıllarda, büyük şirketlerin bankaların kontrolünü ele almasıyla beraber, "holding bankacılığı ve ihtisas bankacılığı" gelişmiştir (Günel, 2010: 176). Bu süreçte; kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere 8 tane banka daha kurulmuştur. Bunlardan 5'i kalkınma ve yatırım, 3 tanesi ise ticaret bankasıdır. Kalkınma ve yatırım bankası olarak; 1960 yılında T.C. Turizm Bankası, 1963 yılında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası, 1968 yılında Türkiye Maden Bankası ve 1975 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAP) kurulmuştur (Kılıç, 2020: 16).

Planlı dönem itibariyle, ticaret bankalarının kuruluşu kısıtlanmış, kalkınma ve yatırım bankacılığına önem verilmiştir. Ancak, Türk Ekspres Bankası ve Buğday Bankası'nın birleştirilmesi neticesinde bazı ticaret bankalarının kurulmasına izin verilmiştir. Bu bankalar; 1962 yılında Anadolu Bankası, 1964 yılında Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve 1977 yılında kurulan Arap-Türk Bankası'dır (Danışman, 2012: 67).

Kısaca planlı dönem; çok sayıda şubesi olan büyük bankaların ve holding bankalarının yaygınlaştığı, kalkınma ve yatırım bankacılığın merkeze alındığı, ticaret bankalarının kuruluşunun sınırlandırıldığı, yerel ve küçük bankaların sayısının düştüğü bir dönem olmuştur (Günel, 2010: 176)

Bu dönemdeki bankaların sayısı ve şube sayıları aşağıdaki tabloda daha net görülmektedir.

Tablo 3: Planlı Dönem Banka Sayısı

YILLAR	Özel Bankalar	Kamu Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Yabancı Sermayeli Bankalar	Mahalli Bankalar	TOPLAM
1960	20	14	0	5	12	51
1961	20	14	1	5	12	52
1962	22	14	1	5	9	51
1963	22	14	1	5	9	51
1964	23	12	2	5	6	48
1965	23	12	2	5	6	48
1966	23	12	2	5	5	47
1967	22	12	2	5	5	46
1968	22	12	3	5	5	47
1969	22	12	2	5	5	46
1970	22	12	2	5	5	46
1971	23	12	2	5	3	45
1972	22	12	2	5	3	44
1973	21	12	2	5	3	43
1974	22	12	2	5	2	43
1975	23	12	2	5	0	42
1976	23	13	2	5	0	43
1977	23	13	2	5	0	43
1978	24	13	2	4	0	43
1979	24	13	2	4	0	43
1980	24	12	3	4	0	43

Kaynak: TBB, 2008 “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007”, s:183.

Tablo 3’ten de anlaşılacağı üzere özel bankaların sayısı 1960 yılında 20 adet iken 1980 yılına gelindiğinde bu sayının 24’e çıktığı görülmektedir. 20 yıllık süreç içerisinde özel bankaların sayısında %20’lik bir artış gözlemlenmektedir. Kamu bankalarının sayısı ise 1960 yılında 14 tane iken, 1980 yılına gelindiğinde bu sayısının 12’ye düştüğü anlaşılmaktadır. 1961 yılı itibariyle yalnızca 1 tane kalkınma ve yatırım bankası mevcut iken 1980 yılında bu sayının 3’e çıktığı görülmektedir. Mahalli banka sayısı 1960 yılında 12 adet iken 1975 yılından

itibaren hiçbir mahalli bankanın faaliyet göstermediği anlaşılmaktadır. 1960 yılında toplam banka sayısı 51 iken 1980 yılında bu sayı 43’e düşmüştür.

Tablo 4: Planlı Dönemde Şube Sayısı;

YILLAR	Kamu Bankaları	Özel Bankalar	Yabancı Sermayeli Bankalar	Mahalli Bankalar	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	TOPLAM
1960	-	-	-	-	-	-
1961	797	843	61	14	1	1716
1962	843	797	61	14	1	1716
1963	907	847	64	7	2	1827
1964	958	862	68	6	2	1896
1965	995	897	68	6	2	1968
1966	1044	926	68	5	2	2045
1967	1121	1014	68	5	2	2210
1968	1220	1223	86	5	3	2537
1969	1337	1486	102	5	2	2932
1970	1433	1643	111	5	2	3194
1971	1492	1800	113	3	3	3411
1972	1553	1992	114	3	4	3666
1973	1616	2269	114	3	5	4007
1974	1700	2585	114	2	6	4407
1975	1752	2715	114	0	6	4587
1976	1835	2862	114	0	6	4817
1977	2009	3094	109	0	6	5218
1978	2173	3181	104	0	6	5464
1979	2353	3285	104	0	6	5748
1980	2469	3374	105	0	6	5954

Kaynak: TBB, 2008 “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007”, s:183.

Tablo 4’e göre 1961 yılından 1980 yılına kadar kamu bankalarının şube sayısı 3 katından fazla artış göstermiştir. Özel bankaların şube sayısı ise bu süreçte 4 kat artış göstermiştir.

Yabancı sermayeli bankaların şube sayısı da 2 katına yakın bir artış göstermiştir. Bu dönemde tüm bankaların toplam şube sayısı ortalama 3,5 katına çıkmıştır.

1.3.2.4. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi

1980 yılından itibaren Türkiye ekonomisinin hızlı bir parasallaşma süreci yaşadığı ifade edilmektedir. Bu dönemde parasal işlemlerin türleri çoğalmış ve para üzerine yapılan işlemler geniş kesimlere yayılmıştır. Serbestleşme ve dışa açılma dönemi, ekonominin parasallaştığı bir sürecin yaşanmasına neden olmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2007: 232). Türkiye, 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte dışa açık bir ihracat modeline geçmiş ve bankacılık sektörü bununla birlikte değişim göstermeye başlamıştır (Firat, 2010: 98).

1980 yılı; ekonominin finansal liberalleşme sürecine girdiği, günümüze kadar güçlenerek geldiği, siyasi ve toplumsal değişimlerin yaşandığı ve serbest piyasa ekonomisinin benimsendiği dışa açılma dönemi olarak bilinmektedir. Serbestleşme süreci küresel ekonomi bakımından bir dönüm noktası niteliğinde değerlendirilmektedir (Danışman, 2012: 70).

1980 yılında meydana gelen ekonomik kriz, Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Bu süreç 24 Ocak Kararları'nın alınmasına neden olmuştur. Türkiye, İstikrar ve Yapısal Uyum Programı'nı yürürlüğe koyarak; ekonomisinin dışa açılmasını ve piyasa ekonomisinin istikrarlı büyümesini sağlamaya çalışmıştır. Aslında bu karar, dış borç verebilen IMF'nin "yapısal dönüşüm" koşulunu kabul etmek için ortaya çıkmıştır (Batır, 2016: 12-13).

İstikrar ve Yapısal Uyum Programına; "dışa açılma, liberalleşme, serbest piyasa ekonomisine geçiş, ihracata dayalı büyüme gibi amaçların eklenmesi", Türkiye'deki bankacılık sistemi üzerinde de etkisini göstermiştir (Akgüç, 2007: 12).

Türkiye'de bankacılık sistemi, 1980 dönemine kadar devlet denetiminde olup, sınırlı finansal araçlar ile faaliyet göstermiştir. 1980 dönemine gelindiğinde ise, ekonomideki dışa açılma ve finansal liberalleşme sonucunda yabancı banka sayısı artış göstermiş ve çok sayıda ticaret bankası ortaya çıkmıştır (Yetiz, 2016: 113). Bankaların yapısının değişiminde finansal piyasalarda ve ekonomide ortaya çıkan gelişmeler etkili olmuştur. Küreselleşme, dış ticaretin artışı, finansal mekanizmaların daha rekabetçi ve verimli çalışması, sermaye faaliyet alanlarının genişletilmesi, iletişim teknolojisindeki ilerleme, Türkiye'de yabancı bankaların şube açmalarına zemin hazırlamıştır (Özbek, 2003: 3).

Bu dönemde 19 adet ticaret bankası, 8 adet yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankası ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Türkiye’deki yabancı banka sayısı artış göstermiş ve ulusal bankalar da yurt dışında banka kurarak şubelerinin sayılarını artırmıştır. 1982 yılında başlayan banker krizi altı tane ulusal bankanın kapanmasına sebep olmuştur. Hisarbank, İstanbul Bankası ve Ortadoğu İktisat Bankası 1983 yılında Ziraat Bankasına devredilmiş ve İşçi Kredi Bankası’nın faaliyetleri durdurulmuştur. 1984 yılında Türkiye Bağcılar Bankası’nın faaliyetlerine son verilmesinin yanı sıra İstanbul Emniyet Sandığı’nın Ziraat Bankası ile birleştiği görülmüştür (Günel, 2010: 177).

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nın (İMKB) kurulması, İnterbank Piyasası’nın Merkez Bankası liderliğinde oluşturulması ve “açık piyasa işlemlerinin başlaması”, bankalarda fon yönetiminin, döviz işlemlerinin ve menkul kıymet işlemlerinin ön plana alınmasına sebep olmuştur. (Ustaoğlu, 2014: 10). Türkiye ekonomisi için 24 Ocak Kararlarının, özelleştirme politikalarının ve 2001 yılındaki bankacılık krizinin önemli süreçler olduğu görülmüştür (Akgüç, 2007: 7).

1980 sonrası dönemde meydana gelen gelişmeleri maddeler halinde şu şekilde sıralanmaktadır (Özbek, 2003: 4):

- 1980 yılında kredi faiz oranlarının ve vadeli tasarruf mevduatlarının serbestleşmesi.
- 1981 yılında SPK (Sermaye Piyasası Kurulu) kuruldu.
- 1983 yılında TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) kuruldu.
- Yabancı sermayenin faaliyette bulunduğu konular genişletildi.
- Merkez Bankası’nın açık piyasa işlemleri başlatıldı.
- 1988 yılında bankalar arası (İnterbank) döviz piyasası kuruldu.
- 1989 yılında uygulanmaya başlanan Türk Parasının Kıymetinin Korunmasıyla ilgili kararname vasıtasıyla Türk Lirasının konvertibilitesi sağlanmış ve sermaye hareketleri serbestleştirilmiş.
- Uluslararası banka standartları mekanizmasına uluslararası kontrol ve denetim sistemi tanıtıldı.
- Merkez Bankası ilk defa 1990’da para programını açıkladı.
- Sisteme yönelik güvensizliğin bertaraf edilmesi amacıyla tasarruf mevduatları sigorta kapsamına alındı.

- 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) kuruldu.
- 2001 krizi nedeniyle dalgalı kur uygulamaya alındı.
- 2001 yılında “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” yayınlandı.
- Ağustos 2002’de Türk Lirası Referans Faiz Oranı (TRLIBOR) uygulaması hayata geçirildi.

Bankacılık sektörü için önemli olan BDDK; 1999 yılında kurulmuş, Ağustos 2000’de de faaliyete geçmiştir. Yine bankacılık sektöründe önemli bir yere sahip olan TMSF ise, 1983 yılında tüzel kişiliğe haiz olan TCMB bünyesinde faaliyet göstermiştir. TMSF, 1999 yılında BDDK kontrolüne geçmiştir. 2003 yılına kadar BDDK kontrolünde olan TMSF, 2003 yılından sonra bağımsız bir kurum olmuştur (Batır, 2016: 17).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun (TMSF) temel görevleri ve tanımları;

BDDK’nın görevi bankacılık sektörünün korunması, denetlenmesi, gözetlenmesi ve tasarruf sahiplerinin haklarının güvence altına alınması şeklinde ifade edilebilir.

TMSF’nin görevi ise katılım fonlarının garanti altına alınması, tasarruf sahiplerinin haklarının güvence altına alınması, bankalarla ilgili birleştirme, yapılandırma, tasfiye, devir gibi işlemlerin yönetilmesidir.

Türkiye’nin serbestleşme dönemindeki bankacılığın gelişiminin anlaşılması için aşağıdaki tablo önem arz etmektedir.

Tablo 5: 1980-2000 Yılları Arasındaki Banka ve Şube Sayıları

Yıl	BANKA SAYILARI			ŞUBE SAYILARI		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1980	39	4	43	5.849	105	5.954
1981	39	6	45	6.121	123	6.244
1982	39	9	48	6.226	127	6.353
1983	35	10	45	6.168	113	6.281
1984	34	13	47	6.085	117	6.202
1985	35	15	50	6.148	120	6.268
1986	38	17	55	6220	128	6.348

1987	39	17	56	6.313	104	6.417
1988	41	19	60	6.422	106	6.528
1989	41	21	62	6.487	106	6.593
1990	43	23	66	6.447	113	6.560
1991	44	21	65	6.369	108	6.477
1992	48	21	69	6.097	109	6.206
1993	50	20	70	6.133	108	6.241
1994	47	20	67	5.999	105	6.104
1995	50	18	68	6.136	104	6.240
1996	51	18	69	6.338	104	6.442
1997	54	18	72	6.703	116	6.819
1998	57	18	75	7.255	115	7.370
1999	62	19	81	7.570	121	7.691
2000	61	18	79	7.720	117	7.837

Kaynak: TBB, 2008 “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007”, s:183.

Tablo 5’ten de anlaşılacağı üzere 1980-2000 yılları arasında ulusal ve yabancı banka sayısında artış meydana gelmiştir. Yukarıdaki tablo incelendiğinde, ulusal banka sayısında %50’lik bir artış olurken, yabancı banka sayısının 4,5 katına çıktığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar, 1980 yıllarında yeni bankaların kurulmasının önündeki engellerin kalktığını göstermektedir (Batır, 2016: 14). 1980-2000 yıllarını kapsayan dönemlerde toplam banka sayısı ortalama 2 katına çıkmıştır. Bu dönemde yabancı bankaların şube sayısında ciddi bir artış görülmezken, ulusal bankaların sayısı 5.849 adetten 7.720’ye çıkmıştır.

Cumhuriyet döneminde ekonomik liberalleşmede uygulanan radikal atılımlar, aynı zamanda bu dönemde ekonomik krizler yaşamasına sebep olmuştur. Finansal serbestleşme, dışa dönük ekonomi politikalarının izlenmesi ve dünyada yaşanan ekonomik krizlerin etkisi gibi gelişmeler, Türkiye ekonomisinin bir takım kötü deneyimler edinmesine neden olmuştur (Akay, 2018: 11).

1982’de ortaya çıkan banker krizinin, hızlı bir şekilde gelişim gösteren bankerlik uygulamaları ve mevduat faizlerinin serbestleşmesi nedeniyle ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Dışa açık ekonomi politikalarının izlenmesi ve liberalizasyon sonucunda, çok

sayıda ticaret bankasının kurulduğu ve yabancı banka sayısında hızlı bir artışın meydana geldiği görülmüştür. 1990 sonrasında, Türk bankacılık sisteminin dışa açılması hızlanmış, Türk bankaları yurt dışında banka kurmuş ya da kurulan bankalara ortaklık etmiştir. 1990 sonrasında, bankaların açık pozisyon yaratarak TL kaynak bulduğu, gerçek bankacılık uygulamalarından uzaklaşarak riski az, faiz geliri yüksek kamu kâğıtlarına yatırımın ortaya çıktığı bir süreç yaşanmıştır. 2000-2001 yılındaki krizler ve bazı bankaların TMSF'ye devredilmesinde, bankacılık sektörünün bu sorunlarının rolünün olduğu ifade edilmektedir (Günel, 2010: 198).

1.3.2.5. 2000 Sonrası Yeniden Yapılanma

Bankacılık sisteminde ortaya çıkan sorunlar, sisteme olumsuz bir şekilde etki ettiğinde, sistemin ve ülkenin ekonomi dengesi bozularak tehlikeye girmekte ve bankacılık krizlerinin yaşanması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu nedenle bankacılık sisteminde oluşan sorunların hızla tespit edilip çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Sistemden dolayı yaşanan krizlere çözüm üretilmesi amacıyla, bu dönemde devlet müdahalesiyle “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programları” uygulamasına geçilmiştir (Öncü ve Aktaş, 2007: 248).

Türk bankacılık sisteminde, 1980 yılında uygulanan serbest piyasa ekonomisine geçiş programı ile yeniden yapılandırma sistemine girilmiştir. Bankacılık hizmetlerinin yenilenmesi, finansal yönden yeniden yapılandırılması ve mali piyasalarda serbestleşme politikaları gibi yapısal reformlar düzenlenmiştir. Yapılan reformlar; bankacılık sektörünün olumlu etkilenmesine, bankaların sayısında ve istihdamların da artış yaşanmasına, hizmet çeşitliliğinin artmasına ve bankaların daha rekabetçi ortamda çalışmasına sebep olmuştur (Güçlü, 2004: 2).

1990 yılı sonrası, bankaların açık pozisyon yaratarak, riski az faiz getirisi fazla devlet kâğıtlarına yatırım yapmış olduğu ve elektronik banka hizmetlerinin yaygınlaştığı bir dönem olmuştur (Günel, 2010: 180). Faiz oranlarının küresel para hareketlerinden etkilenmesi uluslararası finansal serbestleşme çalışmalarıyla gerçekleşmiştir. Bu durumlar bankacılık sektöründe yaşanan sorunların temelini oluşturmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2007: 247). Reform sürecindeki bankaların mali yapılarında gerçekleşen gelişmelere rağmen, ekonomik yapıda devam eden mevcut sorunlardan dolayı Türk Bankacılık Sistemi aşağıdaki bazı yapısal zayıflıklarla karşılaşmıştır (Batır, 2016: 18):

- Öz kaynakların yeterli olmaması,
- Parçalı ve küçük çaplı banka mekanizması,
- Sektör içerisinde Kamu sermayeli bankaların ağırlıkta olması,
- Aktif niteliğinin yeterli olmaması,
- Piyasada oluşabilecek belirsizliklere karşı kırılgan ve duyarlı olması,
- Kurumsal anlamda yönetim, riskin yönetimi ve iç denetimin yeterli olmaması,
- Saydam olmaması.

Türk Bankacılık Sistemi'nde oluşan bu kırılgan yapı; makroekonomik ve siyasal istikrarsızlık sorunları ile de birleşince, bu dönemde yaşanan 2000-2001 ekonomik krizleri kaçınılmaz olmuştur. 2000 yılında, devlet bankalarındaki yapısal uyum programlarının zamanında yapılmaması, enflasyonun istenilen düzeye gelmemesi ve kamunun sunduğu mal ve hizmetlere enflasyon oranında zam yapılması, ekonomik sistemin yapısını bozmaya başlamıştır. Bu durumlar bankacılık sektörünün kriz yaşamasına sebep olmuştur. Yaşanan krize karşı ortaya çıkan yapısal düzenlemeler konusunda yavaş hareket edilmesi, finansal sistemde ikinci bir krizin yaşanmasına neden olmuştur (Arabacı, 2018: 25).

Mevcut durumu düzeltmek, finansal sorunları gidermek ve enflasyonu düşürmek amacıyla, 2001 banka krizinden sonra bir niyet mektubu IMF'ye (Uluslararası Para Fonu) gönderilmiş ve 2001 yılının Mayıs ayından itibaren "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" hayata geçirilmiştir (Batır, 2016: 19).

Yeniden yapılanma programıyla ilgili en hayati gelişme; 18 Haziran 1999 tarihinde bankalarla ilgili Kanun Hükmündeki Kararname'nin dayanağı olan yetki yasasının Anayasa Mahkemesi tarafından iptal etmesi ile yürürlüğe giren "4389 sayılı Bankalar Kanunu" ve bu kanunda değişiklik yapan "4491 sayılı Kanun" olmuştur (Günel, 2010: 180). Bu kanun ile bankacılık sektörünün kontrolünü sağlayan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur (Arabacı, 2018: 31).

Ayrıca bu dönemde Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na, 11 tane özel sermayeli banka devredilmiştir. 1998 yılında TMSF bünyesinde 2 adet banka var iken, 1999'da 8 adet ve 2000 yılında 11 adet banka bulunmaktadır. TMSF bünyesinde bulunan Egebank, Yurtbank, Yaşarbank ve Bank Kapital 2001 yılında Sümerbank ile birleştirilmiştir. Ulusal Bank ve

İktisat Bankası'nın TMSF'ye devredilmesi, Ulusal Bank'ın Sümerbank bünyesine katılması ile 2001 yılında TMSF kapsamındaki banka sayısı 8 adet olmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2007: 256).

Bu 8 adet bankanın bir miktar zarar etmesi üzerine BDDK; TMSF bünyesindeki bankaların piyasalardan gecelik borçlanma ihtiyaçlarının azaltılmasına ve döviz açık pozisyonlarının düşürülmesine yönelik program uygulamıştır. BDDK, bankaların ekonomide yarattıkları kırılganlıkları engellemek için, bankaların mali ve operasyonel yapılarının iyileştirilmesi yoluna gitmiştir. TMSF'ye alınan bankaların; kısa vadeli sorumlulukları azaltılarak, açık pozisyonlarının büyük ölçüde kapatılması ve mevduat faizlerinin piyasa şartlarına uyarlanmaya çalışılması ile birlikte bankaların ekonomide yarattıkları kırılganlıklar engellenmeye çalışılmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2007: 259).

Bu sorunlara çözüm üretmek için ortaya çıkan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının temel amacı (Arabacı, 2018: 34);

- Ortaya çıkan krizlerin akabinde fon bankalarıyla ilgili problemleri kısa bir zamanda çözmek,
- Özel sermayeli bankaların daha iyi faaliyet göstermesini sağlamak,
- Sektörün gözetim ve denetimi için gerekli mevzuatın oluşturulması,
- Kamu sermayeli bankaları geliştirilerek mali krizlerin önüne geçmek,
- Kriz anlarında zarara uğrayan bankaların sağlıklı çalışmasını sağlayarak bankaların mali mekanizma üzerindeki yükünün düşürülmesi şeklinde ifade edilmektedir.

Yeniden yapılandırma programının Türkiye ekonomisine olumlu yansımaları olmuştur. 2002-2007 yılları arasında enflasyon ve reel faiz oranlarının istenilen düzeyde düşmesiyle birlikte finans sektörü güçlenmeye başlamıştır. BDDK'nın yetkileri artırılmış, finans sektörü daha güçlü hale gelmiş, reel faiz ve enflasyon oranında beklenen azalma gerçekleşmiştir. Kamu borcu ve bütçe açığında da büyük düzeyde düşüşler olmuştur. Finansal sistemin düzelmesi ve ekonominin güçlenmesi ile birlikte ülkeye yabancı sermaye girişi başlamıştır (Batır, 2018: 22). Yapılan çalışmalarla birlikte finansal sistemde yaşanan kriz ortamından büyük oranda çıkıldığı anlaşılmaktadır.

2000 yılı sonrasında bankacılık sektörünün durumunu göstermesi açısından banka ve şube sayısına bakmak faydalı olacaktır.

Tablo 6: 2001-2021 Yılları Arasındaki Banka ve Şube Sayısı

	BANKA SAYILARI				ŞUBE SAYILARI			
Yıl	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam
2001	3	22	15	40	2.725	3.523	233	6.481
2002	3	20	15	38	2.019	3.659	206	5.884
2003	3	18	13	34	1.971	3.594	209	5.774
2004	3	18	13	34	2.149	3.729	209	6.087
2005	3	17	13	33	2.035	3.799	393	6.227
2006	3	14	15	32	2.149	3.582	1.072	6.803
2007	3	11	18	32	2.203	3.625	1.741	7.569
2008	3	11	17	31	2.416	4.290	2.034	8.740
2009	3	11	17	31	2.530	4.390	2.070	8.990
2010	3	11	17	31	2.744	4.582	2.096	9.422
2011	3	11	16	30	2.909	4.944	1.937	9.790
2012	3	12	16	31	3.079	5.100	2.012	10.191
2013	3	11	17	31	3.397	5.339	2.244	10.980
2014	3	11	19	33	3.500	5.455	2.226	11.181
2015	3	9	21	33	3.681	4.299	3.170	11.150
2016	3	9	21	33	3.702	4.132	2.905	10.739
2017	3	9	20	32	3.677	4.013	2.809	10.499
2018	3	9	21	33	3.718	3.963	2.718	10.399
2019	3	8	21	32	3.707	3.785	2.644	10.136
2020	3	8	21	32	3.701	3.643	2.529	9.873
2021	3	8	21	32	3.715	3.573	2.434	9.722

Kaynak: Bankalarımız Kitabı. <https://www.tbb.org.tr>

2001 krizi sonrasında banka sayısında bir düşüş olduğu tablo 6’da görülmektedir. 2001 yılında toplam 40 olan banka sayısı, 2006 yılında 32’ye düşmüştür. Bu süreçte kamu bankalarının sayısı değişim göstermemiştir. Özel bankaların sayısında ise 2007 yılına kadar belirgin bir düşüş olmuştur. 2001 yılında 22 olan özel banka sayısı, 2007 yılında 11’e kadar düşmüştür. Yabancı banka sayısı ise 2001 yılında 15 iken, 2003 yılında 13’e düşmüştür. 2007 yılında 18’e çıkan yabancı banka sayısı 2021 yılına gelindiğinde 21’e çıkmıştır. 2021 yılına gelindiğinde toplam banka sayısı ise 32 olmuştur. Bu bankalardan; 21’i yabancı banka,

8'i özel banka ve 3'ü de kamu bankasıdır. 2006 yılından itibaren bankacılık sektörünün daha istikrarlı bir hâl aldığı görülmektedir. 2006'dan 2014 yılına kadar banka sayılarında bir değişimin olmamasına rağmen şube sayılarında belirgin bir artışın olması bankacılık sektörünün geliştiğini göstermektedir. 2001 krizi sürecinde bankaların toplam şube sayısı 6.481 iken, bu sayı 2003 yılında 5.774'e kadar düşmüştür. Bankaların şube sayısı 2004 yılından 2015 yılına kadar belirgin bir artış göstermeye başlamıştır. 2015 yılından itibaren 2021 yılına kadar, bankaların şube sayısında bir düşüş olduğu anlaşılmaktadır. 2015 yılında 11.150 olan şube sayısı 2021 yılına gelindiğinde 9.722'ye kadar düşmüştür. Özetlemek gerekirse; 2001 yılında toplam 40 olan banka sayısı, 2021 yılında 32'ye kadar düşmüştür. 2001 yılında 6.481 olan şube sayısı 2021 yılında 9.722 olmuştur.

BÖLÜM II

2. KAMU VE ÖZEL SERMAYELİ BANKALARIN KURULUŞ NEDENLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YERİ

Bu bölümde ilk olarak kamu ve özel sermayeli bankalarla ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmakta ve ardından Türk bankacılık sektöründeki kamu ve özel sermayeli bankaların kuruluş nedenleriyle birlikte Türk bankacılık sektörü içindeki durumları incelenmektedir. Daha sonra ise bu dönemlerde kurulan bankalara kısaca değinilerek tablolar halinde banka ve şube sayıları verilmektedir.

2.1. Kamu Bankalarının Kuruluş Nedenleri

Kamu kurumları, genel olarak yoğun sermaye yatırımı gerektiren sektörlerde faaliyet göstermektedirler (Çondur, 2000: 178). 1929'daki büyük ekonomik kriz ve krizi izleyen dönemler, finansal sistemde sıkıntılara sebep olmuştur. Finansal sistemde oluşan krizlerin önüne geçebilmenin, klasik iktisadi doktrin ile mümkün olamayacağı, devletin piyasaya müdahalesi ve ekonomideki payının artması ile mümkün olabileceği görüşü hakim olmuştur.

Klasik iktisadi görüş olan “Laissez Faire (bırakınız yapsınlar)” sisteminin, 1929 ekonomik krizine çözüm getiremeyeceği tartışılmış, bunun yerine devletçi politikaların ön plana çıktığı alternatif bir politika olan Keynesyen iktisadi görüş gündeme gelmiştir. J.M. Keynes, ekonomik sistem içerisinde devletin etkin rol alması gerektiği görüşünü savunmuştur (Çil, 2012: 28).

Keynesyen iktisadi düşünce sistemi; ekonomideki dolaysız kontroller ve kamu tarafından gerçekleştirilen girişimcilik uygulamalarından faydalanılarak sosyal refahın iyileştirilebileceğini ileri sürmektedir. Keynesyen iktisat politikası, 1970'li yıllara kadar devletin ekonomik kalkınmasına öncülük etmiş ve kamu kesimin ekonomideki payının giderek artmasını sağlamıştır (Altınkök, 2009: 4).

Devletin ekonomiye daha çok müdahale etmesi gerektiği düşüncesini savunan J.M. Keynes'in iktisat görüşü, pek çok ülkede kabul görmüştür. Bu düşünce sisteminin kabul görmesiyle birlikte; piyasa sistemini denetlemek ve düzenlemek, ekonomik faaliyetlerin gelişmesini sağlamak, finans sektöründeki ve ekonomik sistemdeki istikrarı sağlamak amacıyla birçok ülkede kamu bankaları kurulmuştur (Akın, 2018: 32).

Devletler, 20. yüzyılın ortalarına kadar ekonominin gelişimini hızlandırmak için her türlü ticari kuruluşun içinde yer alarak mal ve hizmet üretiminde bulunmuşlardır. Türkiye'deki bankacılık sisteminin geçmişine bakıldığında, Osmanlı Dönemi'nde kurulan bankaların daha çok yabancı sermayeli olduğu, Cumhuriyet Dönemi'nde ise, ulusal bankacılık sisteminin çoğaltılmaya ve geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Fakat Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda özel sermayeli bankaların; kaynak ve sermaye yetersizliği, sosyal ve ekonomik hedefleri gerçekleştirmede yetersiz kalmış ve kamu bankalarının kurulması için temel oluşturmuştur. Dolayısıyla sermaye birikiminin yetersiz olduğu ülkelerde, özel sermayeli bankalar yerine kamu bankaları daha çok tercih edilmiştir (Çil, 2012: 29) .

1970'li yıllardaki bankacılık faaliyetlerine bakıldığında, her ülkenin 10 büyük bankasının sermayesinin %59'nun devlete ait olduğu görülmektedir (Keklik, 2019: 21). Ülkelerin, ekonominin gelişmesine katkı sağlayacak bu politikaları izlemesinin sebebi, o dönemlerdeki sermaye birikiminin yetersiz olması ve sermayenin daha çok tarım ve ticaret alanında kullanılmasıdır. Aynı zamanda sanayicilere finansal destekte bulunacak mali alt yapının ve kurumların yeterince gelişmemesi veya kurulamaması bu durumun nedenleri arasında sayılmaktadır (Çil, 2012: 28).

Kamu bankaları, özel sektöre göre daha uygun fiyata fon temin edebilen kuruluşlardır. Devletin denetim ve gözetiminde olmasından dolayı yatırımcılar açısından hem daha kârlı hem de daha güvenilir kurumlar haline gelmişlerdir. Kamu bankalarının kurulması, ulusal bankacılık sistemi için de önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu nedenle özel sermayeli bankalar; riskli ve maliyetli olduğu için gelişim gösteremez ve yeni şubeler açamazken, kamu bankalarının; halka daha iyi hizmet sunabilmek için en küçük yerleşim yerlerine kadar şubeler açtığı görülmüştür (Akın, 2018: 33).

Kamu bankaları, gelişmekte olan ülkelerde, finansal sistem içerisinde daha belirgin olarak yer almaktadır. Kurumsal yapının zayıf olduğu ve gelişemediği ülkelerde devletin, finans sistemi içerisinde önemli roller üstlenerek kaynak dağılımını ve ekonomik kalkınmayı sağlaması gerekmektedir (Altınkök, 2009: 13).

Kamu bankalarının; kriz dönemlerinde oluşan ekonomik sorunları çözüme kavuşturabilecek, bankalar için yeni kaynaklar temin edebilecek ve bankacılık sistemini ayakta tutabilecek kuruluşlar olduğu düşünülmektedir. Ayrıca devlet kaynakları kullanılarak, ödeme güçlüğü çeken bankaların sermayelerinin artması sağlanmıştır (Keklik, 2019: 22).

Kamu bankalarının faaliyetleri, kriz dönemlerinde finansal sisteme ve ekonomik gelişmeye olumlu katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda özel bankaların ekonomi içindeki mali ve politik gücüne karşı, finans sektöründe rekabet oluşturmaktadır. Kamu bankaları, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bankaların kuruluş amaçları birbirine benzese de piyasa ve kurumsal yapı olarak farklılıklar oluşturmaktadırlar. Bu durumu gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinin özelliklerini inceleyerek şöyle özetleyebiliriz (Arvas, 2007: 81):

Gelişmiş ülkelerde bankaların özellikleri;

- *Bir grup bankanın, sektöre hakim olmasıyla ortaya çıkan oligopolistik yapı; bu sistem içinde yoğun rekabetin etkisiyle birbirinden ayrı, bağımsız ve çok sayıda olma özelliklerini ortadan kaldırmış ve üç-beş banka sisteme hakim olmuştur.*
- *Uluslararasılaşma etkisinin artması ile yabancı sermayeli bankaların sistem içindeki ağırlıklarının artması,*
- *Artan rekabet ile ticari bankaların “evrensel bankacılığı” benimsemeleri ve bunlarla diğer banka tipleri arasındaki farklılığın zaman içinde azalması eğilimi,*

Gelişmekte olan ülkelerde bankaların özellikleri;

- *Finans piyasalarının kamusal sermayeli bankaların kontrolünde olması,*
- *Mali piyasalarda derinleşmenin yeterince gerçekleşmemesi ve piyasa yapısında hala eksikliklerin olması,*
- *Finans sektöründe modern teknolojilerin uygulanmasında geç kalınması,*
- *Dünya genelinde bir eğilim haline dönüşen uluslararasılaşma ve globalizasyona karşı öngörülerde bulunmadığı için yabancı bankaların milli piyasalarda önemli etkilerinin bulunması,*
- *Bankacılık sektörünün aşırı maliyetle çalışması olarak sıralanabilir.*

Gelişmiş ve gelişmekte olan bankaların özellikleri incelendiğinde; kamu bankaları gelişmiş ekonomilerde, kısmi aksaklıkları düzeltmek amacıyla bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle özel sermayeli bankaların riskli gördükleri konularda, devletin kişi ve kuruluşların sosyal amaçlarını gözeterek destek olmaya çalıştığı ifade edilebilir. Gelişmekte olan ekonomilerde ise bankacılık sektörünün bütün yükünü devlet üstlenerek ekonominin kalkınmasına, piyasa

mekanizmasındaki aksaklıkların giderilmesine, sosyal refaha ve kurumsal yapıların gelişmesine öncülük etmektedir (Arvas, 2007: 83).

Kamu bankalarının siyasal, sosyal ve ekonomik kuruluş nedenlerine de değinilmesi faydalı görülmektedir.

2.1.1. Siyasal Nedenler

Kamu bankaları, bankacılık işlemlerini yürütmek dışında devletin bazı ekonomik amaçlarına da aracılık etmektedir. Bu amaçlar; devletin yapmak zorunda olduğu bazı faaliyetlere aracılık etmek ve ihtisas kredilerine düşük faiz uygulamak şeklinde ifade edilmektedir (Çondur, 2000: 180).

Kamu bankaları, devlete verilen politik desteklerin artmasında da aracılık görevi yapmaktadır. Destekçilere daha çok kaynak aktarımı ve istihdam ortamı oluşturularak milli çıkarlar ön planda tutulmaktadır (Altınkök, 2009: 14). Türkiye'deki kamu bankalarının kurulmasındaki siyasal amaç; ulusal bankacılığın gelişmesi, devletçilik ilkesinin benimsenmesi ve I. İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların uygulanmasıdır (Çondur, 2000: 179).

Bankacılık sisteminin tarihçesi incelendiğinde, Osmanlı Dönemi'nde kurulan bankaların yabancı sermayeli olduğu ve bu sermayedarların öncelikle kendi vatandaşlarının menfaatleri ve çıkarları doğrultusunda hareket ederek ülke vatandaşlarına, kredi ve finansman sağladığı görülmektedir. II. Meşrutiyete kadar bankaların çoğu yabancı sermayeli olup ticaret ve endüstriyi destekleyen kredi kurumu olma özelliği göstermemektedir. Ancak II. Meşrutiyetten itibaren milli bankacılık görüşü benimsenmiştir. İlk kamu bankasının 1863 yılında kurulan Ziraat Bankası olduğu ifade edilmektedir (Tabakoğlu, 2012: 426).

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda ise ulusal ve yerel bankacılık yeniden ön plana çıkmıştır. İzmir İktisat Kongresi (1923) ile iktisadi kalkınmanın milli bankacılık sisteminin gelişmesiyle mümkün olabileceği ve bunun için de devlet desteğinin olması gerektiği görüşü savunulmuştur (Akay, 2018: 15).

Kongrede tartışılan görüşler, bankacılığın önemini ortaya koymuş ve bankacılığın gelişmesine yön veren kararlar alınmıştır. İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar kısaca şöyle özetlenebilir (Selimler, 1996: 26):

- Türkiye’deki finansal kuruluşların, Batı’da gözlemlendiği şekilde gelişmemesinin ve çoğalamamasının nedeni; kredi kuruluşlarının istenen seviyede gelişmemesidir.
- İktisadi yaşamın canlılık kazanabilmesi için kredi veren kurumların gelişim göstermesi elzemdir. Ayrıca, iktisadi ve sosyal kurumları gelişmeyen ülkelerin tam olarak bağımsızlığından da söz edilemez.
- İktisadi gelişimin sağlanabilmesi için milli bankacılık sektörünün gelişim göstermesi zaruri görülmektedir.
- Milli bankacılık mekanizmasının oluşturulamaması durumunda ekonominin yabancı sermaye baskısıyla zorlanacağı ifade edilmektedir.
- Özel sektörün imkanlarının güçlü bir bankacılık mekanizması oluşturulması için yetersiz olduğu ve bu alanda devletin faaliyet göstermesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır.

1920’li yıllarda, dünya ekonomisinde yaşanan ekonomik daralma ve bunalımdan kurtulabilmenin yolunun; sermaye birikimindeki yeterlilik ve özel sektörün desteği ile mümkün olabileceği savunulmuştur. Ancak 1930 yıllarına gelindiğinde bu görüşün pek etkili olmadığı ve ekonomik sıkıntılardan kurtulmanın yolunun kamu yatırımlarıyla mümkün olabileceği düşüncesi kabul görmüştür. Böylece devletçilik ilkesi kabul edilerek, devletin de bankacılık sektörü içerisinde yer almasına zemin oluşturulmuştur (Demirtaş, 2010: 34).

Devletçilik olarak adlandırılan yaklaşımın temel özellikleri şöyle sıralanmaktadır (Selimler, 1996: 24):

- Geçiş dönemine has bir ilke olarak düşünülmektedir.
- Bu ilke temel olarak sanayinin oluşturulmasıyla ilişkilendirildiğinden, bütünsel bir özelliğe sahip değildir.
- Bu ilkeyle, iktisadi alanda özel sektör daha çok yer bulmaktadır.

Devletçilik politikasının benimsenmesiyle birlikte; 1924 yılında Türkiye İş Bankası, 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası, 1930 yılında Merkez Bankası, 1933 yılında Sümerbank, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank ve T.C. Ziraat Bankası, 1938 yılında Türkiye Halk Bankası kurulmuştur (Altınkök, 2009: 15).

2.1.2. Sosyal Nedenler

Kamu bankalarının kurulmasındaki sosyal nedenlerin temelinde; bankaların kredi ve finans piyasalarındaki çöküşleri engelleyebileceği, piyasa aksaklıklarını düzeltebileceği ve sosyal refahı arttırabileceği düşüncesi bulunmaktadır. Kamu kuruluşları daha çok sosyal amaçları gözeterek halka ulaşmaya çalışmaktadırlar (Altınkök, 2009: 13). Diğer neden; kamu bankaları tarafından düşük faizle ve uzun vadeli ihtisas kredilerinin verilmesidir. Bu amaçla, belirli meslek gruplarına ya da belirli bölgelere ihtisas kredileri verilerek, gelir dağılımının olumlu yönde ilerlemesi hedeflenmiştir. İhtisas kredileri kâr amacı olmayan kredilerdir (Keklik, 2019: 23).

Özel sermayeli bankalar; kendi kârlarını maksimize etmeye çalışırken, kamu sermayeli kuruluşlar sosyal amaçlar doğrultusunda hizmet vermeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla özel bankalar sosyal kazançları dikkate almadıkları için, kırsal kesimlerde şube açmayı kârlı bulmamaktadırlar. Bu nedenle kırsal kesimlerdeki halkın da bankacılık hizmetlerinden faydalanabilmesi için devletin, bu kesimlerde de etkin rol alması gerekmektedir. Kamu bankalarının bu kesimlere hizmet vererek ticaretin gelişmesine yardımcı olması, halkın kalkınmasına ve finansal olarak gelişmelerine katkı sağlayacaktır (Altınkök, 2009: 14).

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye ekonomisi, savaşımlardan ve ekonomik krizlerden ciddi manada etkilenmiştir. Ekonominin olumsuz etkilenmesiyle; kişi başına düşen gelirin düşüklüğü, altyapının yetersizliği, sermaye kıtlığı, müteşebbis yoksunluğu, tecrübe eksikliği, iş gücü eksikliği gibi olumsuz durumlar yaşanırken yabancı sermayedarlar ve özel sermayeli bankalar, ekonomiye katkı sağlayacak girişimlerde çekingen davranmışlardır. Bu dönemde devlet desteğiyle kurulan ve hali hazırda bulunan; Etibank, Sümerbank, Sanayi ve Maadin Bankası gibi devlet bankaları, işletmelerin finansman ihtiyacını sağlayarak yatırım yapmalarına destek olmuş ve ekonominin hareketlenmesine katkı sağlamıştır (Keklik, 2019: 23).

2.1.3. Ekonomik Nedenler

Türkiye'de kamu bankaları, devletin ekonomik sorumluluklarının yerine getirilmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir. Kamu bankalarının kurulmasındaki ekonomik

nedenler arasında; bankacılık sektörüne öncülük etmek, sermaye yetersizliği, devlet müdahaleciliği ve gelir elde etmek vardır (Çondur, 2000: 180).

Karma iktisadi sistem ile yönetilen ülkelerde kamu, serbest piyasa mekanizmasının başarılı olamadığı, özel sektörün sermaye birikiminin yeterli olmadığı zamanlarda, üretim ve işletme faaliyetlerinde bulunarak, ekonomik faaliyetlere ya doğrudan müdahale etmekte ya da özel sektörü destekleyerek ekonominin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Ancak günümüzde doğrudan müdahale yerine bankacılık sisteminde; disponibiliteler oranları, faiz oranları, munzam karşılıklar gibi araçlarla müdahalede bulunmaktadır (Altınkök, 2009: 15).

Kamu bankaları sosyal amaçlar doğrultusunda, finansal ve ekonomik istikrara katkıda bulunmak amacıyla özel yasalarla kurulmuş bankalardır. Kamu bankaları; yatırım kredileri vererek girişimcilere destek olma, düşük faiz oranı ile ihtisas kredisi verme gibi uygulamalarla sanayinin gelişmesine ve gelir dağılımına olumlu katkı sağlamaktadır. Bankalar örtülü mevduat garantisi sunmaktadırlar. Bunun nedeni ise kriz dönemlerinde yatırımcı etki yapabilmek için, özel sermayeli ve zayıf bankalara yapılacak hücumu engelleyebilmektir. Dolayısıyla ekonomide ve finansal sistemde yaşanabilecek krizlerin önüne geçebilmek ve istikrarı sağlayabilmek için devlet desteği ile kurulan kamu bankalarının, bankacılık sistemi içerisinde aktif rol alması gerekmektedir (Çil, 2012: 37).

Cumhuriyet'in kurulduğu dönemlerde, ekonomik kalkınmayı başlatacak özel teşebbüsün yetersizliği, devletin finans sektöründe aktif rol almasını zorunlu kılmıştır. Devlet, özel sektörün sermaye yetersizliği sebebiyle yapamadığı yatırımları kamu bankaları aracılığı ile yaparak, özel sektöre destek olmaktadır. Dışsal fayda durumunda ve maliyetler karşısında devlet, ekonomide bizzat girişimci olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu durum karşısında birçok ülkede KİT'ler (Kamu İktisadi Teşebbüsler) kurulmuştur (Demirtaş, 2010: 34).

Türkiye'de KİT'ler, devletin sanayide öncülük etme ve model yaratma amacından dolayı kurulmuştur. KİT'ler yerli sanayinin gelişmesinde ve ekonominin kalkınmasında önemli etkiler yaratmıştır. Ancak bu dönemde ekonomik kalkınmayı gerçekleştirebilecek bankaların olmaması, KİT'lerin ekonomik olarak faaliyetlerini sürdürmesine engel olabileceği düşüncesi ile kamu sermayeli bankaların kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Pozitif dışsallıkların ortaya çıktığı durumlarda devlet, üretimle ilgili faaliyetleri doğrudan üstlenmek veya bu sektörlerdeki çalışmalara katkı yapmak zorundadır (Selimler, 1996: 29).

Bu amaçlara hizmet etmek için oluşturulan ilk KİT ise 1933 yılında kurulan Sümerbank olmuştur. Sümerbank; bütün bankacılık hizmetlerini yapan, devletin kurduğu fabrikaları

işleten ve yeni fabrikalar kurarak sanayinin gelişmesine katkıda bulunan bir banka olmuştur. Sanayinin devamlılığını koruyabilmek ve üretim yapabilmek için personel yetiştirmiş ve sanayi kuruluşlarına kredi vererek onları kalkınmalarına destek olmaya çalışmıştır. Bütün bu gelişmeler ekonominin kalkınmasına hız kazandırmıştır (Akay, 2018: 17).

Dünyada birçok ülkede bankalar finansal sistemin temel yapısını oluşturmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin gelişmiş olması ve iyi işlemesi, ekonomik kalkınmayı olumlu yönde etkilerken, işlevlerini yerine getiremeyen bir bankacılık sektöründeki istikrarsızlık ise finansal sisteme ve ekonomiye hızla yayılmaktadır. Bankacılık sisteminin karşılaştığı başarısızlıklar, ülke ekonomilerinin gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle düzgün bir şekilde faaliyet gösteren finansal mekanizmaların kurulması amacıyla kamu bankalarının, kuruluş amaçlarına ne ölçüde hizmet ettiğinin anlaşılması ve çözüm odaklı performanslarının artırılması gerekmektedir (Altınkök, 2009: 17).

Özel yasalarla kurulan ve bu yasalarda hangi alanda faaliyette bulunarak ekonomiye katkı sağlayacağı belirtilen kamu bankalarının amacı hiçbir zaman kârlılık olmamıştır. Kamu bankalarının asıl görevi; ihtiyaçların karşılanmasında piyasa ekonomisinin eksikliklerini ve başarısızlığını gidermek, özel sektörün sermaye birikiminin yetersiz olduğu durumlarda yatırım ve işletmecilik faaliyetlerinde bulunarak ekonominin gelişmesine katkı sağlamaktır (Selimler, 1996: 28).

2.2. Türkiye’de Kurulan Kamu Bankaları

Devlet, ekonomik buhranın ve savaşların sonunda yıpranan ülke ekonomisini düzeltebilmek, açığı kapatabilmek ve ülke sanayisini kalkındırabilmek için, kamu sermayeli bankalar kurmaya karar vermiştir. İlk kamu bankaları ise Osmanlı Devlet’i döneminde kurulan; Türkiye Sınai ve Maadin Bankası, Ziraat Bankası ve İstanbul Emniyet Sandığı’dır. Bu bankaların amacı, ekonomik kalkınmayı sağlamak, bilgi ve sermaye birikimini artırmak ve gelir elde etmektir. Aynı zamanda devletin kurmuş olduğu KİT’leri finansal olarak güçlendirmektir (Akay, 2018: 17).

Tablo 7: Kamu Bankalarının Tarihçesi

Banka	Kurulduğu Tarih	Çalışma Alanları	Durumu
-------	-----------------	------------------	--------

İstanbul Emniyet Sandığı	1868	Vatandaşların sahip olduğu az miktardaki birikimleri devlet güvencesinde toplayarak ihtiyacı olanların kullanmasını sağlamak	1907'de Ziraat Bankası'na bağlanması yanı sıra 1984'de ilgili bankaya dahil edilmiştir.
Ziraat Bankası	1888	Zirai kredi sunması, normal bankacılık faaliyetlerinde bulunması, Merkez Bankası şubelerinin olmadığı yerde çeşitli işlevlerini yerine getirmesi, ülke genelinde devlet namına ödeme yapması ve toplaması	1916'da yasal olarak oluşturulmuş bir kamu bankası pozisyonuna geçmiştir. Günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir.
Türkiye Sınai ve Maadin Bankası	1925	Bankanın kontrolüne geçmiş sanayi işletmelerini oluşturulacak yeni firmalara devredilene kadar yönetmek, ortaklık vasıtasıyla sanayi girişimleri oluşturmak ve bunları yönetmek	İşletme fonksiyonları 1932'de ortaya çıkan Devlet Sanayi Ofisine, bankacılık işlevleri ise 1932 yılında oluşturulan Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası'na geçmiştir. Bu kurumlar 1933 yılında Sümerbank kontrolüne bırakılmıştır.
T. Emlak Bankası	1927	Ülkenin altyapı çalışmalarını gerçekleştirmek, inşaat alanında kredi sunmak ve geleneksel banka fonksiyonlarını yerine getirmek.	1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası adıyla oluşturulmuş, 1964 yılından itibaren Türkiye Emlak Kredi Bankası ismini kullanmıştır. 1988 yılında Anadolu Bankası ile birleşmiş ve Türkiye Emlak Bankası A.Ş. adını almıştır. 2001'de Ziraat Bankası bünyesine geçmiştir.
Sümerbank	1933	Kamu kaynağıyla oluşturulan fabrikaların işletilmesi, kamunun özel sanayi işletmelerindeki ortaklığını yönetmesi, sanayi yatırımları yapması ve kredi sunması, normal banka faaliyetlerini yürütmesi.	1932 yılında Sümerbank Holding'in bankayla ilgili bölümü ilgili firmadan ayrılmış ve "Sümerbank A.O." adını kullanmıştır. 1995 yılında TMSF'ye devredilmiştir. Ayrıca 2002 yılında OYAK Bank'a devredilmiş ve faaliyetlerine son verilmiştir.
Belediyeler Bankası (İlBank)	1993	Şehirlerin gelişimine yardımcı olması, imar planları oluşturma, yerel yönetimler için kredi sağlama.	1945'de İller Bankası adını alan banka günümüzde İlbank olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.
Etibank	1935	Ülkedeki maden kaynaklarını işletmek, madencilikle ilgili kamu işletmeleri kurmak ve bunlara finansal destek sağlayarak geleneksel bankacılık faaliyetlerini yürütmek.	1997 yılında özelleştirilmiş, 2000'de TMSF'ye devredilmiştir. 2001'de faaliyetlerine son verilmiştir. 2002 yılında tasfiyesi kaldırılmış ve Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
Denizbank	1938	Deniz yolları işletmelerinin idare edilmesi, yenilerinin kurularak finanse edilmesi.	1952'de Denizcilik Bankası olarak kurulmuş ve kamunun denizcilik işletmelerini kurmuştur. Finanse edilerek yönetilmesi için bu bankaya devri gerçekleşmiştir.
Halk Bankası	1950	Ülkedeki küçük ölçekli ticaret ve sanat alanındakilere kredilerinin sunulması.	Günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Vakıf Bank	1954	Taşınmaz ve taşınırlara karşılık kredi sunmak, ortaklıklar oluşturmak, gayrimenkul alanında alım-satım yapmak, geleneksel bankacılık işlemleri yapmak.	Günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir.
Türkiye Öğretmenler Bankası	1959	Konut inşa edilmesi amacıyla kamu görevlilerine ve öğretmenlere kredi sağlamak, yapıların tamiri ve proje işlemleriyle ilgilenmek, inşaat malzemeleri ve ders araçlarıyla ilgili sınai yatırım yapmak ve bunların ticaretiyle ilgilenmek, geleneksel bankacılık işlemleri yapmak.	1992’de yılında Halk Bank bünyesine geçmiştir.
Turizm Bankası	1960	Turistik tesislerin kurulması, kiralanması ve işletilmesi ve bu alanda girişimler yapması. İlgili alandaki yatırımların gelişimine kolaylıklar sağlanarak kredi oluşturulması.	1989 yılında Türkiye Kalkınma Bankası ile birleşmiştir.
Devlet Yatırım Bankası	1964	İktisadi Devlet Teşekkülleri için kredi sunmak.	1987’de Eximbank’a dönüştürülmüştür.
Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası	1975	Yurtdışında çalışanların tasarruflarını kalkınma planları doğrultusunda çeşitli yatırımlara yöneltmesi.	1988 yılında Türkiye Kalkınma Bankası olarak faaliyetlerine devam etmiştir.
Türk Eximbank	1987	Dış ticaretle ilgili finansman faaliyetlerinde bulunmak.	1987’de Devlet Yatırım Bankası Eximbank’a dönüştürülmüştür.
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	1975	Başta sanayi ve turizm olmak üzere enerji, eğitim, sağlık sektörlerindeki işletmelere finansman sağlamak.	Günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir.
Takasbank (Takas İstanbul)	1991	İlgili mevzuat çerçevesinde takas ve saklama hizmetleri vermek, finansal hizmetleri ve her türlü iktisadi faaliyeti gerçekleştirmek	Günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir.
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	2014	Faizsiz bankacılık anlayışına uygun finansal hizmet sunmak.	Günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir.
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	2015	Katılım bankacılığı faaliyetlerini yürütmek.	Günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir.
Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	2018	İnşaat sektörüne finansal destek sağlayarak ekonomik büyümeye ve kalkınmaya katılım bankacılığı faaliyetleriyle katkı yapmak.	Günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kaynak: Bilgehan Akay (2018), Katılım Bankacılığı Kamu Katılım Bankaları, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

2.3. Kamu Bankalarının Türk Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri

Türkiye’de kamu bankalarının sektör içindeki önemi; ekonomik bunalımların yaşandığı dönemlerde, özel sektörün sermaye biriminin yetersiz kalması sonucu, ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi ve ihtiyaçların karşılanabilmesi için devlet desteğiyle kurulan önemli aracı kurum olmalarıdır. Özel teşebbüslerin sermaye yetersizliğinden dolayı yatırım yapamadığı ya da elverişsiz bulduğu girişimcilik faaliyetlerinde kamu bankaları, yatırım ve işletmecilik faaliyetlerinde bulunarak, sosyal devlet anlayışı ilkesinin gereğini yapmaktadır (Yılmaz, 2018: 95).

Cumhuriyet’in kurulduğu yıllardan günümüze kadar gelen kamu bankaları önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ancak bu bankalardan kapatılanlar, özelleştirilenler ve çeşitli bankalara devredilenler olmuştur. Diğerleri ise niteliklerini değiştirerek faaliyetlerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Türkiye’deki kamu kaynaklı bankalar; kalkınma ve yatırım bankaları ile ticaret bankaları olarak kurulmuş olup, daha çok ticari bankacılık alanında faaliyet göstermişlerdir (Arvas, 2007: 85).

2000 yılı ve sonrasında yaşanan ekonomik krizler, bazı bankaların devredilmesine bazı bankaların ise kapanmasına neden olmuştur. 2000 yılı itibari ile yeni bankalar kurulmuş olmasına rağmen banka sayıları azalmaya başlamıştır. 1980-2000 yılları arasında yabancı sermaye ve özel sermayede meydana gelen belirgin artış ve o dönemdeki ekonomik krizler, ticari bankaların sayılarının azalmasında etkin rol oynamıştır. Türkiye’de bankacılık sektöründe 2021 yılı itibariyle faaliyet gösteren toplam 55 banka mevcuttur, bunlardan 34 tanesi mevduat bankası, 3 tanesi ise kamu bankasıdır. Kamu bankalarının, 1960’tan bu yana şube sayıları 14 adedi geçememiş, 1985 yılından itibaren ise yeni bankaların kurulmasına rağmen banka sayıları azalış göstermeye başlamıştır (Akın, 2018: 34).

Türkiye’deki kamu bankaları, kuruldukları yıllardan itibaren finansal piyasalarda belirleyiciliği ile bankacılık sektöründe aktif büyüklüğe sahip olmuştur. Ancak, sektörün mevduatları ile aktifleri açısından büyük bir çoğunluğunu kamu kaynaklı bankaların oluşturması, siyasi bir baskı mekanizması olması, siyasi iktidarların bu bankaları istihdam alanı ve krediye erişmek için kolay bir araç şeklinde değerlendirmeleri, Türk bankacılık sektörünün en önemli sorunlarından bir tanesi olmuştur (Günel, 2010: 212).

Türkiye’de bankacılık sektöründe ağırlığı olan kamu sermayeli bankaların 2000 yılından itibaren şube sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: Şube Sayılarına Göre Kamu Bankaları (2000-2021)

Yıllar	Ziraat Bankası	Halkbank	Vakıfbank	Toplam
2000	1,303	807	319	2,429
2001	1,504	899	322	2,725
2002	1,173	546	300	2,019
2003	1,148	527	296	1,971
2004	1,146	707	296	2,149
2005	1,146	584	302	2,032
2006	1,247	588	311	2,146
2007	1,251	590	468	2,309
2008	1,269	622	525	2,416
2009	1,305	668	543	2,516
2010	1,399	709	636	2,744
2011	1,458	771	680	2,909
2012	1,514	821	744	3,079
2013	1,661	877	859	3,397
2014	1,707	900	893	3,500
2015	1,812	924	920	3,656
2016	1,814	964	924	3,702
2017	1,781	969	927	3,677
2018	1,773	994	951	3,718
2019	1,758	1,006	943	3,707
2020	1,757	1,006	940	3,703
2021	1,752	1,013	938	3,703

Kaynak: Bankalarımız Kitabı. <https://www.tbb.org.tr>. Mete Bumin (2009), Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması ve Sonuçları. *Bankacılar Dergisi*, 20(70), 17-36.

Tablo 8'e bakıldığında Türkiye'deki kamu kaynaklı bankalar arasında sektörde ağırlığı en fazla olan bankanın, Ziraat Bankası olduğu anlaşılmaktadır. Geçmişten günümüze faaliyetlerini sürdüren bu kamu bankalarının; aylara ve yıllara göre şube sayılarında

dalgalanmalar görülmektedir. 2001 krizi itibariyle kamu bankalarının şube sayısında ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. 2006 yılıyla birlikte şube sayılarına bakıldığında sektörde bir toparlanmanın olduğu anlaşılmaktadır. 2000 yılında 2,429 olan toplam şube sayısı, 2021 yılında bu sayı 3,703'e çıkmıştır.

2.4. Özel Sermayeli Bankaların Kuruluş Nedenleri

II. Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen Türkiye'nin savunma harcamalarında meydana gelen artış, iç ve dış borçlanmaya neden olmuştur. Türkiye ekonomisinin dar boğaza girmesi, bankalara olan ihtiyacı artırmıştır. Bu nedenle kamu sermayeli bankaların yanında özel sermayeli bankalara da gereksinim duyulmuştur. 1944-1960 yıllarını kapsayan dönemde özel bankalar yavaş yavaş gelişim göstermeye başlamıştır (Akay, 2018: 9).

1944-1960 dönemi, devletçilik anlayışından vazgeçildiği ve özel sektörün merkeze alınmaya başlandığı, dışa açılmanın ve serbestleşmenin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, özel sektörün sermaye birikiminde artış gözlenmiş ve piyasa ekonomisi içerisinde büyük roller üstlenen özel sektör, bankacılık alanında da kendisini göstermiştir (Şeyhoğlu, 2009: 3).

Türkiye ekonomisindeki gelişmelere bakıldığında devletin, ülke içindeki sermaye birikimini oluşturmak hedefiyle özel sektörü desteklediği ve ekonomik gelişme için katkı sağlayacağı düşüncesi ile yabancı sermayeye girişini engellemediği görülmektedir. Türkiye'de çeşitli dönemlerde değişik ekonomi politikaları sürdürülse de devlet her daim piyasa mekanizmasının içinde yer almaktadır. Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda, devletçilik anlayışının yanında özel sektörü teşvik eden liberal politikaların benimsendiği görülmektedir.

1929 yılında yaşanan büyük buhranın etkisi ile devletçi sanayileşme uygulamalarına yönelim artmış ve planlı bir sanayileşme anlayışı ortaya çıkmıştır. Genç nüfusun II. Dünya Savaşı sebebiyle silahaltına girmesi, tarım alanında çalışan işçi kesimin veriminin azalmasına ve ekonominin bu durumlardan olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Türkiye savaşa fiilen katılmamasına rağmen ülke ekonomisi savaştan olumsuz etkilenmiştir. Devlet, savaştan etkilenen ülke ekonomisini toparlayabilmek için şekillendirdiği politika değişikliklerini; mal kıtlıklarını, fiyat artışlarını ve sosyal adaletsizlikleri göz önüne alarak sorunların giderilmesi noktasında düzenlemeye çalışmıştır (Takım, 2012: 158).

1944-1960 dönemi; özel teşebbüsün teşvik edildiği, desteklendiği ve açık ekonomiye geçiş çabalarının yoğunlaştığı bir süreç olmuştur. Türkiye’de siyasi ve ekonomik nedenlere bağlı olarak, diğer alanlarda olduğu gibi, bankacılıkta da özel teşebbüsün geliştiği görülmektedir. Bu dönemin en önemli özelliği; devletin ekonomiye müdahalesi yerine, özel sektörün desteklenmesi ve piyasa ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayacağı görüşünün benimsenmesidir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’de, finansal taleplerin ve ticaretin artış göstermesi ile bankalara olan ihtiyaç artmıştır (Erdem, 2017: 322).

Savaş sonrasında özel bankalar gelişme göstermeye başlamış, içte ve dıştaki ekonomik canlanmanın sonucunda bankacılık sektöründe hareketlenmeler meydana gelmiştir. Aynı zamanda bu dönemde banka sayısının artmasının yanı sıra bankaların şube sayıları çoğalmış, şube bankacılığı artış göstermiştir (Günel, 2010: 175).

1944 yılında 44 olan toplam banka sayısına, 1958 yılına gelindiğinde 19 yeni bankanın eklenmesiyle birlikte, bu sayı 62’ye yükselmiştir. 1944-1960 yılları arasında kurulan özel sermayeli bankalar; Pamukbank, Şekerbank, Demirbank, Akbank, Garanti Bankası ve Yapı Kredi Bankası’dır. Bu bankalardan bazıları günümüze kadar faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Yine bu dönemde 3 tanesi özel kanunlarla olmak üzere toplam 30 tane banka daha ortaya çıkmıştır. Çeşitli kanunlarla kurulmuş olan bu bankalar; 1951 yılında Denizcilik Bankası, 1954 yılında Türkiye Vakıflar Bankası, 1959 yılında Türkiye Öğretmenler Bankası’dır. Bu ticari bankalar dışında bir de faaliyet alanı farklı olan yatırım ve kalkınma Bankası kurulmuştur. 1950 yılında devlet eliyle kurulan bu banka ise, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası’dır. 1944-1960 döneminde çok şubeli banka sayısı artmıştır. Ancak bu bankalardan çoğu kapanmak zorunda kalmış, bir kısmı ise eski gücünü kaybetmiştir (Erdem, 2017: 323).

1950 yılından sonra özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi, özel sermayeli bankaların gelişmesinde aktif rol oynamıştır. Özel sektörün gelişimi ve iktisadi hayatta ortaya çıkan serbestleşme akabinde, 7129 sayılı kanun, 1936’dan itibaren uygulanan 2999 sayılı Bankalar Kanunu’nun yerine geçmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2015. 5).

Türkiye ekonomisi çeşitli pozitif gelişmelerin yanı sıra 1954 yılından sonra istikrarsız büyüme sürecine girmiştir. Bu süreçte üretim yavaşlamış, enflasyon ve dış ticaret açıkları artmıştır. 1958 yılına gelindiğinde ise ülke ekonomisi bankacılıkta ağır bir krize sürüklenmiştir (Batır, 2016: 9).

Türkiye’de, 1950’li yılların sonlarında ortaya çıkan iktisadi sıkıntılar ve bu sorunların çözümü için hayata geçirilen istikrar programı, bankacılık sektörü üzerinde olumsuz etkilere neden olmuştur. Bu durum 1960’lı yıllara kadar sürmüştür. Serbestleşme ve iktisadi kriz sonucunda çok sayıda küçük ve mahalli bankanın faaliyetlerine son verilmiştir. Bu süreçte toplam 15 banka kapanmıştır (Günel, 2010: 176).

Yaşanan kriz sebebiyle birikim yapanların zarar görmesini engellemek için, Merkez Bankası bünyesinde 1960’da “Bankalar Tasfiye Fonu” kurulmuştur. Mevduat sigortası görevi gören bu fon, 1982’de ortaya çıkan banker krizi nedeniyle TMSF’ye devredilmiştir (Erdem, 2017: 324).

2.4.1. Türkiye’de Kurulan Özel Sermayeli Bankalar

II. Dünya Savaşı’nın bitmesiyle hareketlenen ekonominin etkileri bankacılık sektöründe de kendisini göstermiştir. 1950’den itibaren yeni özel bankalar ortaya çıkmış ve bunlar hızlı bir şekilde gelişim göstermişlerdir (Duranlar, 2014: 65). Ayrıca üçü özel kanunla olmak üzere 30 yeni banka ortaya çıkmış, 1944’den itibaren toplam sayısı 44 olan bankalar, 1958 yılına gelindiğinde 62’ye yükselerek, bankacılık sistemine 19 yeni banka daha eklenmiştir. Aynı zamanda bu dönemde ticari bankacılık faaliyetlerinden farklı olan, kalkınma ve yatırım bankası olarak faaliyet gösteren, devlet eliyle 1950 yılında kurulan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası da ortaya çıkmıştır (Erdem, 2017: 323).

Tablo 9: Özel Sermayeli Bankaların Tarihçesi

Tarih	Banka	Mevcut Durum
1924	Türkiye İş Bankası	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1927	Kocaeli Halk Bankası	1982 yılında bankanın adı Türk Ekonomi Bankası A.Ş. (TEB) olarak değişmiştir.
1944	Yapı ve Kredi Bankası	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1946	Garanti Bankası	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1948	Akbank	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1948	Türkiye Kredi Bankası	1966’da Türkiye İş Bankası tarafından tasfiyesi gerçekleşmiştir.
1948	Tutum Bankası	1963 yılında tasfiye edilmiştir.

1950	Türkiye Eski Muharipler Bankası ve Tasarruf Bankası	1961 yılında tasfiye edilmiştir.
1950	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1951	Göynük Sanayi ve Kredi Bankası	1957’de tasfiyesine karar verilmiştir.
1952	Doğubank	1961’de tasfiye edilmiştir.
1952	Denizcilik Bankası	1992 yılında Bankalar Kurulu Kararına göre Emlak Bankası bünyesine dahil edilmiştir.
1953	Türk Ekspres Bankası	1962’de Buğday Bankası ile birleştirilerek Anadolu Bankası’na dönüştürülmüştür.
1953	İstanbul Bankası	1983 yılında T.C. Ziraat Bankası’na devredilmiştir.
1953	Demirbank	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1954	Türk Yapı Bankası	1958’de tasfiye edilmiştir.
1954	Şekerbank	Faaliyetlerini devam ettirmektedir.
1954	Türkiye Vakıflar Bankası	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1954	İşçi Kredi Bankası	1983’de faaliyetleri sona erdirilmiştir.
1955	Türkiye Turizm Bankası	Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası olarak faaliyetlerine devam etmiştir.
1956	Pamukbank	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1956	Raybank	1964’de tasfiye edilmiştir.
1957	Esnaf Kredi Bankası	1961’de tasfiye edilmiştir.
1957	Türkiye Muallimler ve Subaylar Bankası	1961’de tasfiye edilmiştir.
1957	İzmir Halk Sandığı	1963’de faaliyetleri sona erdirilmiştir.
1958	Sanayi Bankası	1973’de tasfiye edilmiştir.
1958	Maden Kredi Bankası	1973’de tasfiye edilmiştir.
1958	Çaybank	1992 yılında Derbank olarak faaliyetlerine devam etmiştir.
1959	Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası	1961’de tasfiye edilmiştir.

1959	Türkiye Öğretmenler Bankası	1992’de Türkiye Halk Bankasına devri gerçekleşmiştir.
1961	Anadolu Bank	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1982	Turkish Bank	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1998	Diler Yatırım Bankası	Banka, İstanbul’da bulunan tek şubesiyle hizmet vermektedir.
1998	GSD Yatırım Bankası	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1999	Aktif Bank	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
1999	Nurol Yatırım Bankası	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
2010	Fibabanka	Faaliyetlerini sürdürmektedir.
2021	D Yatırım Bankası	Faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kaynak: Selçuk Duranlar, Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri, Paradigma Akademi Yayınları, 2014, s: 65-66.

1944-1960 döneminde, özel bankaların gelişimi ile beraber; Türkiye Öğretmenler Bankası ve Denizcilik Bankası kurulmuştur. 1954’de Osmanlı Dönemi’nden kalan vakıflar kaldırılmış ve bu sermaye aracılığıyla Vakıflar Bankası kurulmuştur.

2.4.2. Özel Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sistemindeki Genel Durumu

1930’lu yıllarda Türkiye’de uygulanan korumacı iktisadi politikaların yerini, özel sektörü teşvik eden liberal ve dışa açık ekonomi politikaların almış olması, bankacılık sisteminde pozitif gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1950 yılından sonra özel teşebbüse önem verilmesi, özel bankaların gelişmesinde etkili olmuştur. Bu dönemin ekonomik açıdan önemi, ekonomik faaliyetleri temelden etkileyecek değişikliklerin dönüm noktası olmasıdır. İktisat politikalarına yön veren bu değişiklikler üç ana başlık altında incelenmektedir (Şeyhoğlu, 2009: 76-77):

İç Ekonomik Etken: Savaş döneminde yaşanan kıtlık, spekülasyon ve enflasyonun yüksek olması, ticari ve zirai alanda zengin bir grubun belirmesine neden olmuştur. Zengin kesimin ortaya çıkması, özel sektörün sermaye birikimini artırmasına neden olmuştur. Özel kesimin, kamu iktisadi kuruluşlarına karşı güçlendiği bu yıllarda, iktisat politikalarını belirleyecek önemli değişiklikler olmuştur.

İç Politik Etken: Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile iktisadi devletçilik anlayışına karşı, liberalizmi benimseyen ve özel sektörü destekleyen politikaların uygulanmaya başlaması ülkemizdeki ekonomik sistemin değişim geçirmesine sebep olmuştur.

Dış Etken: Batı ülkeleri ile siyasi ve ekonomik açıdan yakın ilişkiler kurulması, dış ticaretin hareketlenmesine, diğer devletlerden ve küresel finansman kuruluşlarından kredi alma imkanlarının artmasına neden olmuştur. İçte ve dıştaki ekonomik canlanma, iktisat politikalarının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır.

Siyaset-ekonomi ilişkisi, her dönemde ekonomik faaliyetlerin belirlenmesinde ve iktisat politikalarının yürütülmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla ekonominin temellerinin belirlenmesinde, ekonomi ile siyasetin birlikte hareket ettiğini savunmak yanlış olmayacaktır. Ülkemizde, farklı dönemlerde siyasi alanda yapılan reformlar, bütün ekonomik sistemin olumlu ya da olumsuz etkilenmesine ve değişime sürüklenmesine neden olmaktadır. 1944-1960 döneminde tek partili sistemden çok partili sisteme geçilmesiyle iktisat politikaları değişim göstermiş ve Türk bankacılık sisteminde özel sermayeli kuruluşlar gelişim göstermeye başlamıştır. Bu süreçte Batı ülkeleri ile siyasi ve ekonomik açıdan yakın ilişkiler kurulması, özel kesimin gelişmesini hızlandırmıştır.

Türkiye'de daha önceki dönemlerde kapalı ve korumacı ekonomi politikaları izlenirken, 1944-1960 döneminde piyasaya destek veren ve daha liberal, dışa açık iktisadi politikalar ön plana alınmıştır. Özel sektörün desteklenmesi ile banka sayısında görülen belirgin artış, günümüz bankacılık sisteminin gelişim göstermesi ve rekabet ortamının yaratılması açısından önemli temel adımlar olarak değerlendirilmektedir (Şeyhoğlu, 2009: 77). Ekonomik kalkınmanın özel sektör eliyle de gerçekleştirilebileceği düşüncesinin kabul görmüş olması ve bununla birlikte özel sektör yatırımlarının hız kazanmış olması özel sermayeli bankacılık faaliyetlerinin gelişimine katkı sağlamıştır. Özel sektör yatırımlarının artması, yeni ve özel bankaların kurulmasını bir ihtiyaç haline getirmiştir (Yıldırım, 2020: 72).

Türkiye'de, özel sermayeli bankaların hızlı gelişim göstermesinin nedenleri; 18 Ocak 1954'te, 6224 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu'nun uygulanmaya başlaması, dış krediler ve ihracat gelirlerinin artması, tasarrufların artış göstermesi ve ekonomik kalkınmanın hız kazanması olarak ifade edilmektedir (Narin, 2007: 94). Bunların yanı sıra hükümetin el değiştirmesi ile birlikte serbestleşme, dışa açılım, tarımda makineleşme, sanayileşme, ulaşım ve alt yapı hizmetleri, genişleyen iktisadi faaliyetlerin artan likidite

gereksinimlerini karşılamak için izlenen genişletici ve enflasyonist para politikalarının uygulanması; emisyonunda, mevduatta ve kredilerde bir artışa neden olmuştur. Dönemin elverişli koşullarından faydalanan özel kesim, sermaye birikimini artırarak özel sektör bankacılığının gelişimine de katkı sağlamıştır (Şeyhoğlu, 2009: 79).

1950-1953 yılları arasında büyüyen ekonomi, 1954 yılına gelindiğinde küçülmeye başlamıştır. 1955 yılı ile 1959 yılları arasındaki enflasyon %15’ler düzeyine düşmüştür. 1958 yılında istikrar tedbirleri alınmıştır. KİT ürünlerine büyük oranlarda zam yapılmıştır. Gelir vergisi arttırılarak bütçe açıkları kapatılmaya çalışılmıştır (Duranlar, 2014: 62).

1954 yılına kadar ekonomiyi olumlu etkileyen iç ve dış gelişmelerin yaşanması çok şubeli özel sektör bankacılığın ilerlemesine katkı sağlamıştır. 1954 yılından sonra istikrarsız büyüme sürecine girilmesi bankacılık sistemini de olumsuz etkilemiştir. Ayrıca bu süreçte üretim yavaşlamış, enflasyon ve dış ticaret açıkları da artmıştır (Batır, 2016: 10).

1958 yılına gelindiğinde ülke ekonomisi, bankacılık sektöründe ağır bir krize sürüklenmiştir. 1958 krizi, ilk olarak milli ve küçük çaplı bankaları etkilemiş ve bankaların verdikleri kredilerin tahsilinde temerrüde düşülmüştür. Bu durum istikrar önlemleri alınmasını zorunlu kılmış ve zayıf bankaların kapanmasına neden olmuştur. Böylece 19 adet banka ya başka bankaya devredilmiş ya da tasfiye edilmiştir (Kaya ve Çöllü, 2020: 15-16).

Cumhuriyet’in kuruluşundan 1943 yılına kadar olan bankaların sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10: 1923-1943 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı
1923	35	420
1928	57	444
1933	47	486
1938	41	400
1943	42	404

Kaynak: Ramazan Kurtuluş (2017), Türkiye Ekonomisi (1838-210), İstanbul, s:358-377

Tablo 10’a bakıldığında Cumhuriyetin ilanından sonra banka ve şube sayılarında bir artış olduğu görülmektedir. 1923 yılından 1928 yılına kadar olan süreçte toplam banka sayısı 35’ten 57’ye çıkmıştır. Şube sayısı 420’den 444’e kadar yükselmiştir. 1928’de 57’ye yükselen banka sayısı 1938’de 41’e kadar düşmüştür. 1929 yılında yaşanan ekonomik

krizden bankaların da olumsuz etkilendiği görülmektedir. 1943 yılından itibaren ise bankaların yeniden toparlanma sürecine girdiği görülmektedir.

1944-1960 yılları arasındaki banka ve şube sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 11: 1944-1960 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı
1944	43	405
1945	40	411
1946	42	444
1947	43	469
1948	42	521
1949	43	594
1950	44	611
1951	42	694
1952	45	763
1953	49	863
1954	52	1.079
1955	56	1.235
1956	58	1.364
1957	60	1.506
1958	62	1.653
1959	60	1.720
1960	59	1.759

Kaynak: Arslan Yüzgün (1982), Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981), İstanbul, s:18-19

1944-1960 yıllarının önemli özelliklerinden biri de şube bankacılığının yaygınlaşmış olmasıdır. Bu dönemde banka ve şube sayısı önemli bir artış göstermiştir. Dönem içerisinde ortaya çıkan kamu bankaları ve özel bankaların işlevleri sonucunda mahalli bankalardan büyük kısmı faaliyetlerini sonlandırmak durumunda kalmış, yabancı sermayeli bankaların ise eski gücü kalmamıştır (Erdem, 2017: 323). Bankaların, şube sayılarının giderek arttığı yukarıdaki tablo 10’da net bir şekilde görülmektedir.

1944 yılındaki bankaların şube sayılarının toplam 405 adet olduğu, bunların 268'inin T.C. Ziraat Bankası'na, 47 adedinin ise Türkiye İş Bankası'na ait olduğu görülmektedir. 1960 yılındaki 1.759 şubenin; 602 tanesi T.C. Ziraat Bankası, 242 tanesini de Türkiye İş Bankası şubelerinden oluşturmaktadır. Bu süreçte Yapı Kredi Bankası, 1 adet olan şube sayısını dönemin sonuna doğru 130 şube sayısına çıkarmış, Garanti Bankası 1 adet olan şubesini 51 adet şubeye yükseltmiştir. Akbank ise 1948 yılında 2 adet olan şube sayısını dönemin sonlarına doğru 59 şube sayısına ulaştırmıştır (Şeyhoğlu, 2009: 86).

1944-1960 dönemi bankacılık sistemi kısaca özetlenecek olursa; bu dönem, özel bankaların ivme kazandığı, şube bankacılığın yaygınlaştığı ve farklı gereksinimlere karşılık verebilecek kredi kurumlarının oluşturulduğu bir süreç şeklinde değerlendirilebilir.

Planlı dönemdeki bankacılık hareketleri de aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 12: 1961-1980 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı
1961	52	1.716
1962	51	1.716
1963	51	1.827
1964	48	1.896
1965	48	1.968
1966	47	2.045
1967	46	2.210
1968	47	2.537
1969	46	2.932
1970	46	3.194
1971	45	3.411
1972	44	3.666
1973	43	4.007
1974	43	4.407
1975	42	4.587
1976	43	4.817
1977	43	5.218

1978	43	5.464
1979	43	5.748
1980	43	5.954

Kaynak: TBB, 2008 “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007” s:183.

Bu dönemde tablo 12’de de görüldüğü gibi banka sayılarında azalış olmasına rağmen şube sayılarında ciddi bir artış görülmektedir. 1960 yılında 59 olan banka sayısı 1980 yılında 43’e düşmüştür. 1960’da 1.759 adet olan şube sayısı ise 1980’de 5.954 adet şubeye ulaşmıştır.

Serbestleşme dönemindeki bankacılık hareketleri ise aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 13: 1981-2000 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı
1981	45	6.244
1982	48	6.353
1983	45	6.281
1984	47	6.202
1985	50	6.268
1986	55	6.348
1987	56	6.417
1988	60	6.528
1989	62	6.593
1990	66	6.560
1991	65	6.477
1992	69	6.206
1993	70	6.241
1994	67	6.104
1995	68	6.240
1996	69	6.442
1997	72	6.819
1998	75	7.370

1999	81	7.691
2000	79	7.837

Kaynak: TBB, 2008 “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007” s:183.

Tablo 13’den de anlaşılacağı üzere bu süreçte bankaların sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir. 1981 yılında 45 olan banka sayısı 2000 yılında 79’a yükselmiştir. Toplam şube sayısı ise 7.837’ye çıkmıştır. Diğer taraftan 1990’lı yılların sonu 2000’li yılların başında Türkiye ekonomisinde ortaya çıkan kriz nedeniyle bankacılık sektörü ciddi anlamda etkilenmiştir. Aşağıdaki tabloda yer alan bilgilere bakıldığında bu durum daha net anlaşılmaktadır.

Tablo 14: 2001-2021 Yılları Arası Banka ve Şube Sayısı

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı
2001	40	6.481
2002	38	5.884
2003	34	5.774
2004	34	6.087
2005	33	6.227
2006	32	6.803
2007	32	7.569
2008	31	8.740
2009	31	8.990
2010	31	9.422
2011	30	9.790
2012	31	10.191
2013	31	10.980
2014	33	11.181
2015	33	11.150
2016	33	10.739
2017	32	10.499

2018	33	10.399
2019	32	10.136
2020	32	9.873
2021	32	9.722

Kaynak: Bankalarımız Kitabı. <https://www.tbb.org.tr>

2001 yılındaki finansal kriz bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir. 2000 yılında 79 olan banka sayısı krizin etkisiyle 2001 yılında 40'a düşmüştür. Tablo 14'de verilen bilgiler bu durumu daha net göstermektedir. 2021 yılına gelindiğinde ise banka sayısı toplam banka sayısı 32'ye düşmüştür. Bankaların şube sayısında da 2001 yılından 2004 yılına kadar bir düşüş gözlenmiş, 2004 yılından sonra ise 2015 yılına kadar bir artış söz konusu olmuştur. 2015 yılında 11.150 olan şube sayısı, 2021 yılında 9.722 şubeye düşmüştür.

2021 yılı itibariyle Türkiye'deki kamu ve özel sermayeli banka sayısına ve bunların şube sayılarına bakıldığında ise; yurt içi şube sayılarının çoğunlukta olduğu, yurt dışı şube sayılarının ise az olduğu ya da bazı bankaların yurt dışı şubelerinin olmadığı görülmektedir. Yurt içinde ve yurt dışında en çok şubesi bulunan bankaların ise mevduat bankaları olduğu anlaşılmaktadır. Bunların; 33 tanesinin kamu sermayeli ve 28 tanesinin ise özel sermayeli bankalara ait şubeler olduğu görülmektedir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının toplam 33 şube sayısının; 24'ü T.C. Ziraat Bankası'na, 5'i Halk Bankası'na, 4'ü Vakıflar Bankası'na aittir. Özel sermayeli mevduat bankalarının toplam 28 adet şube sayısının; 1'i Akbank'a, 22'si Türkiye İş Bankasına, 1 tanesinin de Yapı ve Kredi Bankası'na ait olduğu görülmektedir. Türk bankacılık sistemi içerisindeki banka ve şube sayılarına bakıldığında en büyük payın kamu sermayeli bankalara ait olduğu görülmektedir (TBB, 2021).

BÖLÜM III

3. KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ

İslami finans sektörü olarak tanınan katılım bankacılığı sistemi, bankacılık sistemine yeni ve farklı bir bakış açısı getirmiştir. Katılım bankasının temel prensibi, faizsizlik üzerine kuruludur. Faizsiz finansman uygulamaları, farklı yöntem ve usulleri ile bankacılık sisteminde yerini almıştır. Katılım bankacılığı, faiz hassasiyeti sebebiyle geleneksel bankalarla çalışmayan tasarruf sahiplerinin atıl fonlarını iktisadi sisteme dahil etmek için kurulmuş alternatif bir sistemdir. Bu bölümde katılım bankasının; tanımı, tarihçesi, dünyadaki gelişimi, kuruluş nedenleri, amacı, temel prensipleri, fon kullanma ve kullandırma yöntemleri ele alınmaktadır.

3.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Katılım bankaları; gerçek ticari ve üretimle ilgili faaliyetlere finansman oluşturan ya da bu faaliyetleri doğrudan hayata geçiren, ortaya çıkan kâr ve zararı tasarruf sahipleriyle paylaşan bir sistem üzerine kuruludur (Tunç, 2010:113).

Başka bir tanıma göre katılım bankası; finansal sistemde faaliyetlerini sürdüren ve reel ekonomiyi finanse eden bankacılık türüdür. Bireylerden birikimlerini ortaklık esasına göre toplayan ve bu fonları faizsizlik ilkesi ile sanayi ve ticaret alanında kullandırırken, oluşan kâr ve zararı müşterileri ile paylaşan aracı kurumlardır. Katılım, kelime anlamı olarak; kâra ve zarara ortak olma ilkesine dayanan banka türü olarak belirtilmektedir. Katılım bankasının hayati ilkelerinden olan katılım; finansman yaparken ya da fonları toplarken paylaşım dayalı yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Katılım bankaları genel olarak faizsiz finansal ürün ve bankacılık hizmeti sunan bankalar olarak ifade edilmektedir (Duranlar, 2014: 207).

Faizsiz bankacılık olarak isimlendirilen katılım bankacılığı, İslami bankacılık şeklinde de ifade edilmektedir. Halk arasındaki en yaygın kullanımında ise faizsiz bankacılık olarak

bilinmektedir. Pehlivan (2016)'nın yaptığı tanıma göre katılım bankacılığı; İslam hukuku ve esasına göre düzenlenmiş, çalışma prensiplerinde Kur'an ve sünneti rehber edinmiş ve İslami düzenin bir parçası olan finans sistemidir. Bu sistem, faizi yasak kabul eden Müslüman toplumlarda, iktisadi yaşamın içerisinde çıkan bir mekanizmadır. Faiz temelli değil öz kaynak temelli olan bu bankacılık türünün asıl prensibi ticari faaliyettir (Tunç, 2010: 38-39).

Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın tanımına göre; *“Katılım bankaları, cari ve katılma olmak üzere iki hesap türüyle fon toplayan; müşterilerinin talep ettiği katılım bankacılığı prensiplerine uygun mal, hizmet ya da hakkı peşin olarak satın alıp veya kiralayıp, taksitli olarak müşterilerine satarak veya kiralayarak yahut topladığı fonlarla ortaklıklar yaparak kar elde eden bir bankacılık türüdür.”* Katılım bankaları, ana prensibinin faizin kullanılmaması olduğu için zarar ve kâra ortak olma ilkesine dayanarak fon toplar, elde ettiği getirileri müşterisi ile paylaşır; ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemi ile de finansman kullandırır (kuveytturk.com).

Katılım Bankası özetle; İslam hukuku ve esaslarını temel alan, Kur'an ve sünneti prensip edinen, ortaklık esasına dayanarak tasarruf sahiplerinden fon toplayan, elde ettiği getirileri ise anlaştıkları oranlar üzerinden müşterileri ile paylaşan ve ticari faaliyet yapan bir banka türüdür.

3.2. Katılım Bankacılığının Tarihçesi

Bankacılık faaliyetlerinin ilk ortaya çıkışının M.Ö. 3500'lü yıllara kadar uzandığı bilinmektedir (Yıldırım, 2020: 520). İlk olarak bankalar; insanların, değerli eşyalarını, varlıklarını saklama ve güvence altında tutma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. O dönemlerde kurulan bankalar, zamanla gelişme ve büyüme göstermişlerdir. Ancak faizin bütün dinlerde yasak ve haram kabul edilişi ile bu bankaların, insanların inançlarıyla paralellik göstermediği gözlemlenmiştir. Ekonominin büyümesi ve dış ticaretin artması ile birlikte, özellikle faize karşı duyarlı olan İslam ülkelerinde geleneksel bankacılık sistemi yetersiz kalmıştır (Öngen, 2019: 25).

Faiz hassasiyeti nedeniyle tasarruflarını değerlendiremeyen Müslüman ülkeler, alternatif bir bankacılık sistemi arayışı içerisine girmişlerdir. Bu arayışlar neticesinde ilk olarak bir teori olarak ortaya atılan faizsiz bankacılık sistemi, zamanla faaliyete geçirilmiş ve gelişme göstermiştir.

1950’li yıllarda ortaya çıkan faizsiz bankacılık, Pakistanlı bir düşünür olan Muhammed Uzair tarafından 1955 yılında bir fikir olarak ortaya atılmıştır. 1963 yılına gelindiğinde ise Mısır’da, Ahmed En-Neccar tarafından uygulamaya geçirilerek, Mith Ghamr adında ilk faizsiz banka kurulmuştur (Türkmenoğlu, 2007: 12).

Almanya’nın, II. Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomik olarak hızlı toparlanmasından ve finansal sistem olarak gelişmesinden etkilenen Ahmed En-Neccar, bu ülkenin bankacılık sistemini, İslam’ın değerleri ile bütünleştirerek Mısır’da uygulamak istemiştir. İslami değerlere uygun olarak En-Neccar tarafından kurulan Mith Ghamr Tasarruf Bankası, faaliyetini dört yıl sürdürmüştür. 1967 yılında kapanan bu banka, daha sonra kurulacak olan faizsiz bankacılık sisteminin temel yapısını oluşturmuştur (Şahan, 2015: 5).

Faizsiz bankacılık sisteminin tarihi kısaca aşağıdaki dönemler halinde ifade edilmektedir (Türkmenoğlu, 2007: 14):

Doğu Dönemi (1972–1975): Faizsiz bankacılık sisteminin doğuşu olarak nitelendirilen bu süreç, Körfez ülkelerin petrol kazançlarındaki hızlı yükselişin ortaya çıktığı bir dönem olarak ifade edilmektedir.

Gelişim Dönemi (1976–1983): Faizsiz bankaların gelişme dönemi olarak nitelendirilen bu süreç, İslami bankaların yaygınlık kazanmaya başladığı bir dönem olarak belirtilmektedir. Bu süreçte pek çok uluslararası banka ortaya çıkmaya başlamıştır.

1983 yılı ve sonrası: Faizsiz bankaların olgunluk sürecinde Türkiye, İran ve Pakistan gibi ülkelerde İslami bankalar ortaya çıkmaya başlamış, Amerika Birleşik Devletleri’nde de Arap sermayeli bankalar ortaya çıkmıştır.

3.3. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişimi

Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde 1950’li yıllardan itibaren, faize dayalı bankacılık sektörünün alt yapısı sorgulanır olmuştur. 1970’li yıllara gelindiğinde ise, faizsiz bankacılık sisteminin ilk temelleri atılmaya başlanmış ve faizsiz prensiplere uygun olarak faaliyet gösteren bankalar kurulmaya-sisteme dahil edilmeye başlamıştır. Faizsiz bankaların bankacılık sektörüne dahil edilmesi, konvansiyonel bankalara alternatif bir sistem olarak ortaya çıkmıştır (TKBB, 2021: 10).

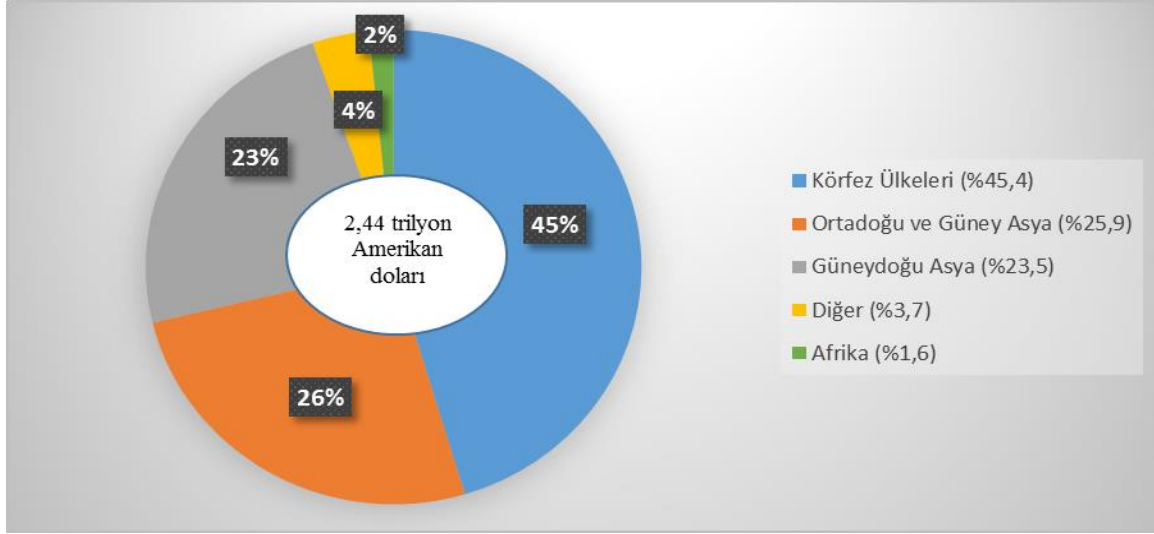
Modern anlamda faizsiz bankacılık fikri; 1955 yılında ilk olarak Pakistanlı Muhammed Uzeyr tarafından ortaya konulmuştur. 1963 yılında ise Mısır'da Dr. Ahmed En-Neccar tarafından uygulamaya geçirilerek Mith Ghamr Tasarruf Bankası kurulmuştur. 1950-1960'lı yıllar; faizsiz bankacılığın ilk fikir temellerinin atıldığı ve uygulanmaya başlandığı yıllar olarak görülürken, 1970-1980'li yıllar faizsiz bankacılığın; doğduğu, geliştiği ve kurumsallaştığı yıllar olarak kabul edilmiştir (Görmüş ve Yabancı, 2019: 105).

1973 yılında meydana gelen petrol krizi, faizsiz bankaların gelişmesine ve uluslararası finans piyasalarında isminin duyulmasına neden olmuştur. İslam ülkelerinde Müslümanların finansal ihtiyaçlarını karşılanması için 1975 yılında Cidde'de İslami Kalkınma Bankası (IDB) kurulmuştur. IDB, faizsiz bankacılığın öncü kurumu olarak görülmüştür (Avcı, 2017: 15). 1975 yılında ise İslami finans piyasasında yaşanan gelişmelere paralel olarak dünyanın gerçek anlamda tam donanımlı ilk özel faizsiz bankası olarak kabul edilen Dubai İslam Bankası kurulmuştur. 1977 yılında ise İslami bankacılıkta en büyük pazar payına sahip olan Kuwait Finance House kurulmuştur. İslami finans alanında yaşanan bu gelişmeler faizsiz bankacılığın, hızlı gelişmesine ve yaygınlaşmasına neden olmuştur (Çetin, 2020: 16).

Faizsiz bankacılık sistemi, 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası bankaların da ilgi odağı haline gelmiş ve Müslümanların yoğun olduğu ülkelerde bu bankalar, faizsizlik prensibine uygun hizmet vermeye başlamıştır. Faizsiz bankacılığın gelişmeye başlamasıyla birlikte sistemin uygulamalarına yön verecek yasal düzenlemeler, denetlemeler ve kuruluşlar faaliyete geçirilmiştir. Bu kuruluşlardan en önemlileri de, 1991 yılında kurulan İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI), 2002 yılında kurulan Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM), İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB), İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA) ve 2010 yılında kurulan Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu (IILM)'dur (Görmüş ve Yabancı, 2019: 107).

İslami finansın büyüme ve gelişmesindeki diğer bir önemli etken ise 2008 yılında ABD'de ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan küresel ekonomik krizdir. Bu süreçte klasik bankalar krizden olumsuz etkilenirken, faizsiz bankalar krizin reel sektörü olumsuz etkilemesine kadar, büyüme ve kârlılığını devam ettirmiştir. İslami bankaların, reel ekonomi ile iç içe faaliyette bulunması ve krize karşı dayanıklı olduğunu göstermesi, dünyada önemli bir yatırım alternatifi olarak görülmesine neden olmuştur (Ayrıçay, Kılıç ve Bolat, 2019: 67). Bu sebeple faizsiz bankacılık sistemi, farklı ülke ve coğrafyalardaki genişlemesini ve gelişimini halen devam ettirmektedir.

Şekil 1: Küresel Faizsiz Finans Sektörü Bölge Dağılımı, 2019

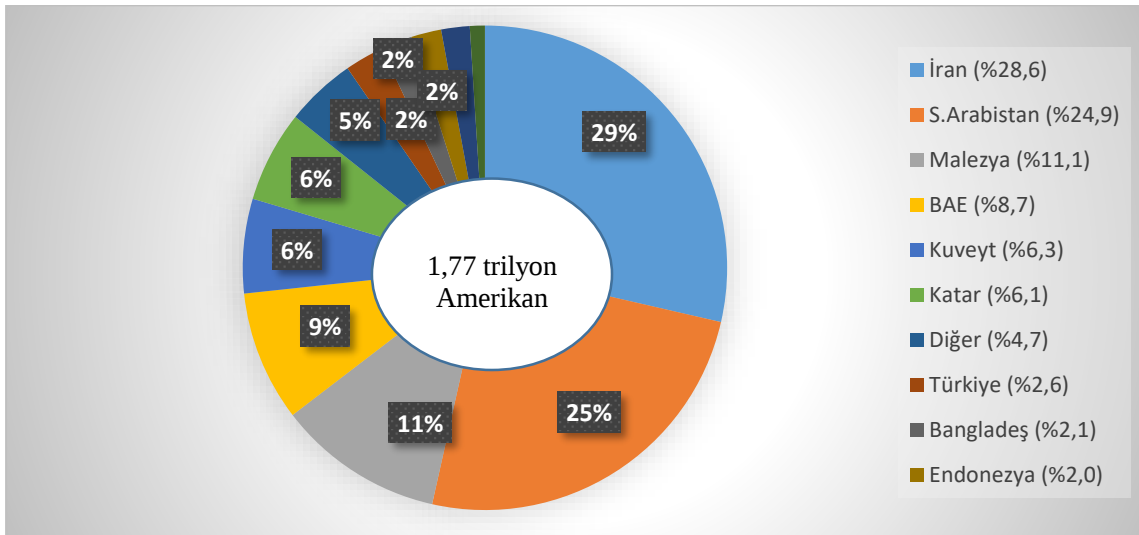

Kaynak: TKBB, 2021-2025 Faaliyet Raporu

Şekil 1'e bakıldığında faizsiz bankacılığın dünyadaki durumu daha net anlaşılmaktadır. Bu bağlamda faizsiz finans sektörü içindeki en yüksek paya sahip olan ülke; %45,4 ile Körfez Ülkeleri'dir. Bu oranı; %25,9 pay ile Ortadoğu ve Güney Asya ve %23,5'lik pay ile Güneydoğu Asya ülkeleri takip etmektedir (TKBB, 2021: 11).

Aşağıdaki tabloda ise faizsiz bankacılıktan faydalanan ülkelerin oransal dağılımları gösterilmektedir.

Şekil 2: Ülkelere Göre Küresel Faizsiz Bankacılık Aktifleri Dağılımı, 2019

Kaynak: TKBB, 2021-2025 Faaliyet Raporu

Şekil 2'ye göre küresel faizsiz bankacılık aktifler toplamı; 2018 yılı 2. çeyreğinde 1,57 trilyon Amerikan doları iken, 2019 yılında bu rakam 1,77 trilyon Amerikan dolarına yükselmiştir. Ülkelerin küresel faizsiz bankacılık aktifleri toplamında İran; %28,6 ile en

yüksek paya sahiptir. Bu oranı; %24,9 pay ile Suudi Arabistan ve %11,1'lik pay ile Malezya takip etmektedir. Türkiye ise; %2,6'lık payı ile 7. sırada yer almıştır (TKBB, 2021: 12). Bu durum Türkiye'nin katılım bankacılığı sektöründe henüz gelişme aşamasında olduğunu göstermektedir. Grafikteki veriler incelendiğinde Türkiye'deki katılım bankacılığı sisteminin; İran, Suudi Arabistan ve Malezya gibi sektörde en yüksek pazar payına sahip ülkelerle rekabet edebilecek seviyeye ulaşamadığı anlaşılmaktadır.

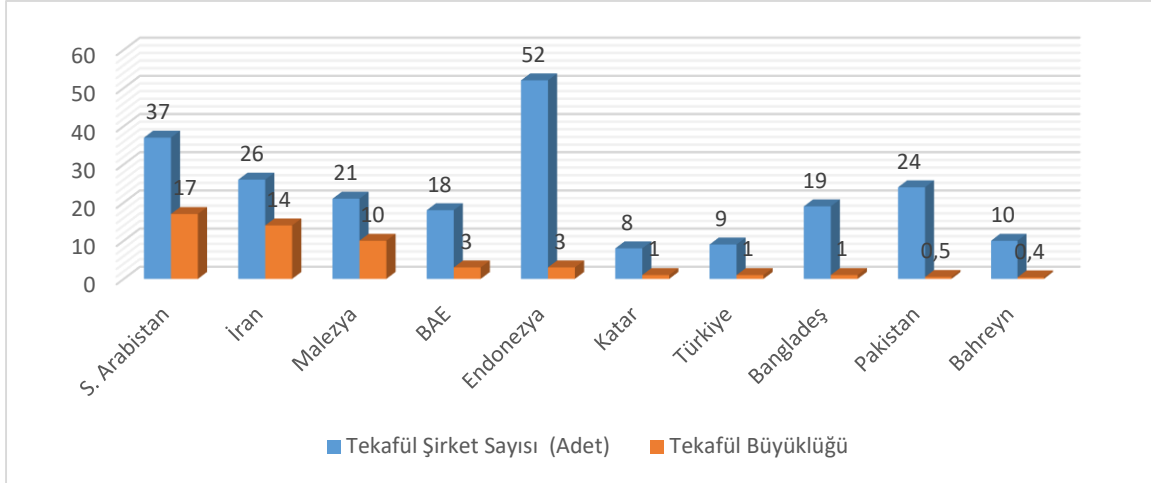
Dünyadaki faizsiz bankacılığın gelişimine bakıldığında katılım bankacılığında en yüksek paya Körfez ülkelerinin sahip olduğu ve bu sıralamayı Güneydoğu Asya ülkelerinin takip ettiği görülmektedir. Küresel faizsiz bankacılık sisteminde ilk sıralarda yer alan bu ülkeler; İran, Suudi Arabistan, Malezya ve Endonezya'dır.

İran, Suudi Arabistan, Malezya ve Endonezya gibi ülkelerin bankacılık sektöründe, faizsiz bankacılığın ön planda olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri ise; Müslüman nüfusun çoğunlukta olması, İslami finansa ilişkin gerekli yasal düzenleme ve kuruluşların oluşturulması, finans piyasasında faize yer verilmemesi, ekonomilerinin petrolden elde ettikleri gelirlere dayanması ve hükümetlerin bu alanda söz sahibi olması şeklinde sıralanmaktadır. Bu ülkelerin hükümetleri İslami bankaları desteklemekte ve faizsiz bankaların gelişimi için gerekli alt yapının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır (Sürücü, 2018: 1).

İslami bankaların dünyadaki durumu incelendiğinde, büyüme ve gelişmelerindeki diğer önemli faktörlerin; sukuk (kira sertifikaları), tekafül (katılım sigortacılığı) ve İslami fonlar olduğu görülmektedir.

İran, Suudi Arabistan, Malezya ve Endonezya gibi ülkelerde, faizsiz bankaların büyümesi ve kalkınması için önemli olan tekafül ve retekafül uygulamaları gelişim göstermiştir. Bu ülkelerde sigorta şirketlerini korumak amacıyla Tekafül Kanun'ları çıkarılmıştır. Tekafül şirketlerinin varlığı ve bu şirketlerin yasalarla korunması, faizsiz bankalara olan güveni artırmıştır.

Şekil 3: Tekafül Piyasasının En Büyükleri 2019 (Milyar \$)

Kaynak: Tolga Ergün (2021). Türkiye’de Tekafül ile Katılım Bankacılığı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 20/3.

Şekil 3’te tekafül piyasasında önde gelen ülkeler gösterilmiştir. 2019 yılında S. Arabistan 17 milyar Amerikan doları ile tekafül piyasasında ilk sırada yer almıştır. Bu sıralamayı; 14 milyar Amerikan doları ile İran ve 10 milyar Amerikan doları ile Malezya takip etmiştir. Türkiye’de ise tekafül büyüklüğü 1 milyar Amerikan doları seviyesinde olduğu görülmektedir.

TKBB (2021-2025)’nin verdiği bilgiye göre; “*Tekafül ve retetekafül pencereleri dahil olmak üzere tekafül ürünleri sunan ve çoğunlukla; Körfez Ülkeleri, Ortadoğu Asya & Güney Asya ve Güneydoğu Asya bölgelerinde bulunan 353 tekafül kurumu bulunmaktadır. 2018 yılında Körfez Ülkeleri 11,7 milyar Amerikan doları tekafül büyüklüğü ile küresel pazarda en büyük paya (%43) sahip olmuştur.*” Türkiye’de ise tekafül şirketleri bulunmasına rağmen bu alana yönelik çalışmaların zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de faizsiz bankaların büyümesi için önemli olan tekafül sigortacılığına yönelik en büyük engel ise mevzuat yetersizliği olarak görülmektedir. Türkiye’de faizsiz bankaların büyüebilmesi için “katılım sigortacılığına” yönelik mevzuat gereksinimine ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir (Aslan, 2015: 103).

“*İslami fonlar, hem fon değeri hem de fon sayısı olarak 2019 yılında faizsiz finans sektöründe önemli bir yere sahip olmuştur. 2018 yılında 67,1 milyar Amerikan doları olan fon değeri 2019 yılında; 102,3 milyar Amerikan dolarına ve 2018 yılında 1.489 olan fon sayısı; 2019 yılında 1.545’e ulaşmıştır*” (TKBB, 2021: 11).

Tablo 15: Küresel Faizsiz Finans Sektörü Bölge ve Segment Dağılımı, 2019 (milyar Amerikan doları)

Bölge	Bankacılık Aktifleri	Sukuk	İslami Fonlar	Tekafül	Toplam
Körfez Ülkeleri	854	204,5	36,4	11,7	1.106,6
Güneydoğu Asya	240,5	303,3	26,7	3,0	573,5
Ortadoğu ve Güney Asya	584,3	19,1	16,5	11,4	631,3
Afrika	33,9	1,8	1,6	0,6	37,9
Diğer	53,1	14,7	21,1	0,4	89,3
Toplam	1.765,8	543,4	102,3	27,1	2.438,6

I. Sukuk ve İslami Fon verileri 2019 yılı değerleridir. İslami Bankacılık Aktif büyüklükleri 2019 yılı 3. Çeyrek, Tekafül değerleri ise 2018 yılına aittir.

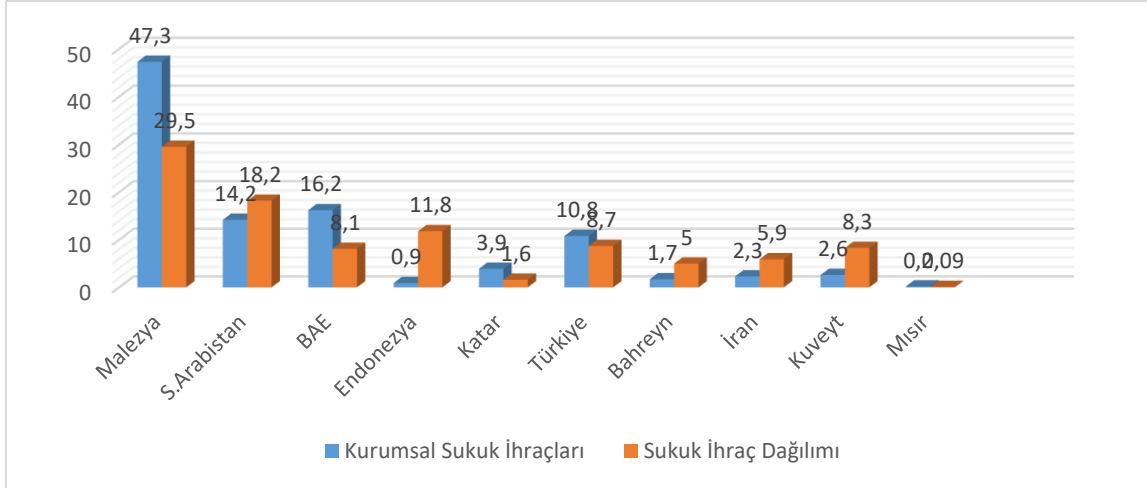
II. Türkiye, Diğer bölge kategorisinde yer almaktadır.

Kaynak: TKBB, 2021-2025 Faaliyet Raporu

Küresel faizsiz bankacılığın gelişiminde önemli bir İslami finansal ürün olan sukuk ihraç değerlerinin 2015-2019 yılları arasındaki verileri incelendiğinde ise Malezya'nın ilk sıralarda yer aldığı ve bu alanda güçlü bir büyümeye sahip olduğu görülmektedir (Görmüş ve Yabancı, 2019: 111). 2019 yılı verilerine göre Malezya'yı (242 milyar ABD doları) bu sıralamada; Suudi Arabistan (118 milyar ABD doları) ve Endonezya (57 milyar ABD doları) takip ederek sukuk piyasasının %69'unu temsil etmektedir. Daha sonra ise bu sıralamayı; Birleşik Arap Emirlikleri (39 milyar ABD doları) ve Katar (20 milyar ABD doları) takip etmiştir. İran'ın ise sukuk ihraç pazarında zayıf kaldığı görülmüştür (TKBB, 2020: 76). 2015-2019 yılları arasında küresel sukuk ihraç değerinde %29,7 oranında artış gerçekleşmiştir (TKBB, 2021: 13).

Faizsiz finans sektörü için önemli olan sukuk varlıklarının 2020 yılı verileri ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Şekil 4: Ülke Bazlı Kurumsal Sukuk İhraçları ve Toplam Sukuk İhraç Dağılımı (2020)

Kaynak: TKBB (2021), s: 76

2020 yılında sukuk varlıkları %16 artışla 631 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu süreçte Malezya, Suudi Arabistan, Endonezya, Türkiye ve Kuveyt toplam sukuk ihracının %86'sını gerçekleştirmiştir. 2020 yılında Türkiye hem kurumsal hem de toplam sukuk ihracında 4. sırada yer almıştır. Kurumsal sukuk ihracında %10,8, toplam sukuk ihracında ise %8,7 pazar payı elde etmiştir (TKBB, 2021: 76).

Malezya'da faizsiz bankacılık, faize dayalı bankacılık sistemine alternatif bir sistem olarak kullanılmaktadır. Fakat Malezya Merkez Bankası, finansal sistemdeki alt yapısını geliştirdiği için faizsiz finansman sistemini ayrı bir kanuna ve düzenlemeye tabi tutmuştur (Türkmenoğlu, 2007: 26). Malezya'da, faizsiz bankaların İslam hukukuna uygun çalışması için İslami finans alanında uzman kişiler tarafından İslami Finansal Hizmetler Kanunu çerçevesinde faaliyet gösteren Fetva Danışma Kurulunun, Endonezya da ise Ulusal Fetva Heyetinin oluşturulduğu görülmektedir (TKBB, 2021: 15).

Suudi Arabistan'da, İslam Kalkınma Bankası'nın çatısı altında eğitim ve araştırmalarını yürütmek üzere 1981 yılında kurulmuş İslami Eğitim ve Araştırma Enstitüsü bulunmaktadır (Onat, 2019: 8). İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin hem ekonomik yapısı hem de yönetim şekli nedeniyle İslami bankalar daha ön planda olup, faize kesinlikle izin verilmemektedir. Ayrıca bu ülkelerin petrol zengini olmaları da faizsiz bankacılığın, küresel finans piyasasında tanınması ve geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Akkaş, 2017: 4).

Türkiye'deki faizsiz bankaların ise; İslam hukukuna göre değil, geleneksel bankalar için düzenlenmiş yasalara göre çalıştığı görülmektedir. Bu da Türkiye'deki faizsiz bankaların geleneksel bankalardan farklı çalışmadığını ve İslam dinine uygunluğu tartışmasını ortaya çıkarmaktadır (Çidem, 2020: 89).

İran, Suudi Arabistan, Malezya ve Endonezya gibi faizsiz bankacılığın geliştiği ülkelerde, İslami finansa yön verecek çalışmaların da yeterli düzeyde yapıldığı ve bu alana yönelik eğitim imkânlarının da sağlandığı görülmektedir. Bu ülkelerde İslami finans için kurulan kurum ve kuruluşlarda, alanında uzman kişiler çalıştırılmaktadır. Türkiye’de ise İslami finansa yönelik eğitimin ve bu alana yön verecek çalışmaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de İslami finans alanında çalışma yapanlara bakıldığında; iktisat bilenlerin yeterli İslami bilgiye sahip olmadığı, İslami literatüre hakim olanların ise yeterli düzeyde ekonomi bilgisine sahip olmadığı ifade edilmektedir (Çidem, 2020: 90). Bu durum ise Türkiye’deki faizsiz bankacılık sistemine yönelik akademik çalışmaların gelişimini olumsuz etkilemektedir. İslami finans alanının gelişebilmesi için bu alana yönelik; lisans ve yüksek lisans programlarının sayısının artırılması ve alanında uzman kişilerin yetiştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de faizsiz bankaların gelişmesi ve ivme kazanması için şeffaf bir yapının ve güven unsurunun oluşturulması, bu alana yönelik nitelikli insan yetiştirilmesi, devlet desteğinin olması ve faizsiz bankacılık sisteminin İslam hukukuna uygun yasal düzenlemelere tabi olması gerekmektedir. Bu alana ilişkin yeterli nitelikte insan kaynağının olmaması katılım bankacılığı sisteminin anlaşılmamasına ve bankacılık sektöründeki payının az olmasına neden olmaktadır.

3.4. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri

Geçmişten günümüze var olan her şey, insanoğlunun ekonomik ve toplumsal ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bankalar da insanların değerli eşyalarını güvence altında tutma ihtiyacından doğmuştur. Ancak modern bankaların gelişmesi ve yabancı sermaye aktarımlarının da artmasıyla birlikte faizli gelirler artış göstermiştir. İslam dininde faizin yasak kabul edilmesi nedeniyle dünyada ve Türkiye’de, İslami kurallara bağlılıkları yüksek olanların dini hassasiyetleri nedeniyle klasik bankaları tercih etmediği görülmektedir. Dolayısıyla klasik bankalara gitmeyen fonların atıl kalması hem ekonomi açısından hem de tasarruf sahipleri açısından bir kayıp oluşturmaktadır.

İslam dünyasında 1960’lı yılların başından itibaren ortaya çıkan ve hızla gelişme göstermeye başlayan, faizsiz bankacılık olarak da bilinen katılım bankacılığının ortaya çıkışında birçok etken vardır. Katılım bankalarının, “mali sektörde bir yenilik olarak faiz hassasiyeti

nedeniyle klasik bankalara gitmeyen fonları ekonomiye kazandırmak, tasarruf sahiplerinin fonlarını güvenle saklamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olmak ve alternatif yatırım alanları sayesinde Körfez ülkelerinin fonlarını çekmek” amacıyla oluşturulduğu ifade edilmektedir (<https://tkbb.org.tr/>).

Katılım bankaları, klasik bankalara rekabet ortamı yaratan bir banka olarak değil, alternatif bir bankacılık modeli olarak ortaya çıkmış ve mali sektörde bir yenilik oluşturulması istenmiştir. Katılım bankacılığı; İslam hukuk ve esaslarını dikkate alarak, faizsizlik prensibine göre işleyen bir sistemdir.

Katılım bankalarının kuruluş aşamasında, dünyadaki uygulamalar örnek alınmış ve toplanan fonların değerlendirilmesi için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Katılım bankalarının kurulmasında; dini, ekonomik, politik ve sosyal nedenler etkili olmuştur.

3.4.1. Dini Nedenler

Katılım bankalarının temeli İslam dini üzerine kurulmuştur. İslam dini; toplumun düzenini, ahlakını ve iktisadi yapısını bozan durumlara yasaklar koyarak, Kur'an ve sünnete uygun kurallar getirmiştir. Bu kurallardan biri; İslam dininde ve diğer dinlerde haram ve yasak olarak kabul edilen, haksız kazanç olarak tanımlanan faizin kullanılmamasıdır (Delen,2019: 11).

İslam dini, faizi almayı da vermeyi de kesin olarak yasaklamıştır. Bunun yerine ticareti tavsiye etmiştir. Faizin yasaklanmasının temelinde; “çalışmanın ve üretimin teşvik edilmesi, tembelliğin ve spekülatif beklentilerin önlenmesi, toplumsal kardeşliğin temin edilmesi ve ekonomik refahın adaletli bir şekilde paylaşımı” vardır (Tunç,2010:172). Faizin yasak oluşuyla ilgili pek çok ayet ve hadis de mevcuttur.

Kur'an'da faizle ilgili 7 ayet bulunmaktadır. Faizle ilgili ilk ayetin Mekke'de indirilen Rum suresinin 39. ayeti olduğu bilinmektedir. Ancak faizin kesin yasaklanmasıyla ilgili ayetlerin ise Medine'de indirilen Bakara suresinin 275-280 arasındaki ayetler olduğu bilinmektedir. Bu ayetler (<https://kuran.diyanet.gov.tr/>);

“ İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirsiniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır.” (Rum, 30/39).

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.” (Âl-i İmran 3/130).

“Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık.” (Nisa 4/160-161).

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Alış veriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır. Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (bereketlendirir). Allah hiçbir günahkâr nankörü sevmez. Şüphesiz iman edip salih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı verenlerin mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resulüyle savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tövbe edecek olursanız, anaparalarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz, ne de başkaları size haksızlık etmiş olur.” (Bakara, 2/275-279).

Hadislerde de faizle ilgili rivayetler mevcuttur. Müslim ve Tirmizi'den rivayet edilen bir hadiste şöyle ifade edilmektedir: *“Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz cinsi cinsine birbirine eşit ve peşin olarak satılır. Malların sınıfları değişirse peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi satın.”* Hz. Peygamber'in, *“esasta borç faiziyle hiçbir ilgisi olmadığı halde kaliteli bir hurma ile kalitesiz bir hurmayı, kalitesizin miktarını fazla tutarak mübadele eden bir sahabeye, Katladın, riba yaptın”* dediği rivayet edilmektedir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz>).

İslam'da ve önceki semavi dinlerde riba olarak bilinen faiz, üretime dayalı olmayan bir haksız kazanç unsuru olduğu ve toplumun gelir-gider dengesini bozarak adaletsiz bir gelir paylaşımını ortaya çıkardığı için birçok ayet ve hadiste, kötülenmiş ve sert bir üslupla yasaklanmıştır.

Faiz, sadece İslam ülkelerinde değil diğer dinlerde de yasaklanmıştır. Faizin haram ve yasak kabul edilmesi, Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde geleneksel bankalara olan ilgiyi azaltmaktadır. Bu nedenle, klasik bankalara alternatif bir model olarak ortaya çıkan ve faizsizlik prensibi ile çalışan katılım bankacılığı sistemi; ekonomik faaliyetlerde ve

bankacılık sektöründe, toplumun manevi değerlerini dikkate aldığı için var olma imkânı bulmuştur.

Faiz hassasiyeti olan kişilerin, klasik bankalarla olan ilişkilerinin yeterince gelişmemesi, İslam ülkelerinde paranın ekonomiye aktarımında bankacılık sektörünün yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle, atıl kalan fonları, ekonomiye kazandırabilmek için Müslümanların kendi dini inançları ile uyumlu bir bankacılık sistemini kurması gerektiği ifade edilmiştir (Erdem, 2017: 252).

Bir ülkenin kalkınmasındaki en büyük payın, sermaye birikimi olduğu düşünülürse, İslam ülkelerinin ekonomik olarak kalkınamamalarının bir nedeni sermaye yetersizliği olarak gösterilebilir. Bu sebeple geri kalmış İslam ülkelerinde, ekonomik kalkınmaya hız kazandırmak ve piyasaya sürülmeyen sermaye birikimlerini finansal pazara çekebilmek için insanların dini inançlarına uygun bankacılık sistemi geliştirilmeye çalışmış ve var olan bankalara da faizsiz çalışma esasına göre yeni düzenlemeler getirilmiştir (Türkmenoğlu, 2007: 15).

3.4.2. Ekonomik Nedenler

İslam ülkelerinde klasik bankaların yeterince gelişmemiş olması yastık altı birikimini artırmış, bu nedenle de gerekli sermaye birikimi finansal sisteme aktarılamamış ve ekonomik büyüme istenilen düzeyde sağlanamamıştır. Aracı kurumların yetersizliğinden dolayı girişimcilerin geri planda kalmaları, tasarrufların yatırıma dönüştürülememesine ve ekonomik kalkınmanın istenilen düzeyde gerçekleştirilememesine sebep olmuştur. Ancak modern ekonomilerde finansal aracılık işlevlerini yapan kurumlara olan ihtiyacın artmasının göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

İslam ülkeleri ekonomik açıdan üç gruba ayrılmaktadır: Bu ülkelerden birincisi; Yemen ve Sudan gibi sanayide geri kalmış ancak gelir ve istihdam bakımından tarıma bağlı ülkelerdir. İkinci grup ise; nüfus yoğunluğu fazla olan ve tarımın yerini, sanayileşmenin almaya başladığı; Türkiye, İran, Mısır, Pakistan gibi ülkelere olmaktadır. Üçüncü grup ülkeler ise; ekonomileri petrole dayanan Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi körfez ülkeleridir (Şahan, 2015: 11).

Az gelişmiş ülkelerde faizli işlemlerden elde edilen kazançlar, zengin ve yoksul arasında adaletsiz bir gelir dağılımı oluşturmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için faizsiz

finansman kaynağını oluşturan tasarrufların arttırılması gerekmektedir. Tasarrufların uygun alana yatırılabilmesi için de kaynak israfının önlenmesi ve adaletsiz gelir dağılımının en aza indirilmesi gerekmektedir (Erdem, 2017: 253).

Faizsiz bankacılığın kurulmasındaki diğer ekonomik etken ise; 1970’li yıllarda petrol fiyatlarının hızlı yükselmesi ve bunun akabinde petrol üreten ve ihraç eden İslam ülkelerinin gelirlerinde meydana gelen büyük artış sonucunda ortaya çıkan tasarrufların ülke ekonomisinde değerlendirilmesinin sağlanmasıdır (Dikmen, 2019: 18). Ancak bu devletler; ülkelerindeki aracı kurumların yetersizliğinden dolayı, elde ettikleri petro-dolar olarak nitelendirilen gelirleri ülke ekonomisini kalkındırmak için kullanmak yerine Batılı ülkelerin bankalarında tutmayı tercih etmişlerdir. Bu gelişmeler ve dönemdeki petrol krizi Müslüman ülkelerin ekonomilerini olumsuz etkilemiştir (Erdem, 2017: 253).

Tasarruf imkânı bulan bazı Müslüman ülkeler petrol zengini olurken, ekonomisi zayıf ve az gelişmiş ülkeler ekonomik sıkıntılar yaşamışlardır. İslam ülkeleri arasındaki gelir dağılımı farklarının artışı, krizden olumsuz etkilenen ülkeleri çözüm arayışına yöneltmiştir. Fon fazlası olan ile fon açığı olan İslam ülkeleri arasında yapılacak olan işbirliğinin, taraflar için olumlu sonuçlar doğurabileceği görüşü, faizsiz bankaların kurulmasına zemin oluşturmuştur (Tat, 2014: 16).

İslam ülkeleriyle yapılan işbirliği sonucunda kurulan faizsiz bankaların amacı, petrol ihracatçısı olan Müslüman ülkelerde biriken fonları çekebilmektir. Bu gelişmeler sonucunda kurulan İslami bankalar ise şunlardır: Cidde merkezli İslam Kalkınma Bankası, ilk İslami banka olarak bilinen Dubai İslam Bankası ve Kuveyt Finans Evi. Ayrıca Ürdün, Bahreyn ve Mısır gibi ülkelerde art arda kurulan bankalarda bu bağlamda değerlendirilmektedir (Erdem, 2017: 253).

İslami banka ya da faizsiz bankacılık sistemi olarak da adlandırılan kurumların kurulmasındaki ekonomik etkenler şu şekilde ifade edilmektedir (Kılıç, 2019: 23);

- Mevcut ticari bankaların; kalkınma hedeflerine uygun uzun vadeli krediler yerine, kısa vadeli ticari hedeflere uygun krediler tercih etmeleri, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve yatırım ile ilgili finansal çalışmalarına zarar vermektedir. Katılım bankaları ise kalkınma hedeflerine yönelik yatırımlara finansman sağlayarak, gelişmekte olan ülkelerin bu konuyla ilgili sorunlarının çözüme kavuşturulmasına katkı sağlamaktadır.

- Klasik bankalar, müşterilerinin yatırımlarına ortak olmak yerine, kendi çıkarlarını ön planda tutmaktadır. Klasik bankaların, kredi verdiği yatırımcıları denetleyememesi ülke ekonomisine olumsuz katkı yapmaktadır. Katılım bankalarının fonlarını ortaklık esasına göre kullandırmaları, kredi verdiği kişileri denetleme yetkisine sahip olmalarına ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak daha kontrollü yatırımların ortaya çıkmasına zemin oluşturmaktadır.

Katılım bankalarının kurulmasındaki asıl neden ise yerli sermayenin ülke içinde kalmasını sağlamaktır. Amacı ise, dini inançları nedeniyle yastık altında kalan ve üretken alanlara gitmeyen atıl fonların, ülke ekonomisine kazandırılmasıdır (Şimşek, 2020: 25).

3.4.3. Politik Nedenler

Her dönemde ülkeler, etkin söz sahibi ve siyasi güç sahibi olma çabasına girmişlerdir. Ancak siyasi güç sahibi olmanın yolu, ekonomik olarak güçlü olmaktan geçmektedir. İslam ülkeleri de siyasi açıdan iş birliği yaparak iktisadi anlamda daha güçlü olma arzusu içine girmişlerdir (Özdemir, 2019: 31).

İslam ülkeleri ekonomik olarak güçlendiklerinde, küresel politikada kendi uluslarının, hak ve hukukunun korunması noktasında daha etkili olacakları inancındadırlar. Ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için de, dini inançlara uygun bankacılık sisteminin gelişmesi ve kurulması gerekmektedir (Erdem, 2017: 255).

3.4.4. Sosyal Nedenler

Ekonomik faaliyetlerin sahibi insandır. İktisadi sistemlerin kötü kullanılması ise insanlar arasında sosyal sınıf farkına ve adaletsiz gelir dağılımına sebep olmaktadır. Toplumsal dengenin bozulmasında etkili olan faktörlerden biri de faizdir. Faiz hak edilmemiş bir kazanç türü olduğundan, sebepsiz zenginleşmeye neden olmaktadır. Geliri az olan yoksul kesimi ise daha da yoksul hale getirmektedir. Bu durum toplumsal eşitsizliğin artmasına ve adaletsiz gelir dağılımına neden olmaktadır.

Faiz sadece ülke ekonomisini olumsuz etkilememekte, aynı zamanda toplumsal hayata da zarar vermektedir. İnsanlar yalnızca kendi çıkar ve menfaatlerini düşünmekte, böylece

kişiler arasındaki yardımlaşma ve dayanışma duyguları da yok olmaktadır. Dolayısıyla toplumsal huzur ve barış bozulmaktadır. Oysa İslam dininde toplumsal huzurun korunması, hak ve adaletin tecelli etmesi ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması için birçok kural bulunmaktadır (Özdemir, 2019: 30).

İslam dini; toplumsal yaşamdaki dengenin ve hakkaniyetin tesisi için faizi yasaklamış, bunun yerine insanlara ticareti tavsiye etmiştir. “İslam ekonomisinde para, biriktirme aracı değildir.” Katılım bankacılığı da insanların dini inançlarını ve değer yargılarını göz önünde bulundurarak kurulmuş faizsiz bankacılık sistemidir (Tunç, 2010: 98). Katılım bankaları; faize karşı olan Müslüman ülkelerinde, insanların finansal ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağına dair çözümler üreterek; toplumsal huzura, ekonominin büyümesine ve adaletsiz gelir dağılımının ortadan kaldırılmasına katkı sağlamışlardır (Kelleroğlu, 2017: 13).

3.5. Katılım Bankacılığının Temel Prensipleri

Katılım bankalarının finansman sisteminin temel yapısını, faizsiz ekonomi prensiplerini temel alan kurallar bütünü oluşturmaktadır. Bu kurallar sadece finansman sistemi için geçerli olmayıp İslami toplumların; ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel hayatı içinde geçerlidir. Katılım bankalarının çalışma prensiplerinin esas dayanağı Kur’an ve sünnettir. İslam hukuku ve esasına bağlı kalarak oluşturulan uygulamalar ile bu kurallar ve yöntemler geliştirilmiştir (Tunç, 2010: 122).

Faizsiz bankacılık sistemi olarak da anılan katılım bankacılığının, temel çalışma prensipleri; faizin yasak olması, riskin paylaşımı, spekülatif hareketlerin yasak olması, belirsizliğin yasak olması ve sözleşmenin önemi, banka faaliyetlerinin ortakların bilgisine açılması ve izin verilmeyen faaliyet alanları şeklinde ifade edilmektedir. Bu prensiplerin detaylarına değinmek faydalı olacaktır.

Faizin yasak oluşu: İslam dininde faiz haram olarak kabul edilmiştir. Kur’an ve hadislerde faiz sert bir üslupla yasaklanmış ve ticaret serbest bırakılmıştır. Finansal olarak bir karşılık beklenmeden borçlanmak tavsiye edilmiştir. Böylece ticaret, helal kılınmış ve teşvik edilmiştir (Erdem, 2012: 252).

Katılım bankacılığı sistemi; “ticari ilişkilerde, borçlunun borcunu ve baştan belirlenmiş ilave bir tutarı ödeme garantisinde bulunmasını faiz olduğu için kabul etmemektedir”. Bunun yerine

borçlunun işinde göstermiş olduğu performansa göre ödenecek olan miktar belirlenmektedir. Çünkü borcu veren de borçlunun işine ortak olacak ve oluşan kâr ve zararını paylaşacaktır. Dolayısıyla bir ortaklık esaslı söz konusu olduğundan oluşabilecek risk durumunda fon sahibi, müteşebbisi ile birlikte riske iştirak etmek zorundadır (Tunç, 2010: 122).

İslam dininde para; ticarete konu olan ve üzerinden kazanç sağlanan bir mal olmayıp, yalnızca mübadele aracı olarak görülmektedir. Faiz yasağı ile sermaye sömürüsü engellenerek adaletli bir gelir dağılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

Riskin Paylaşımı: Alacaklı ve borçlu taraflar, ticari faaliyetler sonucunda oluşabilecek kâr ve zararı paylaşmak için riski birlikte üstlenirler. Katılım bankacılığı sistemine göre yalnızca kâra değil, zarara da ortak olunması gerekmektedir. Böylece mağdur olan tek taraf borçlu olmayacak, kazanç ve risk adil bir şekilde paylaştırılacaktır (Özdemir, 2019: 34).

Spekülatif Hareketlerin Yasak Oluşu: Spekülasyonun yasaklanmasının nedeni, ekonomik anlamda zayıfların güçlüler tarafından ezilmesini önlemektir. Spekülatif işlemler, toplumsal ilişkileri ve bireylerin haklarını zedelemektedir. Spekülasyondan elde edilen kazançlar, mevcut servetin dengesiz dağılımına ve hak edilmeyen gelirlere neden olmaktadır. Bu nedenle spekülatif hareketler yasaklanmış; kazanç elde etmenin yolu, normal ticari faaliyetler ve üretim faaliyetleri olarak belirlenmiştir (Tunç, 2010: 124).

Belirsizliğin Yasak Oluşu ve Sözleşmenin Önemi (Garar): Ekonomik faaliyetlerin aşırı belirsizlik sebebiyle tarafları mağdur etmemesi gerekmektedir. Garar (belirsizlik); alıcının ne aldığını ve satıcının ne sattığını bilmediğini ifade eden yasaklanmış bir risk türüdür. Hak edilmeyen bir kazanç ve yüksek risk içermesinden dolayı, ticareti kumara dönüştürme ihtimali söz konusudur. Bu nedenle sözleşmelerde belirsizliği önlemek adına İslam dini, şeffaflığı önermiştir. Dolayısıyla hak ve sorumlulukların şüpheye yer bırakmadan, açık bir şekilde sözleşmeye yazılması gerekmektedir (Çetin, 2020: 20).

Banka Faaliyetlerinin Ortakların Bilgisine Açılması: Ortaklara, katılım bankasının faaliyet alanları ile ilgili şeffaf bilgi sunulur. Hissedarlar ya da fon sahipleri, bankanın kâr-zarar paylaşımı, bilanço ve gelir tabloları gibi konularda istedikleri bilgilere ulaşabilirler (Tunç, 2010: 125).

İzin Verilmeyen Faaliyet Alanları: İslam ahlakına ve prensiplerine uymayan; alkol ve domuz eti gibi alım satımına izin verilmeyen materyallerin; üretimi, ticareti ve finansmanı yasaklanmıştır. Bu nedenle finanse edilecek ve yatırım yapılacak alanların İslam ahlakına uygun olması gerekmektedir (Kelleroğlu, 2017: 55).

Katılım bankaları yaptıkları işlemlerde (Tunç, 2010: 125-126);

- Nominal işlemler ile spekülasyon kullanılmamaktadır.
- Belirsizliği ortadan kaldırmak için müşterileriyle şeffaf anlaşmalar yaparlar.
- Faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan bütün riskler müşterilerle paylaşılır.
- Yapılacak finansal işlemlerden önce gerekli tüm detaylar net bir şekilde belirlenir ve değiştirilmez.
- Müşterileri adına yapacakları yatırımların İslami kriterlerle uyumlu olmasına önem verirler.

3.6. Katılım Bankacılığının Amacı

Katılım bankalarının temel amaçları şu şekilde ifade edilmektedir (Aras ve Öztürk, 2017:170);

- Faizle ilgili İslami endişeler sebebiyle geleneksel bankalara gitmeyen atıl kalan fonları, piyasa ekonomisine katarak ülkenin gelişmesine katkı sağlamak,
- İslami prensiplere uygun olarak hareket etmek,
- Körfez ülkelerindeki fonların ülkemiz finansal sistemine dahil edilmesini sağlamak,
- Atıl kalan fonların piyasa ekonomisine dahil edilmesini sağlayarak ekonomik dengeye katkı yapmak (Erdem, 2017: 260).

3.7. Katılım Bankacılığının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankalarının iki tür kaynağı bulunmaktadır. Bunlar; öz kaynaklar ve yabancı kaynaklardır. Öz kaynaklar; “işletme sahiplerinin işletmeye sermaye olarak verdiği değerler ile işletme faaliyetleri neticesinde oluşan fonlardan” oluşmaktadır. Yabancı kaynaklar ise; cari hesaplar ile katılım hesaplarından toplanan fonlardan oluşmaktadır. Katılım bankalarının asıl kaynağının ise yabancı kaynaklar olduğu ifade edilmektedir (Türkmenoğlu, 2007: 46).

Katılım bankaları; fon toplarken ya da fonları kullanırken faizi esas almamakta, geleneksel bankalardan farklı olarak kâr ve zarara ortak olma esasına göre fon toplamaktadır.

Ancak hesap türü ve vade yapısı bakımından konvansiyonel bankalarla benzerlik gösterebilmektedirler (Arslan, 2017: 4).

Katılım bankaları; özel cari hesaplar ve katılma hesabı yoluyla fon toplamaktadırlar.

3.7.1. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesaplar; katılım bankalarında, bireysel ya da kurumsal olarak açtırılabilen, istenildiğinde kısmen veya tamamen geri çekilebilme özelliğine sahip olan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır (Erdem, 2017: 262)

Bu hesap türünde, katılım bankalarının geri ödeme garantisi bulunmaktadır. Cari hesaplar, özel ya da tüzel kişiler adına açılabilirler. Bu hesapların herhangi bir getirisi de mevcut değildir. Bu hesaplar, Türk lirası veya döviz cinsinden açılabilirler. Özel cari hesaplar vadesiz bir hesap türü olup, işletilmesinden kaynaklanacak risk veya getiriler de tümüyle bankaya aittir. Katılım bankalarındaki fonların %20'lik kısmını cari hesaplar oluşturmaktadır. (Tuhan, 2014: 35).

Özel cari hesaplar, geleneksel mevduat bankalarındaki vadesiz mevduat türüyle benzerlik göstermektedir. Ancak; katılım bankalarındaki cari hesaplarda herhangi bir bedel ödenmezken, geleneksel bankalarda vadesiz mevduata küçük bir miktarda da olsa faiz ödemesi yapılabilmektedir (Balcı, 2020: 34).

3.7.2. Katılma Hesabı

Katılım hesabı, kâra ve zarara katılma hesabıdır. Türk lirası ya da yabancı para (USD, EURO) cinsinden açılabilen vadeli hesaplardır. Katılım hesapları; 1, 3, 6, 12 ay ve daha uzun vadeli olarak açılabilirler. Vadeli birikimli hesaplar ise en az 5 yıllığına açılabilirler. Bunların dışında hem cari hesap olarak hem de üç ay ve üzeri, vadeli olarak altın cinsinden katılma hesabı açılabilir. Ayrıca banka, kâra ve zarara katılım oranlarını önceden ilan etmektedir. (Erdem, 2017: 262).

Birikimli hesaplarda, zamanla büyük meblağlar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Biriken fonlar, para cinsine (TL, USD, EURO) ve vade suresine göre bir havuzda toplanmaktadır

(Sunbat, 2016: 31). Havuzdaki paranın banka tarafından kullanılması sonucunda elde edilen kâr, müşteri ile banka arasında önceden belirlenen oran üzerinden paylaşılmaktadır. Paylaşılan genel oran ise; %80 müşteri, %20 banka şeklindedir (TKBB, 2020). Katılım hesabı, konvansiyonel bankacılıktaki vadeli mevduat hesabı ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu hesaplar, Türkiye’de TMSF kapsamında devlet garantisine sahiptir (Erdem, 2017: 263).

Katılım bankalarının fon toplama yöntemlerinin sektör içindeki payı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 16: Toplanan Fonların Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Yıllık Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Pay (%)
2005	8.369	-	261.948	2,44%
2006	11.237	38,05%	324.069	2,75%
2007	14.943	41,55%	371.927	3,35%
2008	19.210	32,59%	472.695	3,52%
2009	26.841	30,50%	522.415	4,03%
2010	33.828	28,88%	631.119	4,31%
2011	39.869	29,39%	707.510	4,61%
2012	48.198	25,33%	783.888	5,13%
2013	61.495	36,72%	949.319	5,55%
2014	65.405	8,56%	1.056.679	5,23%
2015	74.362	15,27%	1.250.016	5,10%
2016	81.505	10,50%	1.459.269	4,87%
2017	107.311	20,51%	1.719.149	4,91%
2018	136.613	27,31%	2.035.965	6,71%
2019	219.815	60,90%	2.566.900	8,56%
2020	321.405	46,22%	3.455.314	9,30%
2021	556.418	73,1 %	5.303.348	10,5%

Kaynak: TKBB (2021), Türkiye Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı. www.tkbb.org.tr

Tablo 16’da görüldüğü gibi 2005 yılında 8.369 milyon TL olan katılım bankalarının topladığı fonların, 2021 yılı sonu itibariyle 556.418 milyon TL’ye çıktığı anlaşılmaktadır. Katılım bankalarının 2005 yılında sektördeki payı %2,44 iken, 2021 yılı sonunda bu payın

%10,5'e çıktığı görülmektedir. Bu durum katılım bankalarının 15 yıllık süreç içerisinde ciddi bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

3.8. Katılım Bankacılığının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri, geleneksel bankalardaki kadar çok olmasa da, faiz içermeyen enstrümanları ile bankacılık sisteminde farklı finansman yöntemlerine sahiptirler. Katılım bankaları, konvansiyonel bankaların nakdi kredilendirme yöntemlerinden farklı olarak aynı kredilendirme yöntemi uygulamaktadırlar. Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlar (Erdem, 2018: 264-268):

- *Ortaklık yoluyla kullandırılan fonlar (para temini esaslı krediler): Mudârebe, müşâreke*
- *Ticaret yoluyla kullandırılan fonlar (mal temini esaslı krediler): Murabaha, icare*

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinin diğerleri; teverruk, gayri nakdi krediler ve sukuk şeklinde sıralanmaktadır.

3.8.1. Ticaret Yoluyla Kullandırılan Fonlar (Mal Temini Esaslı Krediler)

Murabaha: Murabaha, katılım bankacılığının en önemli fon kullandırma yöntemidir. Murabaha terim olarak; “bir malın alış fiyatı veya maliyeti üzerine belirli bir kâr konarak satılmasını” ifade etmektedir. Sözlükte ise; kazanç, kâr ya da artış anlamına gelen ribh kelime kökünden türemiştir. (Küçükaşçı, 1988: 148-151).

Merginânî (1957, s. 282) murabahayı; “*satıcı tarafından satın alınan ve kâr olarak sabit bir miktar ilave edildikten sonra satılan herhangi bir şey*” olarak ifade etmiştir. İbn Kudâme (1958, 4, s. 179) ise; “*sermaye maliyeti artı bilinen bir kâr ile satış*” şeklinde tanımlamıştır. Burada sermaye maliyeti ön koşuldur (Ayub, 2017: 239).

Türkiye’de murabaha, “Kurumsal Finansman Desteği” olarak adlandırılmaktadır. Murabaha işleminde üç taraf bulunmaktadır: Satıcı, banka, müşteri. Banka, müşterisinin siparişi üzerine malı satın alır, malın bedelini peşin olarak öder, müşteri de ürünü bankadan vadeli

olarak satın alır. Müşteri, anlaşılan vadede bir defada ya da taksitler halinde mal bedelini (maliyet bedeli + bankanın kârı) bankaya öder (Tunç, 2010: 137).

İcâre: İcâre sözlükte; “iş karşılığı verilen şey” olarak ifade edilir. “İslam borçlar hukukunda menfaatin ücret karşılığında temlik edilmesini konu alan, günümüzde kira, iş ve kısmen de istisna akdine tekabül eden akiddir” (Bardakoğlu, 1988: 379-391). Finansal kiralama anlamına gelmektedir. “Belli bir kira bedeli karşılığında ve genellikle sermaye (demirbaş) niteliğinde bir emtianın kullanım hakkının müşteriye verilmesidir” (Tunç, 2010: 146). Katılım bankası kira konusu malı; peşin bedelle alır, müşterisine vadeli bedelle kiralar. Kiralama süresi sona erdiğinde, müşteri isterse söz konusu malın mülkiyeti müşteriye geçer. İcara, bankacılık sisteminde yaygın olarak kullanılan bir finansman modelidir (Erdem, 2017: 267).

3.8.2. Ortaklık Yoluyla Kullandırılan Fonlar (Para Temini Esaslı Krediler)

Müşâreke: Bu sözleşme türü hukukçular tarafından, dar ve geniş anlamıyla kullanılmaktadır. Dar anlamda, “bütün ortakların fon sağladığı ve ortak girişimleri için çalışma hakkına sahip olduğu, sözleşmeli bir ortaklık anlamında kullanılmaktadır.” Özel anlamda ise, “müşâreke ve mudarebenin bir karışımıdır ve mudârib rabbü’l-mal (mal-sermaye sahibi) tarafından sağlanan sermayeye ek olarak kendi anaparasını da çalıştırır” (Ayub, 2017: 330).

Arapça “şerik” kelimesinden türeyen, sermaye ortaklığı ya da kâr-zarar ortaklığı anlamına gelmektedir. Müşâreke; iki ya da daha fazla kişinin belirli bir miktar sermaye koyarak, birlikte iş yapması ve meydana gelen kâr veya zararı paylaşmak üzere kurdukları ortaklık sözleşmesidir (Eren ve Çarıkçı, 2021: 104).

Katılım bankacılığında ise müşâreke yöntemi; bazı projelerin hayata geçirilmesi için uzman müteşebbisler ile bankanın birlikte yürüttüğü kâr-zarar ortaklığı projesidir. Bu yöntemde hem banka hem de müşteri gerekli miktarlarda sermaye koyarlar. Söz konusu projenin gerçekleştirilmesinin ardından, meydana gelen netice kâr veya zarar ise sözleşmede belirlenen oranlar nispetinde taraflarca paylaşılır (Erdem, 2018: 269-270).

Mudârebe: “Bir kazanç ortaklığıdır; bir taraftan sermaye, diğer taraftan emek olmak üzere yapılan bir nevi şirkettir ki, sermaye, tamamen bir veya müteaddit kimselere aittir, bu sermayeyi çalışıp semerelendirmek de diğer bir kimseye aittir. Elde edilecek kâr ise aralarında bir nisbet dahilinde bölüşülür” (Sadr, 1979: 531).

Bir tarafın bilgi, emek ve tecrübesini, diğer tarafın ise sermayesini koyması ile gerçekleşen, kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklık sözleşmesidir (Kallek, 2005: 359-363). Mudarebenin uygulanmasındaki güçlükler nedeniyle, bankacılıkta uygulanması pek yaygın değildir. Mudarebe de; bir projenin gerçekleştirilebilmesi için gerekli bilgi ve tecrübeye sahip olan ancak yeterli sermayesi olmayan tarafın, gerekli sermayesinin banka tarafından karşılanması ile oluşturulan ortaklıktır. Projenin gerçekleştirilmesi sonucunda bir kâr olmuş ise taraflarca paylaşılır, zarar olmuş ise bütün zarara sermaye sahibi (banka) katlanmak zorunda kalır (Tunç, 2010: 140).

3.8.3. Diğer Fon Kullandırma Yöntemleri

Karz-ı Hasen: Karz terim olarak; “geri ödenmek üzere verilen mal veya birine ödünç/borç verme” anlamına gelmektedir. Dini terim olarak ise; “bir kimseye tüketim amaçlı olarak para veya misli eşya türündeki bir malı ödünç vermek” anlamında kullanılmaktadır. Karz, bir akid türü olmasıyla da İslam hukukunun konusunu teşkil etmektedir (Apaydın, 1988: 520-524).

Bankanın, müşterilerinden anaparanın geri ödenmesi dışında hiçbir beklentisinin olmadığı yardım amaçlı kredi türüdür. Karz-ı hasen, sosyal kredi olarak da bilinmektedir. Karz-ı hasen kredisinin verilebilmesi için, kredi talebinde bulunan kişinin gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. Banka müşterisine, anaparayı geri ödeyebilmesi için bütün kolaylığı sağlamaktadır. Ancak her şeye rağmen müşteri anaparayı geri ödeyemez ise, bu borç bankanın ayırmış olduğu sosyal fondan karşılanmaktadır. Karz-ı hasen güven ilişkisi üzerine kurulmuş fon kullandırma yöntemi olarak ifade edilmektedir (Yılmaz, 2016: 44).

Selem: Vadeli malın peşin bedelle satımına selem denir. Sözlük anlamı olarak; teslim etmek, teslim olmak, peşin bedelle vadeli mal almak anlamlarına gelmektedir. Selem bir alım satım sözleşmesidir (Aybakan, 2009: 402-405). İleriki vadede teslim alınacak malın peşin ödenerek alınmasıdır. Söz konusu malın özellikleri, miktarı ve kalitesi sözleşmede açık ve net bir şekilde belirtilmelidir. Teslim yeri ve tarihi tam olarak yazılmalıdır. Bu sözleşme daha çok ziraat ve çiftçilik alanında kullanılmaktadır (Kelleroğlu, 2017: 34).

İstisna: Ünlü hukukçu Zuhayli’ye (2003, s. 267) göre istisna; “bedensel iş, deri ürünleri, ayakkabı, marangozluk vb. alanlardaki özel ihtiyaçlar doğrultusunda İslami içtihatla ortaya

çıkmiştir ve zamanla gelişmiştir. Ancak gemi, uçak ve diğer büyük makineler gibi endüstriyel projeler ile altyapı projelerini buluşturan sözleşmelerden biri olarak modern çağda gelişmiştir.”

İstisna, kelime anlamı olarak; yapmak, üretimde bulunmak anlamına gelmektedir. İstisna, satıcı ile alıcı arasında düzenlenen ve bir şeyi imal ettirmeye dayalı bir satış sözleşmesidir. Bu sözleşme daha çok inşaat ve altyapı projeleri için kullanılmaktadır. Genellikle yapımı ve alımı uzun süren malların alım satımında tercih edilmektedir. Banka bu sözleşmede finansman sağlayıcı olarak devreye girmektedir. Müşterisinin talimatına göre malı tedarikçisinden peşin olarak almaktadır. Banka, sözleşmede yapılan anlaşmaya göre söz konusu malın sorumluluğunu üstüne almakta ve üreticinin malı teslim etmesinden sonra söz konusu malı müşterisine anlaşmaya göre satmaktadır (Tunç, 2010: 150-151).

Teverruk: Bir malın taksitle satıcısından alınıp, başkasına peşin olarak satılması işlemidir. Bu işlemdeki amaç nakit ihtiyacın karşılanmasıdır (Uysal, 2019: 77). Teverruk işlemi banka, söz konusu malı müşterisine vadeli olarak satmakta, müşteri de bankadan aldığı malı, peşin olarak başkasına satabilmektedir (Şahan, 2015: 49). Teverruk konusunda farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Bu görüşlerden biri; yapılan işlemin özü itibari ile alış-veriş olmadığı fakat şekli itibari ile benzediğidir. Diğer görüş ise işlemin ticari bir emtia olduğu ve İslami prensiplere uygun olduğudur (Tunç, 2010: 159).

Gayri Nakdi Krediler: Ticari ve sınai faaliyetlerde, girişimcilerin ihtiyaç duyduğu nakit dışı kredi işlemidir. Buradaki amaç alacaklıya garanti verilmesidir. Gayri nakdi kredi işlemlerinde; teminat mektubu, akreditifler, aval kabul kredileri ve harici garantiler gibi hizmetler sunmaktadır (Yılmaz, 2010: 31).

Sukuk: Sukuk Arapça “sakk” kelimesinden türemektedir. Kelime anlamı olarak; sertifika, vesika anlamına gelmektedir. Sukuk, İslami tahvil olarak bilinmektedir. Finansal kaynak toplamak için kullanılan bir araçtır (Kelleroğlu, 2017: 34).

İslami tahvil olarak bilinen sukuk, bonolarla karıştırılmaktadır. Sukuk, varlık senedi ya da menkul kıymetleştirilmiş varlıktır. Belli bir varlığa dayalı olarak çıkarılırlar. Bu nedenle sukuk ihraç edecek borçlunun, öncelikle varlık sahibi olması gerekmektedir. Sukuk gerçek bir ticari veya yatırım ilişkisine dayandırılır. Sahiplik hakkını temsil etmektedir. Bono ise borca dayalı belgeler olup, sahiplik hakkını temsil etmeyen nakit akışı işlemidir (Tunç, 2010: 152-153).

Katılım bankaları; müşterilerine kredi kullandırırken doğrudan nakit ödeme yapmaz, bunun yerine söz konusu malı; kendisi peşin alır, kâr payını da ekleyerek müşterisine vadeli olarak

satar. Bankanın bu uygulaması, hem kredilerin kalitesini artırmış hem de kayıt dışı ekonominin azalmasına sebep olmuştur.

Katılım bankalarının kullandırılan fonların gelişimi ve sektördeki payı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 17: Kullandırılan Fonların Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Yıllık Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	7.407	51,35%	160.005	4,63%
2006	10.492	41,65%	228.141	4,60%
2007	15.332	46,13%	293.928	5,22%
2008	19.733	28,70%	384.417	5,13%
2009	24.911	26,24%	418.684	5,95%
2010	32.084	28,79%	554.128	5,79%
2011	41.103	28,11%	708.771	5,80%
2012	50.031	21,72%	829.597	6,03%
2013	67.219	34,35%	1.077.495	6,24%
2014	69.622	3,58%	1.280.126	5,44%
2015	79.451	14,11%	1.526.847	5,20%
2016	84.880	6,84%	1.773.745	4,78%
2017	106.673	25,74%	2.145.479	4,97%
2018	133.192	24,86%	2.505.943	5,32%
2019	168.574	26,56%	2.796.496	6,03%
2020	246.952	46,5%	3.733.751	6,61%
2021	369.353	53,8%	5.044.485	7,3%

Kaynakça: TKBB (2021), Türkiye Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı. www.tkbb.org.tr

Tablo 17’de katılım bankalarının kullandığı fon miktarı verilmektedir. Katılım bankalarının 2005 yılından 2021 yılı sonuna kadar bankacılık sektörüyle paralel bir şekilde büyüme gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 2005 yılında bankacılık sektöründe %4,63 olan katılım bankalarının payının, 2021 yılı sonunda %7,3’e çıktığı görülmektedir. Tablodaki

verilere göre kullandırılan fonların zamanla arttığı görülmektedir. Tablodaki durum, katılım bankalarının 1985'ten bu yana belirgin bir gelişme kaydettiğini göstermektedir.

3.9. Katılım Bankacılığının Diğer Faaliyetleri

Katılım bankalarının, fon kullanma ve kullandırma faaliyetleri dışında verdiği diğer bankacılık hizmetleri de şunlardır (Delen, 2019: 52):

- *“Kredibilitesi iyi olan tüm tüzel kişiliklere her tipte çek karnesi bastırır ve teslim eder,*
- *Gerek ticari gerekse bireysel kredi kartı limiti tahsis edebilir ve teslim edebilir,*
- *Her türlü kıymetli maden ve döviz alım-satım faaliyetini gerçekleştirebilir,*
- *Gerçek ya da tüzel kişilerin tüm para transfer işlemlerini gerçekleştirebilir,*
- *Yurt dışı para döviz transfer işlemlerini gerçekleştirebilir,*
- *Müşterilerinden gerek teminat, gerekse tahsil amaçlı çek ve senet alabilir,*
- *Halk arasında otomatik ödeme talimatı diye ifade edilen her türlü fatura talimatı alınıp ödenebilir.*
- *Değişik boyutlarda kiralık kasa hizmeti sunabilir,*
- *Anlaşmalı olduğu bir sigorta şirketi aracılığıyla, sigorta aracılık hizmetleri sunabilir,*
- *Müşterilerine yatırım hesabı açabilir ve hisse senedi alım-satımına aracılık edebilir,*
- *Faaliyet konusu İslami prensiplere uygun olmak koşulu ile her türlü üye işyerine pos cihazı temin edebilir, gerekirse yazarkasa pos cihazlarına tanımlama yaptırabilir.”*

BÖLÜM IV

4. TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKALARININ GELİŞİMİ

Dünya üzerindeki Müslümanların faizsiz kaynak arayışları, 1970’li yıllardan itibaren İslami bankacılığa yönelik eğilimlerin artmasına neden olmuştur. Bu dönemden itibaren İslami kurallara uygun finansman elde etmek için çeşitli bankacılık faaliyetleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye de 1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankası’nın kurucu üyeleri arasında yer alarak faizsiz bankacılıkla ilgili çalışmaları başlatmıştır. Resmi olarak 1983 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Özel Finans Kurumları’nın faaliyetlerine izin verilmiştir. Bu kararnamenin 1984 yılında yürürlüğe girmesinden itibaren Türkiye’de Özel Finans Kurumları ortaya çıkmaya başlamış ve bu kurumlar 2005 yılından itibaren “Katılım Bankası” adı altında faaliyet göstermeye başlamışlardır.

2015 yılından itibaren ise kamu kaynaklı bankaların, katılım bankacılığı faaliyetlerine başladığı bilinmektedir. Bu durum kamu bankalarının, katılım bankacılığı ya da faizsiz finansman olarak da bilinen bankacılık sistemine ilgisinin arttığının bir göstergesidir. Böylece geleneksel bankacılıktan farklı bir şekilde faaliyet gösteren katılım bankacılığının, özel sektördeki ve kamu sektöründeki durumunun incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

4.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığı

Faiz içermeyen bankacılık yöntemleri, Osmanlı döneminde de yaygın olarak kullanılmıştır. Osmanlı döneminde faizsiz işlem yapan aracı kurumlar olarak literatüre geçen kuruluşlar; beytü’l-mal, sarraflar, vakıflar, para vakıfları ve mudarebe ortaklıklarıdır. Günümüzde ise bu kurumların yerini katılım bankaları almıştır (Tunç, 2010: 176).

Modern anlamda kurulan faizsiz bankacılık sisteminin ilk örneği, İslam Kalkınma Bankası olmuştur. İslam Kalkınma Bankası; İslam ülkelerinde 1970’li yıllarda hızlı bir yükselişe geçen petrol fiyatları nedeniyle bu kaynaktan elde edilen gelirleri ülke ekonomisinde

değerlendirme isteğinden ortaya çıkmıştır. İslam Kalkınma Bankası 1974 yılında Cidde’de kurulmuş, 1975 yılında ise faaliyete geçmiştir (Yurttadur ve Demirbaş, 2017: 93).

1984 yılından itibaren Türkiye, İslam Kalkınma Bankası’nın kurucu üyeleri arasında daimi üye olarak yer almıştır. İslam Kalkınma Bankası’nın kurulması ile birlikte faizsiz bankacılık sistemi gelişme göstermiş, Müslüman ülkelerde ve dünya çapında yayılmaya başlamıştır (Eskici, 2007: 25).

Türkiye’de, ilk katılım bankacılığı uygulamalarının 1975-1978 yılları arasında gerçekleştirildiği bilinse de, bazı çalışmalarda faizsiz finansman uygulamalarının 1913 yılına kadar uzandığı ifade edilmektedir. Erdem (2017); ilk faizsiz bankacılığın, 1913’te kurulan Adapazarı İslam Ticaret Bankası olduğunu ifade etmektedir. Bu bankanın kuruluş sözleşmesinde İslami esaslar çerçevesinde hareket edileceği belirtilse de, Cumhuriyet döneminde düşük faizle de olsa, faizli işlem yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle; 1937’de Türk Ticaret Bankası olarak adı değiştirilmiş, 1997 yılında da TMSF’ye devredilerek faaliyetlerine son verilmiştir (Erdem, 2017: 256).

Türkiye’de 1975 yılında, faizsiz bankacılık sisteminin ilk uygulaması olarak bilinen Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) kurulmuştur. 1975 yılından 1978 yılına kadar faaliyetini sürdüren DESİYAB; tasarruflarını faizsiz sisteme uygun olarak değerlendirmek isteyen yurt içindeki ve yurt dışındaki vatandaşların, birikimlerini kâr-zarar ortaklığı esasına göre, ülkenin sınıai finansmanında değerlendirmek ve faizsiz kredi sağlamak amacıyla kurulmuştur (Ustaoğlu, 2014: 24). Ancak banka, bazı yetkilerin kendisine verilmemesinden dolayı faizli sisteme geçmiş ve finansal faaliyetlerini faizli sistem üzerinden yürütmeye başlamıştır. Kuruluş, amaç ve özelliğini kaybetmesinden dolayı; 1988 yılında bankanın adı, Türkiye Kalkınma Bankası olarak değiştirilmiştir (Balcı, 2020: 26).

1980 sonrasında Türkiye ekonomisinde yaşanan liberalleşme hareketlerinin sonucunda; “atıl tutulan kaynakların ekonomiye kazandırılması, Körfez ülkelerinden ülkemize fon aktarılabilmesi ve insanlara ekonomik fırsat eşitliğinin temin edilebilmesi” için faizsiz bankacılık sistemi olan Özel Finans Kurumları (ÖFK) hayata geçirilmiştir (Tunç, 2010: 177). Ülkemizde faizsiz bankacılık sistemi, 16.12.1983 yılında 83/7506 sayılı kararname ile Özel Finans Kurumu adıyla gündeme gelmiş ve 1985 yılında da faaliyete geçmiştir (Çetin, 2020: 17).

ÖFK’lar; Müslümanların dini inançları nedeniyle faiz almak ve vermek istemeyen kişilerin, finansman ihtiyaçlarını karşılamaları, tasarruflarını değerlendirebilmeleri ve bankacılık

hizmetlerinden yararlanabilmeleri için kurulan faizsiz bankacılık sistemidir (Günel, 2010: 183). Yeni bir bankacılık sisteminin oluşturulmasıyla birlikte Türkiye’de, 6 adet katılım bankası kurulmuştur. İslami esaslara göre kurulan bu bankalar; 1984 yılında Faisal Finans Kurumu A.Ş. ve Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş., 1988 yılında Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş., 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 yılında Asya Finans Kurumu A.Ş.’dir (Bolat ve Metin: 2019: 354).

Kasım 2000 ve Şubat 2001’de yaşanan krizlerin ardından İhlas Finans Kurumu’nun işlem yapma yetkisi iptal edilmiş ve tasfiyesine karar verilmiştir. Faisal Finans Kurumu 2001 tarihinde el değiştirerek Ülker grubuna geçmiş ve Family Finans olarak adı değiştirilmiştir. 2005 yılında Family Finans ile Anadolu Finans birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası adı altında faaliyetine devam etmiştir (Çetin, 2020: 18).

Faizsiz bankacılık sistemi adı altında işlem yapan kurumlar dünya genelinde “İslam Bankacılığı” olarak bilinmektedirler. Türkiye’de ise faizsiz bankacılık sistemi, 2005 yılına kadar “Özel Finans Kurumu” olarak adlandırılmıştır. Ancak ÖFK isminin sadece ülkemizde kullanılıyor olması; sistemin kurumsal ağırlığını yeterince yansıtamaması ve isminin içerisinde banka tabirinin geçmemesi, diğer ülkeler ve kurumlar için kafa karışıklığına neden olmuştur. Bu sebeple 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Özel Finans Kurumu’nun ismi, “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir (Özulucan ve Deran, 2009: 91-92).

ÖFK’lar, Bankalar Kanunu ile banka olarak kabul edilmiş ve aynı mevzuata tabi tutulmuşlardır. 2005 yılında çıkarılan yeni kanunla, Özel Finans Kurumları Birliği’nin adı Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak değiştirilmiş ve Özel Finans Kurumları tarafından oluşturulan Güvence Fonu’nun yerini de Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu almıştır (Günay, 2010: 183).

ÖFK’ların, gelişmeleri ve büyümeleri çok yavaş olmuştur. Bunun nedeni ise; yeni bir sistem olarak tanınmamaları, mevzuatın zayıflığı, şube sayısının azlığı, alt yapı yetersizliği, personel eksikliği, yüksek enflasyon ve ekonomideki istikrarsızlıklardır. Kuruldukları dönemde rakamsal olarak yeterli büyüme gösterememelerine rağmen var olan sorunların zamanla çözülmesiyle birlikte, katılım bankacılığı sistemi günümüzde sağlıklı bir şekilde sektörde yer bulmaya başlamıştır (Tunç, 2010: 178).

2015 yılından itibaren kamu kaynaklı bankaların da katılım bankacılığı faaliyetlerine başladığı görülmektedir. Bu durum kamu bankalarının katılım bankacılığına geçişinin geç

olduğunu göstermektedir (Ersoy ve Süner, 2018: 170). Sonuç itibariyle; 2015 yılında Ziraat Katılım A.Ş., 2016 yılında Vakıf Katılım A.Ş., ve 2019 yılında Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. olarak katılım bankacılığı sektörüne dahil olmuşlardır. Kamu bankalarına, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından faaliyet izni verilmiştir (Çetin, 2020: 18).

Katılım bankalarının kurulmasındaki amaç; Körfez ülkelerindeki fonların ülkemize çekilmesi, faiz hassasiyeti nedeniyle yastık altında atıl kalan fonların ekonomiye kazandırılması ve haksız rekabetin önüne geçilmesidir.

Türkiye’deki katılım bankaları, anonim şirket şeklinde faaliyette bulunmaktadır. Bankalar Kanunu gereğince, tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları olarak görülmektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları, faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren bir ay içerisinde TKBB’ne üye olmak zorundadır (TKBB,2020: 12).

Katılım bankalarının verdiği hizmetler; bankacılık, ticari ortaklık, sigorta, takas, finansal kiralama, factoring ve bazı finansman yöntemleridir. Katılım bankaları kendine has bu yöntemleri ile atıl kalan fonları; hammadde, yarı mamul ve mamul maddeler ile yatırım mallarının temininde kullanarak ülke ekonomisine önemli katkıda bulunmaktadır (Pehlivan, 2016: 299).

Türkiye’de 2019 yılı itibariyle; 3’ü özel sermayeli, 3’ü kamu sermayeli olmak üzere faaliyet gösteren 6 katılım bankasının, 2021 yılı itibarı ile başlıca finansal göstergeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 18: Katılım Bankacılığı Başlıca Göstergeleri

2021 Yılı	Toplam	Büyüme (%)
Şube Sayısı	1.311	% 4,5
Personel Sayısı	17.147	% 1,8
Toplam Aktifler (Milyar TL)	717.338	% 64,1
Toplam Özvarlıklar (Milyar TL)	36.310	% 31,5
Toplanan Fonlar (Milyar TL)	556.418	% 73,1
Kullandırılan Fonlar (Milyar TL)	369.353	% 53,8

Kaynak: TKBB (2021), s: 136

Türkiye’deki katılım bankalarının 2021 yılı itibari ile toplam şube sayısı; %4,5 oranında artarak 1.311’e yükselmiş, toplam personel sayısı %1,8 oranında artmıştır. Bankaların finansal büyüklükleri ise; toplam aktifleri %64,1 ve toplam öz kaynakları %31,5 oranında artış göstermiştir. Bankanın kullandığı fon miktarı %53,8, toplanan fonları ise %73,1 oranında büyüme göstermiştir.

Türkiye’deki katılım bankalarının aktif gelişimi ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 19: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Yıllık Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	9.945	-	406.915	2,44%
2006	13.729	38,05%	498.587	2,75%
2007	19.435	41,55%	580.607	3,35%
2008	25.769	32,59%	731.640	3,52%
2009	33.628	30,50%	833.968	4,03%
2010	43.339	28,88%	1.006.672	4,31%
2011	56.076	29,39%	1.217.711	4,61%
2012	70.279	25,33%	1.370.614	5,13%
2013	96.086	36,72%	1.732.413	5,55%
2014	104.319	8,56%	1.994.329	5,23%
2015	120.253	15,27%	2.357.453	5,10%
2016	132.874	10,50%	2.730.942	4,87%
2017	160.136	20,51%	3.257.819	4,91%
2018	206.931	29,22%	3.867.426	5,35%
2019	284.272	37,38%	4.490.818	6,33%
2020	437.092	53,75%	6.107.832	7,2%
2021	717.338	64,1%	9.215.458	7,8%

Kaynak: TKBB (2021), Türkiye Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı. www.tkbb.org.tr

Tablo 19’da katılım bankalarının aktif gelişimi verilmektedir. Katılım bankalarının 2005 yılından 2021 yılı sonuna kadar bankacılık sektörüyle paralel bir şekilde büyüme gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 2005 yılında bankacılık sektöründe %2,44 olan katılım bankalarının payının, 2021 yılı sonunda %7,8’e çıktığı görülmektedir.

4.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Türkiye’de 2019 yılı itibari ile 6 katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bu bankaların üçü özel sermayeli, üçü kamu sermayelidir. Katılım bankalarının, 2020 yılı itibari ile toplam şube sayısı %5 oranında artarak 1.255 şubeye, personel sayısı ise %6,4 oranında artarak 16.849’a yükselmiştir (TKBB, 2020: 13). Günümüzde faaliyet gösteren mevcut katılım bankaları; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş., ve Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.’dir.

4.2.1. Özel Sermayeli Katılım Bankaları

Türkiye’de özel sermayeli katılım bankaları ilk olarak 1983 yılında kurulmuş olup, 1985 yılında faaliyete geçmiştir. İslam ülkelerinin işbirliği ile ülke ekonomisinin kalkınması için gündeme gelen katılım bankaları, halen faaliyetlerine gelişerek devam etmektedirler. Türkiye’de ilk olarak özel sermayeyle kurulan katılım bankaları, farklı finansal yöntemleri ile 2015 yılından itibaren kamu bankalarının da ilgi odağı olmuştur.

Özel sermayeyle kurulan katılım bankaları şunlardır: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.’dir.

4.2.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye’de faizsiz bankacılık alanındaki finansal kuruluşların ilki ve öncüsü olarak 1984 yılında kurulmuş olup, 1985 yılında faaliyete geçmiştir. Albaraka Türk, kurulduğu ilk yıllarda finans kurumu olarak nitelendirilirken, 2005 yılında yapılan düzenleme ile katılım bankası anonim şirketi olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bu banka yabancı menşeli olup sermayedarları, Ortadoğu’nun güçlü finans grupları arasında yer almaktadır (Tat, 2014: 68-69).

Albaraka Türk, ülkemizdeki faaliyetini 5411 sayılı Bankalar Kanuna uygun olarak sürdürmektedir. Albaraka Türk; İslam Kalkınma Bankası’nın, Ortadoğu’nun ileri gelen

gruplarından Albaraka Bankacılık Grubu’nun ve Türk ekonomisine hizmet veren yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulmuştur (Yurttadur ve Demirbaş, 2017: 96).

Albaraka Türk’ün ortaklık yapısı 2021 yılı itibariyle; yerli ortakların payı %0,98, yabancı ortakların payı %62,12 ve halka açık olan pay oranı ise % 36,90 şeklindedir. Albaraka Türk’ün 31 Aralık 2021 tarihinde; yurtdışında 2, yurtiçinde ise 229 şubesi bulunmakta ve 2.918 personeliyle katılım bankası olarak müşterilerine hizmet vermektedir. Aynı zamanda bireysel ve küçük işletmelerin finansal ihtiyaçlarına destek vermektedir (albaraka.com).

Cari hesaplar ile katılma hesaplarında toplanan fonu, ticaret ve sanayi finansmanında kullanarak, elde ettiği kârı müşterileri ile paylaşmaktadır. Müşterilerine; finansal kiralama, kurumsal finansman, bireysel finansman ve kâr-zarar ortaklığı esasına dayalı hizmette bulunmaktadır. Bu bankanın ana ortağı Albaraka Banking Grubu’dur (Sunbat, 2016: 54).

Tablo 20: Albaraka Türk Ortaklık Yapısı (30.09.2021)

Ortaklık Yapısı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
Yabancı Ortaklık	838.603.788,32	62.12%
-Albaraka Bankacılık Grubu	489.961.269,23	36.29%
-Dallah Al Baraka Holding	207.585.000,00	15,38%
-İslam Kalkınma Bankası	105.860.668,28	7,84%
-Diğer	35.196.850,81	2.61%
Yerli Ortaklar	13.020.492,00	0.96%
Halka Açık	498.375.720,00	36.92%
Toplam	1.350.000.000,00	100.00%

Kaynak: www.albaraka.com.tr

Albaraka Türk’ ün 2020 yılı itibariyle finansal faaliyetleri; toplam aktifleri 69,3 milyar TL, toplam öz kaynakları 4,0 milyar TL, toplam fonları 51,6 milyar TL, kullandırılan fonlar ise 40,6 milyar TL şeklinde gerçekleşmiştir. Albaraka Türk’ün çalışan sayısı 3.390, toplam şube sayısı ise 230 ‘dur (Albaraka Türk, 2020: 15).

Tablo 21: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler

Bin TL	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Toplam Aktifler	36.229	42.224	51.392	69.316	108.955	308.116
Toplanan Fonlar	25.310	28.623	39.769	51.613	91.237	236.552

Kullandırılan Fonlar	25.193	26.185	29.749	40.583	56.937	178.647
Toplam Özkaynaklar	2.482	3.261	3.822	4.044	4.627	18.236
Net Kâr	237.093	133.968	63.429	254.737	104.403	793.63
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	17,1	14,7	15,0	13,5	14,9	15,04
Personel Sayısı	3.899	3.988	3.791	3.390	2.918	17,986
Şube Sayısı	220	230	230	230	231	1.141

Kaynak: Albaraka Türk, 2021 Faaliyet Raporu

Albaraka Türk; küresel piyasalardaki problemler, yurt içindeki dalgalanmalar ve pandeminin etkilerine rağmen aktiflerini, 2019 yılına göre 2020 yılında %34,9 artırarak 69,3 milyar TL'ye yükseltmiştir (Albaraka Türk, 2020: 141).

Albaraka Türk'ün, 2021 yılı finansal bilgileri; toplam aktifi %57,2 oranında artarak 109 milyar TL'ye yükselmiştir. Toplanan fonları %76,8'lik artışla 91 milyar TL'ye, kullandırılan fonları %40,3'lük artışla 57 milyar TL'ye çıkmıştır. Öz kaynağı ise 4,6 milyar TL ve net kârı 104,5 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Sermaye yeterlilik standart oranı ise %14,90'dır (Albaraka Türk, 2021: 17-46).

4.2.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk, 16.12.1983 tarihinde ve 831/7506 sayılı Bankalar Kurulu Kararı sonucunda, 1989 yılında Özel Finans Kurumu statüsünde kurulmuştur (Tuhan, 2014: 76). Özel Finans Kurumları'nın faaliyetleri, Bankacılık Kanunu kapsamına girinceye kadar; Bakanlar Kurulu Kararı, Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı'nın tebliğleri ile yürütülmüştür. Kuveyt Türk, faaliyetini 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na uygun olarak devam ettirmektedir (kuveytturk.com). 2005 yılında yapılan düzenlemeden sonra, Özel Finans Kurumu olan unvanı Mayıs 2006'da, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değişmiştir (Tat, 2014: 70).

1989 yılından bu yana faizsiz finans alanında faaliyetini yürütmekte olan Kuveyt Türk'ün, Haziran 2021 yılı faaliyet raporuna göre ortaklık yapısının; %62,24'ü Kuveyt Finans Kurumu'na, %18,72 T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %9,00'u İslam Kalkınma Bankası'na, %9,00'u Wafra International Investmen'e ve %1,04'ü diğer gerçek ve tüzel

ortaklara aittir (Kuveyt Türk, 2021: 4). Kuveyt Finans Kurumu, %62,24'lük sermaye payı ile Kuveyt Türk'ün en büyük ortağıdır. Aynı zamanda çağdaş bankacılık hizmetleri ve milyarlarca dolarlık toplam fonu ile Kuveyt Finans Kurumu, faizsiz finans kurumları arasında dünyada ilk sırada bulunmaktadır (kuveytturk.com).

Kuveyt Türk, “toplanan fonlarda, kullandırılan fonlarda ve aktif büyüklükte” faizsiz finans kuruluşları içinde ilk sırada bulunmaktadır. Ayrıca Kuveyt Türk, altın bankacılığında birinci sırada, tüm bankacılık sektöründe ise üçüncü sırada yer almaktadır. Altında, çok sayıda ürün çeşitliliğine sahip olan Kuveyt Türk, 2007 yılında İstanbul Altın Borsası'nda yer alan, ilk ve tek katılım bankası olmuştur. Gram altın üzerinden satış yaparak, altın bankacılığında yurt içinde ve yurt dışında birçok ilke imza atmıştır. 2007 yılında İstanbul Altın Borsası'nda işlem görmeye başlayan Kuveyt Türk, 2011'de Londra Külçe Piyasası Birliği'ne, 2019'da ise Şanghay Altın Borsası'na kabul edilmiştir. “Müşterilerine gram altın hesabı ile ATM'lerden gram altın çekme” hizmeti sunan banka, ülke ekonomisine 20,5 ton altın kazandırmıştır (kuveytturk.com).

Kuveyt Türk, 2010 yılında sukuk (kira sertifikası) piyasasına girerek bir ilki gerçekleştirmiştir. Banka 2021 yılının ilk yarısında 9,1 milyar TL miktarında sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Kuveyt Türk'ün “2021 yılında, sukuk alanında yeni bir ilke imza atarak ilk *Global Sürdürülebilir Tier 2 Sermaye Benzeri Sukuk İhracını*” gerçekleştirdiği ifade edilmektedir (Kuveyt Türk, 2021: 26).

Kuveyt Türk'ün 2021 döneminde toplam yurt içi şube sayısı 439'dur. Yurt dışında Bahreyn şubesi ve ortağı olan KT Bank AG'nin, Almanya'da 5 şubesi bulunmaktadır. Toplam 6.000 çalışanıyla katılım bankası olarak hizmet vermektedir (kuveytturk.com). Kuveyt Türk, bankacılık sektöründe öncü ve lider katılım bankası olarak finansal faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tablo 22: Seçili Ürünlerde Kuveyt Türk'ün Pazar Payları (2021/6, %)

Ürün	Pazar Payı	Sıralama
Toplam Aktifler	%35,2	1.sıra
Kullandırılan Fonlar	%32,1	1.sıra
Vadesiz Mevduat	%49,7	1.sıra
Toplam Mevduat	%37,8	1.sıra
Şube Sayısı	%34,3	1.sıra

Çalışan Sayısı	%35,3	1.sıra
----------------	-------	--------

Kaynak: Kuveyt Türk, 2021 Faaliyet Raporu

Kuveyt Türk, Türkiye’deki katılım bankaları arasındaki aktif büyüklüğü ile birinci sırada yer almaktadır.

Tablo 23: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler

Bin TL	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Toplam Aktifler	57.123	74.232	104.439	152.290	254.068	642.152
Toplanan Fonlar	39.857	53.986	85.494	122.172	212.105	513.614
Kullandırılan Fonlar	38.600	47.800	57.900	79.100	123.400	346.800
Toplam Özkaynaklar	4.591	5.439	6.821	7.995	10.457	35.303
Net Kâr	673.991	869.812	1.109.838	1.400.281	2.501.727	1.548.815
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	17,66	17,68	19,32	21,26	23,05	19,08
Personel Sayısı	194	5.871	5.955	6.000	6.000	217.826
Şube Sayısı	92	414	431	435	439	1.811

Kaynak: Kuveyt Türk, 2021 Faaliyet Raporu

Kuveyt Türk, pandemi sürecine ve 2020 yılında yaşanan kırılganlıklara rağmen sürdürülebilir finansal sonuçlara ulaşmayı başarmıştır (Kuveyt Türk, 2020: 12).

Kuveyt Türk’ün 2021 yılı finansal göstergeleri ise şöyledir: Toplam aktifleri %67 oranında artışla 254,068 milyar TL’ye yükselmiştir. Kullandırılan fonlar %56 oranında artarak 123,4 milyar TL’ye ve toplanan fonlar %73,6’lık artışla 212,1 milyar TL’ye çıkmıştır. Öz kaynaklar 10,5 milyar TL’ye, net kârı ise bir önceki yıla göre %78,7 oranında artarak 2,502 milyon TL’ye yükselmiştir (Kuveyt Türk, 2021: 14).

4.2.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans, 2005 yılında Family Finans ile Anadolu Finans’ın güçlerini birleştirmesi sonucu ortaya çıkmıştır. İki bankanın birleşmesi katılım bankacılığının büyümesine hız kazandırmıştır. Böylece Türkiye Finans kısa süre de Türkiye’nin en büyük katılım bankalarından biri olmuştur (Ustaoglu, 2014: 40).

Türkiye Finans için en büyük değişim, 2008 yılında Suudi Arabistan'ın ve Orta Doğu'nun en büyük sermayeli bankası olan National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınması ile olmuştur. 2020 yılında National Commercial Bank, Samba Financial Group ile birleşme kararı alarak, 2021 yılında NCB'nin unvanı Saudi National Bank olarak değişmiştir. Saudi National Bank, %67,03 hissesi ile Türkiye Finans Katılım Bankası'nın yönetimini elinde bulunduran hakim ortağı konumundadır. Türkiye Finans, 31.12.2021 tarihi itibarıyla 3,566 çalışanı ve 316 şubesi ile katılım bankası olarak hizmet vermektedir (turkiyefinans.com).

Türkiye Finans'ın 2020 yılı sermaye ve ortaklık yapısının; %67.03'ü The National Commerical Bank'a (NCB), %10.57'si Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.' ye ve %22.40'ı diğer ortaklara aittir (Türkiye Finans, 2020: 14).

Tablo 24: Türkiye Finans Sermaye ve Ortaklık Yapısı (2021)

Adı Soyadı/Ticaret Unvanı	Pay Tutarı (TL)	Pay Oranı (%)
The National Commercial Bank (NCB)	1.742.676.447	67.03%
Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.	274.838.187	10.57%
Diğer Ortaklar	582.485.366	22.40%
Toplam	2.600.000.000	100.00%

Kaynak: Türkiye Finans, 2021 Faaliyet Raporu

Türkiye Finans'ın, 2020 yılı sonundaki finansal göstergelerine bakıldığında; aktifleri %55 oranında artarak 81,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kullandırılan fonları %43 oranında artış göstererek 45,3 milyar TL'ye ulaşmıştır. Toplanan fonlar ise %44 oranında artış göstererek 57,4 milyar TL'ye ulaşmıştır (Türkiye Finans, 2020: 12).

Tablo 25: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler

Bin TL	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Toplam Aktifler	39.081	47.052	52.427	81.371	115.643	335.574
Toplanan Fonlar	22.030	26.862	39.975	57.391	84.478	230.736
Kullandırılan Fonlar	26.483	29.826	31.622	45.340	58.860	192.131
Toplam Özkaynaklar	4.061	4.323	4.827	5.495	6.557	25.263
Net Kâr	375.360	444.750	378.174	675.677	921.048	2.795.009
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	18,22	16,62	17,26	16,64	17,85	17,318

Personel Sayısı	3.767	3.661	3.461	3.731	3.566	18.186
Şube Sayısı	287	306	310	319	316	1.538

Kaynakça: Türkiye Finans, 2021 Faaliyet Raporu

Türkiye Finans Katılım Bankası'nın, 2020 yılındaki net kâr payı geliri %28 artış göstererek 2,5 milyar TL' ye yükselmiştir. Net dönem kârı %78,8 artışla 676 milyon TL kaydedilmiştir. Öz kaynakları %13,8 oranında artarak 5,5 milyar TL' ye ulaşmıştır (Türkiye Finans, 2020: 13).

Türkiye Finans'ın 2021 yılı finansal bilgileri; toplam aktifi 116 milyar TL, toplanan fonları 84,5 milyar TL, kullandırılan fonlar 58,9 milyar TL ve öz kaynağı 6,6 milyar TL şeklinde gerçekleşmiştir. Dönem net kârı ise 921 milyon TL'dir. Sermaye yeterlilik standart oranı da %17.85'dir (Türkiye Finans, 2021: 12-13).

4.2.2. Kamu Sermayeli Katılım Bankaları

Türkiye, katılım bankacılığıyla 1983 yılında tanışmıştır. Ancak bankacılık sektöründe pek tanınmaması, özel sektörün zayıf olması, risk taşıması ve güvenilirliğinin az olması nedeniyle ülkemizdeki aktif büyüklüğü %5 oranında kalmıştır. Katılım bankaları; atıl kalan fonların ülke ekonomisine kazandırılması, Körfez ülkelerindeki fonların ülkemize çekilmesi ve faiz hassasiyeti olan insanların finansal sektörde daha aktif yer alabilmesi açısından bankacılık sektöründe önemli bir konuma sahiptir. Katılım bankalarının, ülke ekonomisinin kalkınmasına katkı sağlayacağını düşünen devlet, 2015 yılından itibaren katılım bankacılığı sektörüne geçiş yapmıştır. Bu süreçte, 2015 yılı itibarıyla üç kamu bankası katılım bankacılığı faaliyetlerine başlamıştır.

Kamu bankalarının, katılım bankacılığına girmesindeki amaç; bankacılık sektöründe %5 oranında aktif büyüklüğe sahip olan katılım bankalarının, pazar payının artırılarak 2025 yılı itibarıyla aktif büyüklüğünün %15 oranına yükseltilmesi ve kalkınma planlarındaki hedeflerin gerçekleştirilmesidir. Aynı zamanda katılım bankalarının ekonomik krizlerden de etkilenmemesi ya da düşük oranda etkilenmesi, ülke ekonomisinin kalkınmasına önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşüncesini oluşturmaktadır. Kamu katılım bankalarının sisteme dahil olması, katılım bankacılığında rekabet ortamının yaratılmasına neden olmaktadır (Ersoy ve Süner, 2018: 167).

Türkiye’de, kamu bankalarının katılım bankacılığı sektörüne girmesi kararıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından faaliyet izni verilen kamu bankaları; Ziraat Katılım A.Ş., Vakıf Katılım A.Ş. ve Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.’dir.

4.2.2.1. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım, Türkiye’nin ilk kamu sermayeli katılım bankasıdır. Ziraat Katılımın, 675.000.000 TL sermayesinin tamamı T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından ödenmiştir. Banka, “15 Ekim 2014 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun ve 29146 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanan 10 Ekim 2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuştur”. Banka’nın tescil işlemi, 16 Şubat 2015 tarihinde gerçekleştirilmiştir.” Ziraat Katılım, 12 Mayıs 2015 tarihinde 6302 sayılı karar ile faaliyet izni almıştır. 29 Mayıs 2015 tarihinde ise katılım bankacılığı faaliyetlerine başlamıştır (Ziraat Katılım, 2020: 3).

20 Eylül 2018 tarihinde, Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı’nda alınan kararla bankanın sermayesi, 1.750.000.000 TL’ye yükseltilmiştir. Sorunsuz ve sürdürülebilir büyüme stratejisi doğrultusunda faaliyetlerini yürüten bankanın, 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla; yurt içinde 120, yurt dışında ise Sudan şubesi ile birlikte toplam 121 şubesi bulunmaktadır. Banka, 1.529 personeliyle katılım bankacılığı hizmeti sunmaktadır (Ziraat Katılım, 2021: 3).

Ziraat Katılım, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun (BDDK) verdiği izinler doğrultusunda her türlü bankacılık işlemleri, iktisadi, ticari ve finansal işlemleri gerçekleştirebilmektedir. Bankanın hisselerinin tamamı, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığına ait iken, Bakanlar Kurulu’nun 24 Ocak 2017 tarih ve 9756 sayılı kararname eki kararı ile Türkiye Varlık Fonu’na devredilmiştir (Ziraat Katılım, 2021: 1).

Tablo 26: Ziraat Katılım A.Ş.’nin Ortaklık Yapısı (31.12.2020-2021)

	31 Aralık 2021		31 Aralık 2020	
Hissedarların Adı	Ödenmiş Sermaye	%	Ödenmiş Sermaye	%
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1.750.000	99,9999996	1.750.000	99,9999996
Türkiye Sigorta A.Ş.	-	0,0000001	-	0,0000001
Türkiye Hayat ve Emeklilik A.Ş.	-	0,0000001	-	0,0000001
Ziraat Teknoloji A.Ş.	-	0,0000001	-	0,0000001
Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş.	-	0,0000001	-	0,0000001

Toplam	1.750.000	100,00	1.750.000	100,00
---------------	------------------	---------------	------------------	---------------

Kaynakça: Ziraat Katılım A.Ş., 31 Aralık 2021 Tarihi İtibarıyla Hazırlanan Konsolide Finansal Tablolar, Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar İle Bağımsız Denetim Raporu

Tablo 27: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler

Bin TL	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Toplam Aktifler	14.350	22.189	36.392	60.187	98.313	231.431
Toplanan Fonlar	10.025	15.152	25.457	46.386	77.934	174.954
Kullandırılan Fonlar	11.375	17.739	28.991	42.206	66.400	166.711
Toplam Öz kaynaklar	1.404	2.219	3.167	3.734	4.322	14.846
Net Kâr	158.902	322.665	516.735	638.562	558.689	2.195.553
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	13,1	12,8	16,6	14,8	14,0	14,26
Personel Sayısı	890	1.042	1.129	1.261	1.529	5.851
Şube Sayısı	63	80	93	105	121	462

Kaynakça: Ziraat Katılım, 2021 Faaliyet Raporu

Ziraat Katılım, 2020 yılı sonunda toplam aktiflerini %65 oranında artırarak 60,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Toplanan fonlar ise %82 oranında artış göstererek 46,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bankanın net kârı %24 oranında büyüyerek 639 milyon TL, öz kaynak büyüklüğü ise 3,7 milyar TL olmuştur (Ziraat Katılım, 2020: 3).

Ziraat Katılım'ın 31.12.2021 tarihli finansal verileri incelendiğinde; bankanın toplam aktifleri 98,3 milyar TL, toplanan fonlar 78 milyar TL, öz kaynakları 4,3 milyar TL ve net kârı 559 milyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Sermaye yeterlilik standart oranı %14,02'dir (Ziraat Katılım, 2021: 3-7).

4.2.2.2. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım; “BDDK'nın 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan, 27.02.2015 tarih ve 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde anonim şirket olarak kurulmuştur. 17 Şubat 2016 tarihinde BDDK tarafından faaliyet izni almıştır” (vakifkatilim.com).

Vakıf Katılım’ın sermayesinin tamamı Vakıflar Genel Müdürlüğü ve bağlı vakıflara aittir. 2021 yılı içindeki, ödenmiş sermayesi 5.720.000 TL’dir. Banka, 119 şubesi ve 1.772 personeli ile katılım bankası olarak hizmet vermektedir. Vakıf Katılım, katılım bankacılığının en genç üyesidir (Vakıf Katılım, 2021: 1).

Tablo 28: Vakıf Katılım A.Ş.’nin Ortaklık Yapısı (30.06.2021)

	30 Haziran 2021		31 Aralık 2020	
Hissedarların Adı	Ödenmiş Sermaye	Pay %	Ödenmiş Sermaye	Pay %
T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğünün İdare ve Temsil Ettiği Mazbut Vakıflar	5.662.800	99,00	3.187.800	99,00
Beyazid Han-ı Sani (II. Beyazıt) Vakfı	14.300	0,25	8.050	0,25
Mahmud Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı	14.300	0,25	8.050	0,25
Mahmud Han-ı Sani Bin Abdülhamid Han-ı Evvel (II. Mahmut) Vakfı	14.300	0,25	8.050	0,25
Murad Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı	14.300	0,25	8.050	0,25
Toplam	5.720.000	100,00	3.220.000	100,00

Kaynak: Vakıf Katılım A.Ş.,30 Haziran 2021 Tarihi İtibarıyla Hazırlanan Kamuya Açıklanacak Konsolide Finansal Tablolar, Bunlara İlişkin Açıklama Ve Dipnotlar İle Sınırlı Denetim Raporu

Vakıf Katılım; “*özel cari hesaplar, kâr-zarar ortaklığı sözleşmesine dayalı katılma hesapları, yatırım vekâleti sözleşmesine dayalı katılma hesapları*” adı altında fon toplayıp, “*kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, kâr-zarar ortaklığı yatırımı, finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı ve ortak yatırımlar*” yoluyla fon kullanılmaktadır (Vakıf Katılım, 2021: 2).

Vakıf Katılım’ın, 2020 yılında aktif büyüklüğü %75,16 oranında artış göstererek 53,2 milyar TL’ ye ulaşmıştır. Kullanılan kredileri %56,8 artışla 29,4 milyar TL’ye ulaşmış ve sermaye yeterlilik oranı %18,47 olarak gerçekleşmiştir (Vakıf Katılım, 2020: 6-7).

Tablo 29: Beş Yıllık Özet Finansal Bilgiler

Bin TL	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Toplam Aktifler	13.210	20.956	30.349	53.158	100.757	218.430

Toplanan Fonlar	10.088	15.182	22.953	39.566	73.625	161.414
Kullandırılan Fonlar	9.687	13.690	18.771	29.424	57.044	128.616
Toplam Özkaynaklar	1.108	1.528	1.961	4.799	8.620	18.016
Net Kâr	138.132	325.397	324.887	666.866	1.239.361	2.694.643
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	14,1	13,60	14,88	18,47	18,29	15,868
Personel Sayısı	724	1.092	1.322	1.642	1.880	6.660
Şube Sayısı	63	91	104	116	130	504

Kaynak: Vakıf Katılım, 2021 Faaliyet Raporu

Vakıf Katılım'ın öz kaynakları 2020 yılı sonu itibarıyla 4.798 milyar TL ve toplanan fonları ise 39.566 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (Vakıf Katılım, 2020: 7).

Vakıf Katılım'ın, 2021 yılı sonu toplam aktif büyüklüğü; 101 milyar TL'ye ulaşmış ve net kârı 1.230 milyar TL'ye çıkmıştır. Vakıf Katılım'ın; toplanan fonları 74 milyar TL, kullandırılan fonları 57,0 milyar TL, öz kaynakları 8,619 milyar TL'ye yükselmiştir. Sermaye yeterlilik oranı ise %18,29'dır (Vakıf Katılım, 2021: 9-16).

4.2.2.3. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.

2001 yılında tasfiyesine karar verilen Türkiye Emlak Bankası, 2017 yılında yapılan düzenleme ile tasfiyeden çıkarılmıştır. Bankanın tasfiyeden çıkmasından sonra 3 Eylül 2018 tarihinde, Genel Kurul'da yeni sözleşme yapılarak, statüsü katılım bankası olarak belirlenmiştir. 10 Eylül 2018 tarihinde Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. olarak tescil edilmiştir (Emlak Katılım, 2020: 21).

Emlak Katılım; "BDDK'nın 27 Şubat 2019 tarih ve 30699 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 26 Şubat 2019 tarih ve 8262 sayılı kararı ile faaliyet izni almış ve 21 Mart 2019 tarihi itibarıyla faaliyete başlamıştır." 30.09.2021 tarihi itibarıyla bankanın; yurtiçinde 70 şubesi bulunmakta ve 1.073 personeli ile katılım bankası olarak hizmet vermektedir (Emlak Katılım, 2021: 1).

Emlak Katılım'ın sermayesi; 1.026.915 TL olup, hissesinin %99,99' u Hazine ve Maliye Bakanlığı'na aittir. Bunun dışında bankanın sermayesinde; 80,57 TL'si ile T. Emlak Bankası

A.Ş. Emekli ve Yardım Sandığı Vakfı ve 3,38 TL tutarıyla da 33 adet gerçek kişinin hissesi vardır. Emlak Katılım'ın, 1.026.915 TL olan sermayesi ödenmiş, 2,82 TL'lik sermayesi ödenmemiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığı'na ait olan sermayeyi ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı temsil etmektedir (Emlak Katılım, 2021: 2).

Bankanın 2020 yılı sonu aktif büyüklüğü 20,3 milyar TL, öz kaynağı 1,5 milyar TL ve sermaye yeterlilik oranı %28,30 olarak gerçekleşmiştir (Emlak Katılım, 2020: 51).

Tablo 30: Dört Yıllık Özet Finansal Bilgiler

Aktifler (milyon TL)	2018	2019	2020	2021	Toplam
Toplam Aktifler	1.139	9.282	20.390	38.760	69.571
Toplanan Fonlar	-	5.953	11.677	26.793	44.423
Kullandırılan Fonlar	-	5.730	13.599	21.907	41.236
Toplam Özkaynaklar	1.101	1.169	1.539	1.728	5.537
Net Kâr	544	45	81	143	813
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	-	63,64	28,05	27,83	39,84
Personel Sayısı	85	382	814	1.107	2.388
Şube Sayısı	-	11	50	70	131

Kaynak: Emlak Katılım, 2021 Faaliyet Raporu

Emlak Katılım'ın 2021 yılı sonu finansal bilgileri; toplam aktif büyüklüğü 38,7 milyar TL, toplanan fonlar 27 milyar TL, kullandırılan fonlar 21,9 milyar TL, öz kaynağı 1,72 milyar TL, dönem net kâr-zararı 143 milyon TL ve sermaye yeterlilik oranı %27,83'dir (Emlak Katılım, 2021: 16-25).

4.3. Türkiye'deki Özel ve Kamu Katılım Bankalarının Finansal Durumlarının Gelişimi

Türkiye'de katılım bankacılığı prensiplerini uygulayan ilk kurumsal yapılar para vakıfları olmuştur. Para vakıflarının varlıkları 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Para vakıfları, zamanla ekonomik hayat içerisindeki etkisini kaybederek, ortadan kalkmıştır (turkiyefinans.com).

Türkiye’de, katılım bankacılığı sistemi ilk olarak 1983 yılında “Özel Finans Kurumu” adıyla ortaya çıkmış ve 1985 yılında faaliyete geçmiştir. 2005 yılında ise Özel Finans Kurumu’nun adı, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir.

Türkiye’deki katılım bankalarının, bankacılık sektörü içindeki payı %5’tir. Katılım bankalarının, “bankacılık sektöründeki paylarının düşük olması ve atıl kalan fonların ekonomiye kazandırılması” amacıyla, %5 olan bu oranın 2025 yılında %15’e ulaşma hedefi bulunmaktadır (Karcıoğlu vd., 2018: 149). 2021 yılı itibarıyla bu oran %7,8 seviyesine ulaşmıştır. Bu durum katılım bankalarının hedeflerine adım adım yaklaştığını göstermektedir.

Türkiye’de, 6 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bu katılım bankalarının; üçü özel sermayeli, üçü kamu sermayeli bankalardır. Özel sermayeli katılım bankaları; Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Finans Bankası A.Ş.’dir. Kamu sermayeli katılım bankaları ise; Ziraat Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.’dir.

Bu katılım bankalarının 2017 yılından itibaren finansal durumları incelenmiştir. Bu bağlamda; toplam aktifleri, toplanan fonları, kullandırılan fonları, toplam özkaynakları, net kârları, sermaye yeterlilik oranları, personel ve şube sayıları üzerinde durulmuştur.

İlk olarak aşağıdaki tabloda katılım bankacılığı sektörünün genel durumu (2017-2021) gösterilmiştir.

Tablo 31: Katılım Bankalarının Başlıca Finansal Göstergeleri (Milyon TL)

Bin TL	2017	2018	2019	2020	2021
Toplanan Fonlar	105.310	137.220	215.983	322.017	556,418
Toplanan Fonlar TL	57.494	60.626	91.145	102.620	148.867
Toplanan Fonlar YP	43.180	67.790	106.533	149.513	318.294
Kullandırılan Fonlar	106.733	124.531	149.475	222.349	335.912
Toplam Aktifler	160.136	206.806	284.450	437.092	717.338
Özkaynaklar	13.645	16.796	21.762	27.603	36.310
Net Kâr	1.583	2.124	2.438	3.716	5.468
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	17,66	17,68	18,05	17,83	18,82

Kaynak: BDDK, TKBB. www.tkbb.org.tr

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının aktif büyüklüğünün, 2017 yılından 2021 yılına gelindiğinde ortalama 4,5 kat artış gösterdiği görülmektedir. Bankaların net dönem kârı ise 2017 yılından 2021 yılına kadar 3,5 kat artış göstererek 1,6 milyar TL’den 5,5 milyar TL’ye çıkmıştır. Katılım bankalarının öz kaynak toplamı; %33 büyüme ile 36,3 milyar TL’ye yükselmiştir (TKBB, 2020: 68, 2021: 23).

Tablo 32: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektör İçindeki Payı (Milyon TL)

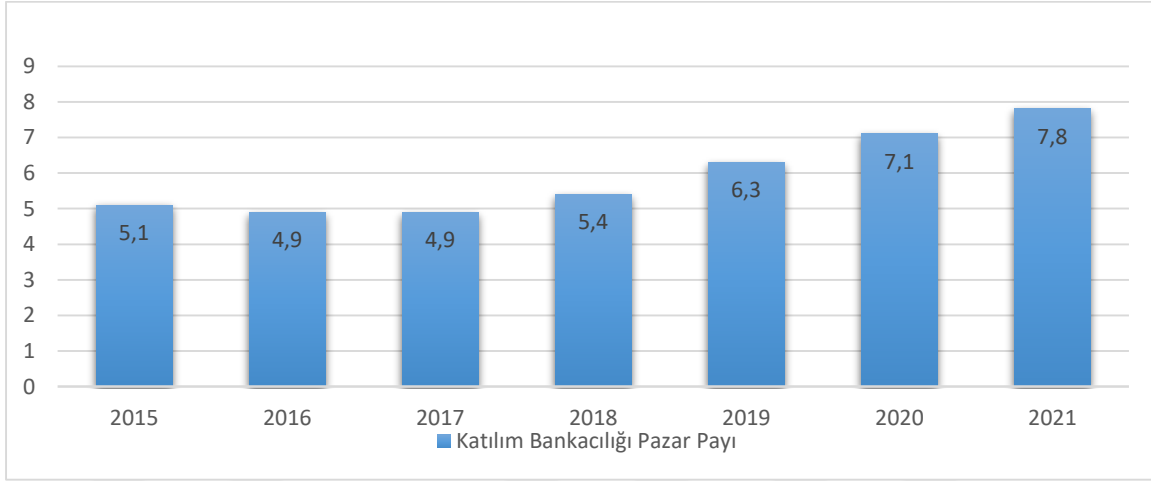
Yıllar	Toplam Aktifler	Değişim %	Sektörel Pay %
2017	160.136	20,5	4,9
2018	206.806	29,1	5,3
2019	284.459	37,5	6,3
2020	437.119	53,7	7,2
2021	717.338	64,1	7,8

Kaynak: TKBB, BDDK. www.tkbb.org.tr

2020 yılının finansal verileri, katılım bankalarının pandemi sürecinden olumsuz etkilenmediğini göstermektedir. Bunun nedeni ise; %50’nin üzerinde büyüme sağlanan katılım bankacılığı sektöründe, gelişen dijital teknolojiler sayesinde hayata geçirilen ürün ve hizmet çeşitliliğinin etkili olmasıdır (TKBB, 2020: 69). Katılım bankacılığı sektörü, büyümesine 2021 yılında da başarıyla devam ederek %64,1 oranına ulaşmıştır.

Devletin desteğini alan katılım bankacılığı, 2008 yılından itibaren hızlı bir büyüme trendine girmiştir. 2014 yılında büyüme trendi durmuş, 2018 yılı itibari ile büyüme yeniden ivme kazanmıştır. Katılım bankalarının 2019 yılında %6,3 olan pazar payı, 2020 yılı sonunda %7,1’e ulaşmıştır. 2021 Aralık döneminde ise, katılım bankalarının toplam aktiflerine göre pazar payı %8 olarak gerçekleşmiştir (BDDK, 2021: 3).

Şekil 5: Katılım Bankacılığının Toplam Aktifler İçindeki Payı

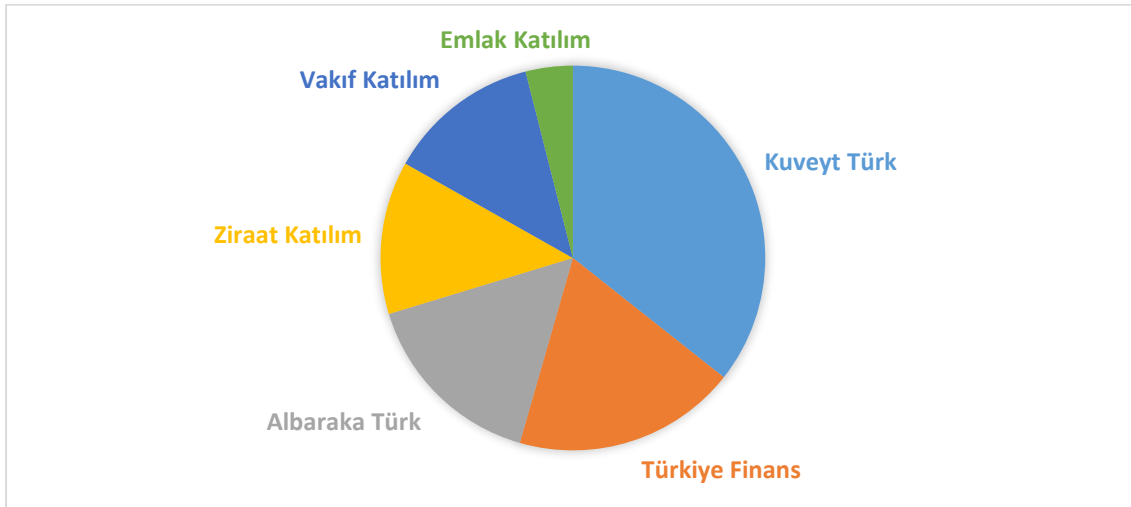

Kaynak: BDDK, TKBB. www.tkbb.org.tr

Katılım bankacılığının pazar payı 2015 yılı sonu itibariyle düşüş trendine girmiş, 2018 yılından itibaren ise yükseliş trendine girmiştir. 2015 yılında %5,1 olan pazar payı, 2021 yılı itibariyle %7,8'e ulaşmıştır. Bu durum katılım bankalarının son 4 yılda hızlı bir büyüme gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu veriler katılım bankalarının 2015 yılından 2021 yılı sonuna kadar pazar paylarını ortalama %60 civarında arttırdığını göstermektedir.

TKBB'nin verileri incelendiğinde Türkiye'deki katılım bankacılığı sektöründe özel sermayeli katılım bankalarının payının, kamu sermayeli katılım bankalarının payından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 6: Türkiye Katılım Bankaları Pazar Payları, 2020 3. Çeyrek

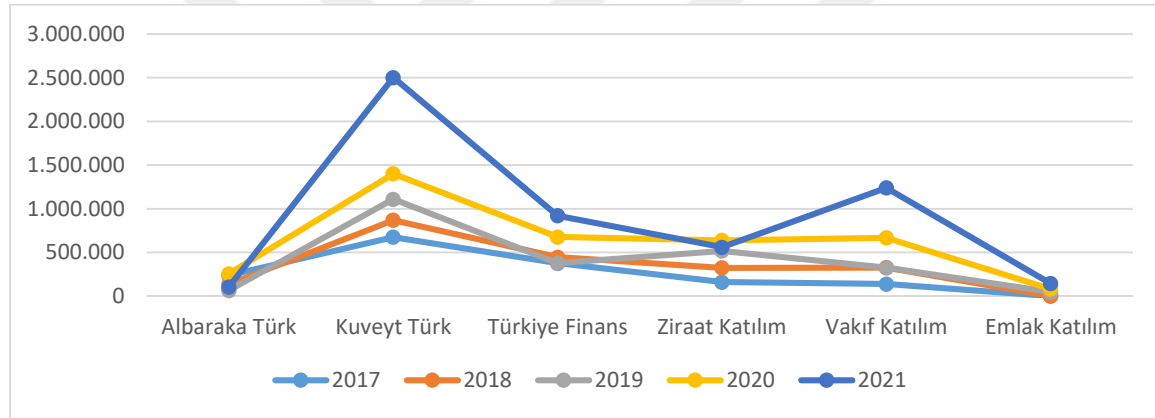

Kaynak: TKBB Banka Mukayese Raporu YBBO: Yıllık Bileşik Büyüme Oranı

Türkiye’de 2020 yılının 3.çeyreği itibariyle katılım bankacılığı sektöründe en büyük pazar payına sahip olan banka; %36 ile Kuveyt Türk’tür. Bu bankayı; %19 ile Türkiye Finans ve %16 ile Albaraka Türk takip etmiştir. Kamu sermayeli katılım bankaları ise; %13 ile Ziraat Katılım, %13 ile Vakıf Katılım ve %4 ile Emlak Katılım şeklinde pazar payına sahiptir (TKBB, 2021: 21). Bu veriler göz önüne alındığında katılım bankacılığı sektöründe özel sermayeli katılım bankalarının payının ortalama %70 civarında, kamu sermayeli katılım bankalarının payının ise %30 civarında olduğu anlaşılmaktadır. Böylece özel sermayeli katılım bankalarının pazarda ağırlığının daha yüksek olduğu görülmektedir.

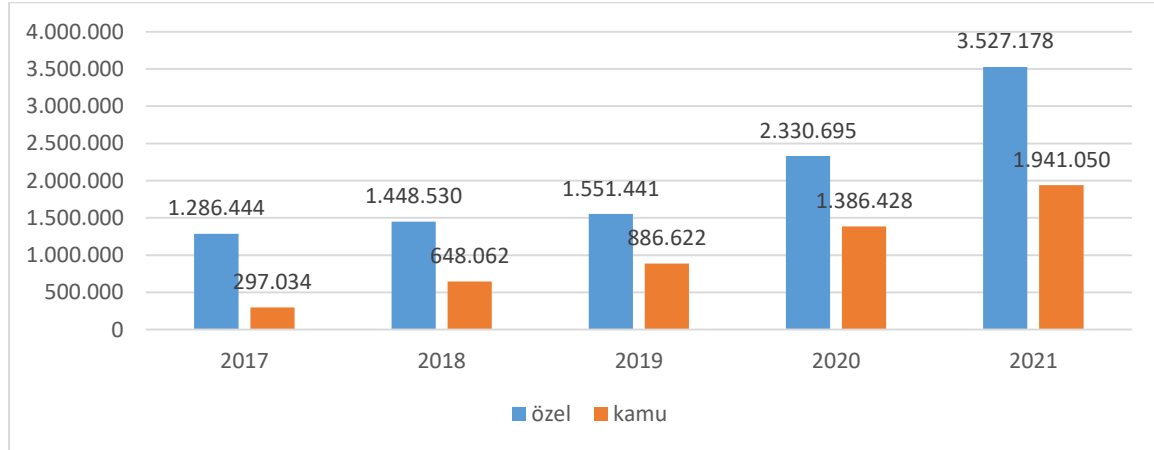
Türkiye’de faaliyette bulunan 6 katılım bankasının 2017-2021 yıllarını kapsayan başlıca finansal göstergeleri aşağıdaki grafiklerle açıklanmaya çalışılmıştır. İlk olarak aşağıdaki grafikte katılım bankalarının net kâr gelişimi gösterilmiştir.

Şekil 7: Katılım Bankalarının Net Kâr Gelişimi (Milyon TL)

Yukarıdaki şekil 7’ye bakıldığında 2017-2021 yıllarında en çok kâr eden bankanın Kuveyt Türk olduğu anlaşılmaktadır. 2017 yılında 674 milyon TL net kâra ulaşan banka 2021 yılında 2,5 milyar TL düzeyinde net kâr elde etmiştir. Kamu katılım bankaları arasında 2021 yılında en çok kâr eden banka Vakıf Katılım olmuştur. 2017 yılında 138 milyon TL kâr elde eden banka 2021 yılında 1,24 milyar TL net kâra ulaşmıştır. Katılım bankaları arasında en az net kâra sahip olan banka Emlak Katılım Bankası olmuştur.

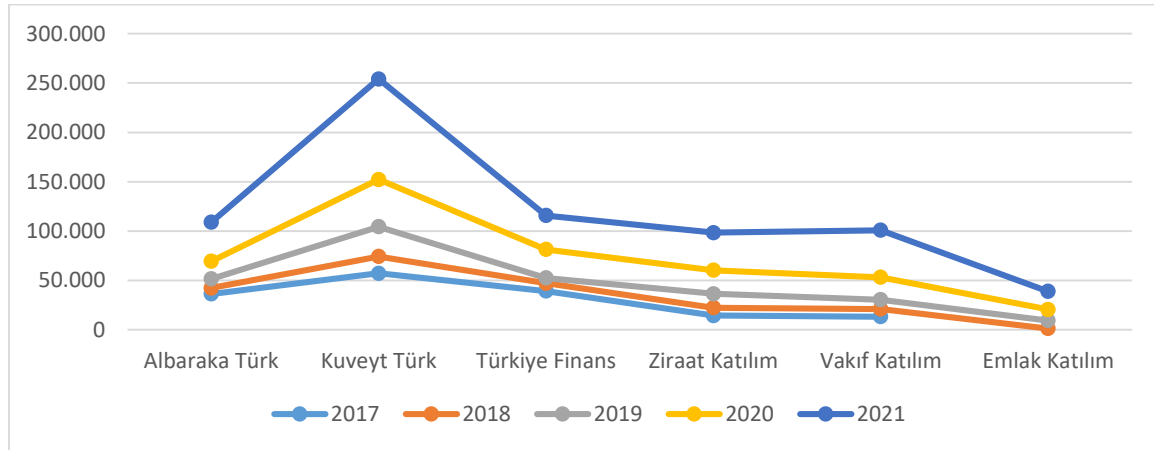
Şekil 8: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Net Kâr Gelişimi

Yukarıdaki şekil 8’de özel ve kamu sermayeli katılım bankalarının net kâr gelişimi gösterilmiştir. 2017 yılında özel katılım bankalarının net kârı kamu katılım bankalarının net kârının 4 katından daha fazla iken, 2021 yılına gelindiğinde kamu katılım bankalarının ciddi bir gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. 2018 yılından sonra kamu katılım bankalarının, özel katılım bankalarının net kârının yarısından daha fazla net kâr elde ettiği görülmektedir. Henüz 2015 yılında kurulmalarına rağmen kamu sermayeli katılım bankaları kısa zamanda özel sermayeli katılım bankalarının performanslarına yaklaşmayı başarmışlardır.

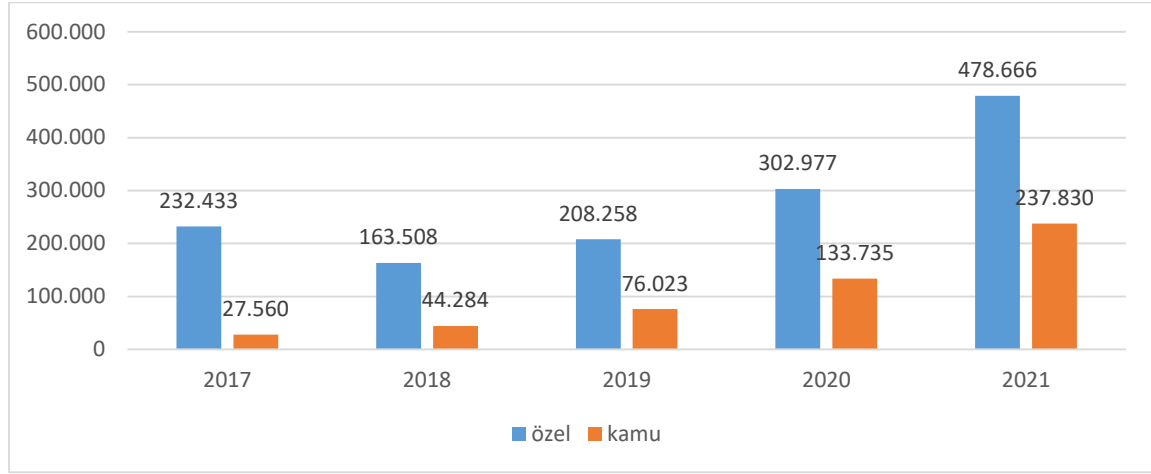
Aşağıdaki grafikte katılım bankalarının 2017-2021 yılları arasındaki aktif büyüklüğü gösterilmiştir.

Şekil 9: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi (Milyon TL)

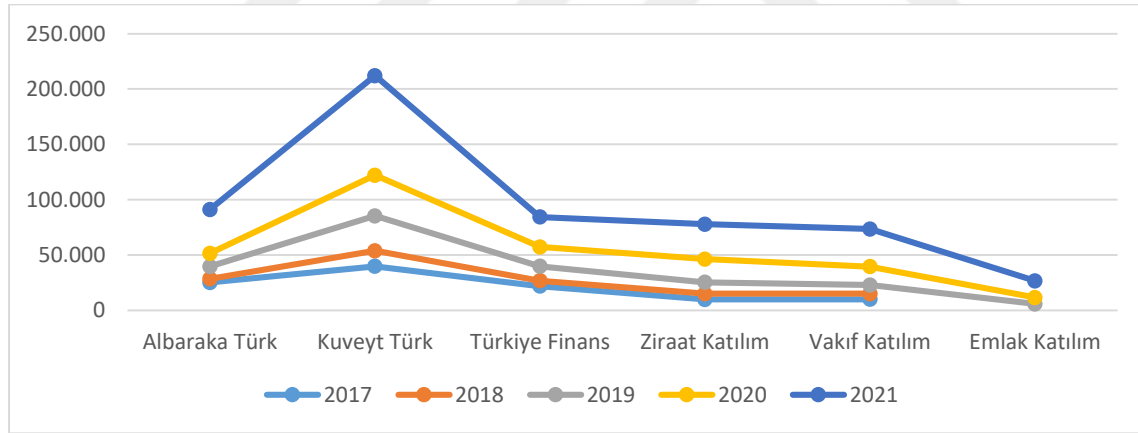
2021 yılında 254 milyar TL ile Kuveyt Türk, Türkiye’deki katılım bankaları arasında en büyük aktif toplamına sahip olmuştur. Kamu sermayeli katılım bankaları arasında ise en çok aktif büyüklüğe sahip olan 100,8 milyar TL ile Vakıf Katılım’dır. Bu süreçte gelişimi en zayıf olan banka Emlak Katılım Bankası’dır.

Şekil 10: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Toplam Aktif Gelişimi

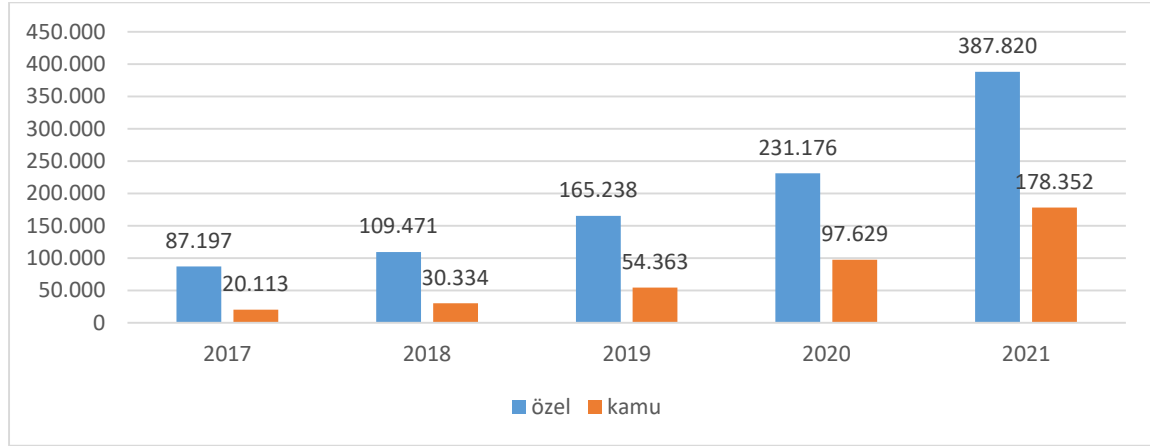
Yukarıdaki şekil 10’da katılım bankalarının toplam aktif gelişimleri özel ve kamu sermayeli olarak değerlendirilmiştir. 2017 yılında özel katılım bankaların toplam aktif büyüklüğü, kamu katılım bankalarının neredeyse 8,5 katı iken, 2021 yılında kamu katılım bankalarının aktif büyüklüğü, özel katılım bankalarının aktif büyüklüğünün %50’sine ulaşmıştır.

Şekil 11: Katılım Bankalarının Toplanan Fonları (Milyon TL)

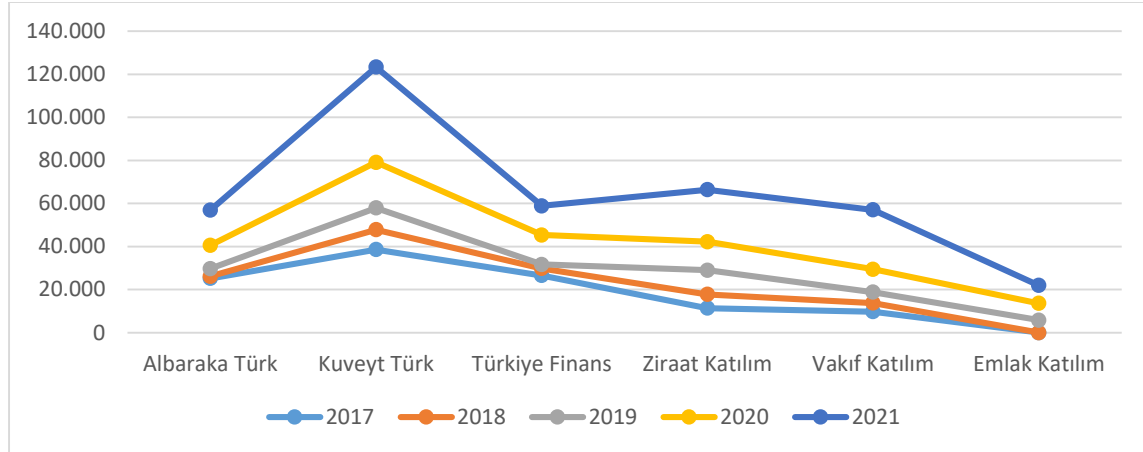
Yukarıdaki şekil 11’de katılım bankalarının toplanan fonları gösterilmiştir. 2017 yılında Kuveyt Türk’ün toplanan fonları; Ziraat ve Vakıf’tan 4 kat, Türkiye Finans’tan 2 kat, Albaraka Türk’ten 1,5 kat daha fazladır. 2021 yılında ise sektörde liderliğini devam ettiren Kuveyt Türk’ün toplanan fonları, Emlak Katılım’dan 8 kat, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım’dan ortalama 3 kat, Türkiye Finans ile Albaraka Türk’ten neredeyse 2,5 kat daha fazladır.

Şekil 12: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Toplanan Fonları

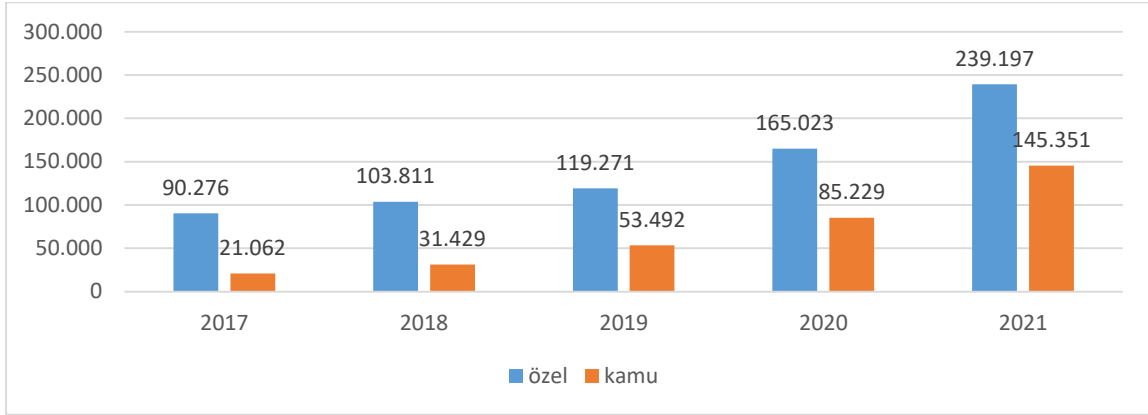
Kamu sermayeli ve özel sermayeli katılım bankalarının toplanan fonlar bağlamında genel durumları yukarıdaki grafikte gösterilmektedir. 2017 yılında özel katılım bankalarının toplanan fonlarının miktarı kamu katılım bankalarının toplanan fonlarından 4 kat daha fazladır. 2021 yılında ise ciddi bir mesafe kat eden kamu katılım bankalarının toplanan fonları, özel katılım bankalarının toplanan fonlarının, ortalama %50'si düzeylerine ulaşmıştır. Bu durum da önceki grafiklerdekine benzer şekilde kamu katılım bankalarının 2017 yılından itibaren ciddi bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 13: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Gelişimi (Milyon TL)

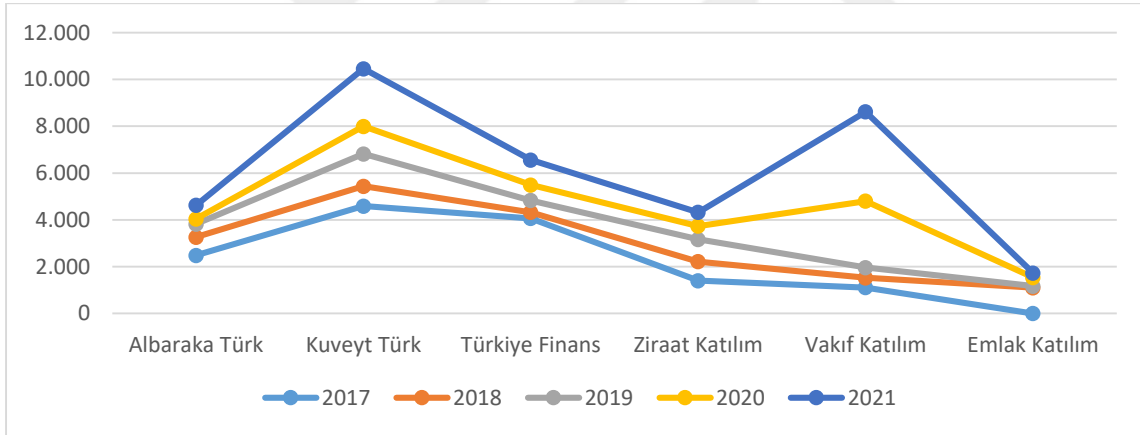
Yukarıdaki şekil 13, katılım bankalarının kullandırılan fonlarının gelişimini göstermektedir. 2017 yılında kullandırılan fon miktarında 38,6 milyar TL ile Kuveyt Türk ilk sırada yer alırken bu sıralamayı; 26,5 milyar TL ile Türkiye Finans, 25,2 milyar TL ile Albaraka Türk, 11,4 ile Ziraat Katılım ve 9,7 milyar TL ile Vakıf Katılım takip etmiştir. 2021 yılında ise 123,4 milyar TL ile Kuveyt Türk yine ilk sırada yer alırken bu sıralamayı; 66,4 milyar TL ile Ziraat Katılım, 58,9 milyar TL ile Türkiye Finans, 57 milyar TL ile Vakıf Katılım, 56,9 milyar TL ile Albaraka Türk ve 21,9 milyar TL ile Emlak Katılım takip etmektedir.

Şekil 14: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Kullandırılan Fon Gelişimi

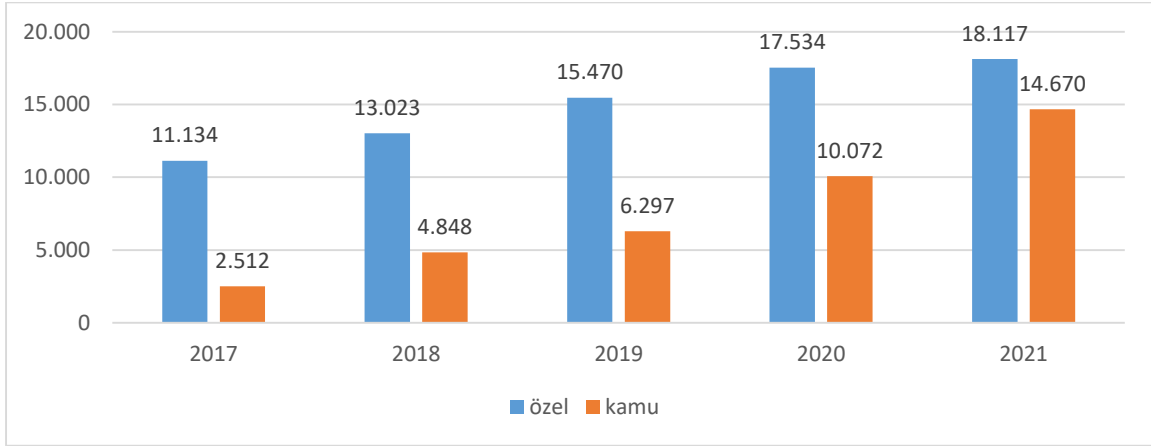
Katılım bankalarının kamu-özel bazında kullandırılan fonların gelişimi yukarıdaki grafikte verilmiştir. 2017 yılında özel katılım bankaları kamu katılım bankalarının 4 katından fazla fon kullandırmıştır. 2021 yılında ise kamu katılım bankalarının kullandığı fonların miktarı, özel katılım bankalarının kullandığı fonların %61'i düzeyine erişmiştir.

Şekil 15: Katılım Bankalarının Özkaynak Gelişimi (Milyon TL)

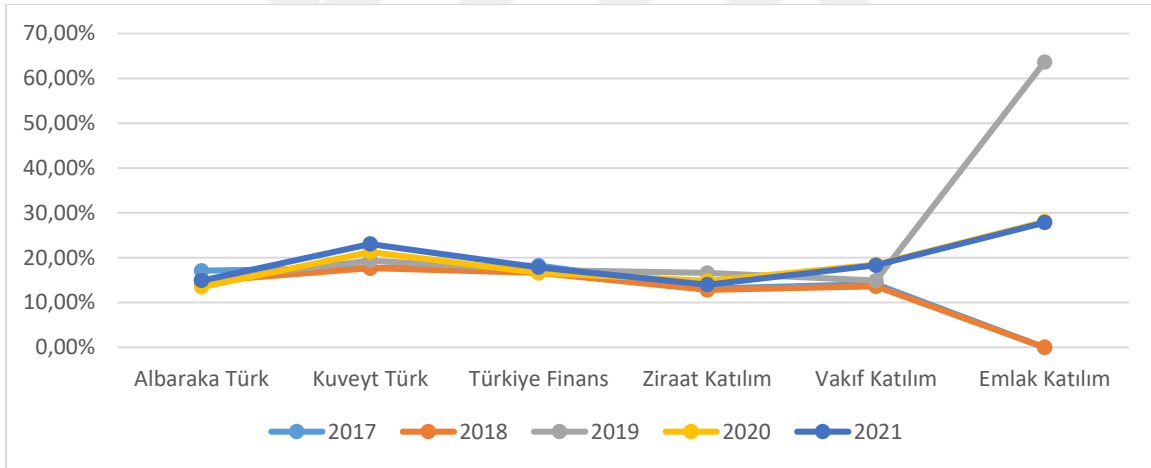
Yukarıdaki şekil 15, katılım bankalarının özkaynak gelişimini göstermektedir. 2017 yılından 2021 yılına kadarki süreçte Kuveyt Türk ilk sırada ve Türkiye Finans ikinci sırada yer almıştır. 2021 yılında Kuveyt Türk 10,5 milyar TL ile ilk sırada yer alırken bu sıralamayı 8,6 milyar TL ile Vakıf Katılım takip etmiştir.

Şekil 16: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Özkaynak Gelişimi

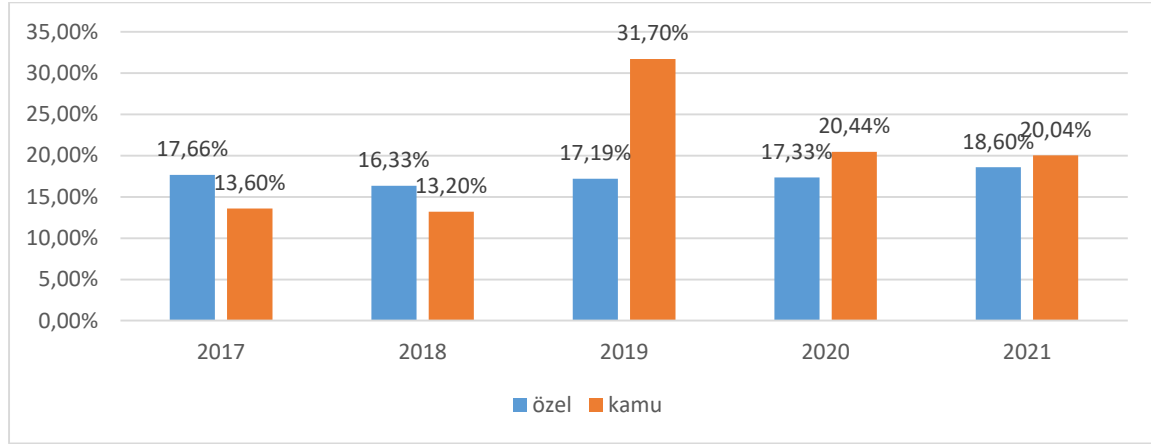
2017 yılında özel katılım bankalarının öz kaynaklarının toplamı kamu katılım bankalarının 4,5 katı kadardır. 2021 yılında ise kamu katılım bankalarının öz kaynaklarının toplamı özel katılım bankalarının öz kaynaklarının toplamının %80'nine ulaşmıştır.

Şekil 17: Katılım Bankalarının Sermaye Yeterlilik Oranı (%)

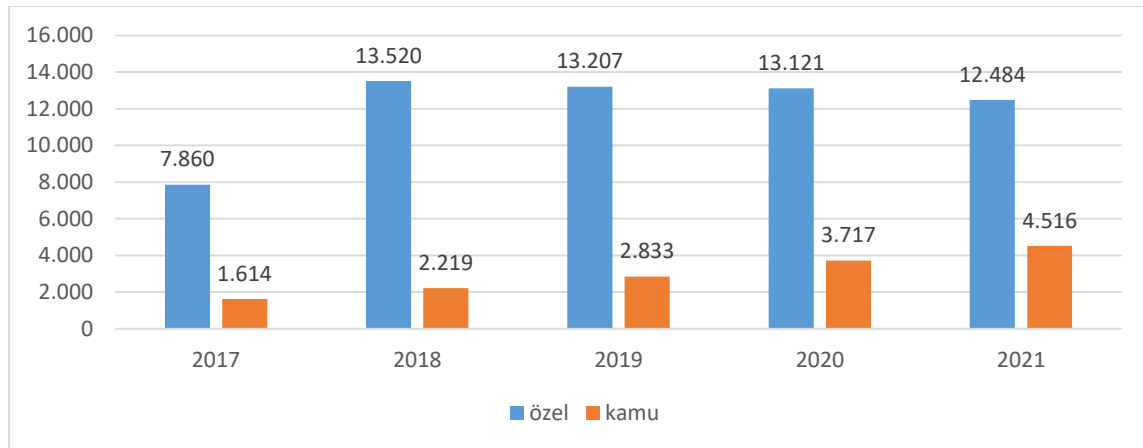
Yukarıdaki şekil 17'ye göre katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranlarında Emlak Katılım hariç, ciddi bir değişim görülmemiştir. 2019 yılında ise Emlak Katılım'ın %64'lük bir orana sahip olduğu görülmektedir. 2020-2021 yılında da Emlak Katılım %28'lik sermaye yeterlilik oranıyla dikkat çekmektedir.

Şekil 18: Katılım Bankalarının Özel-Kamu Bazında Sermaye Yeterlilik Oranı

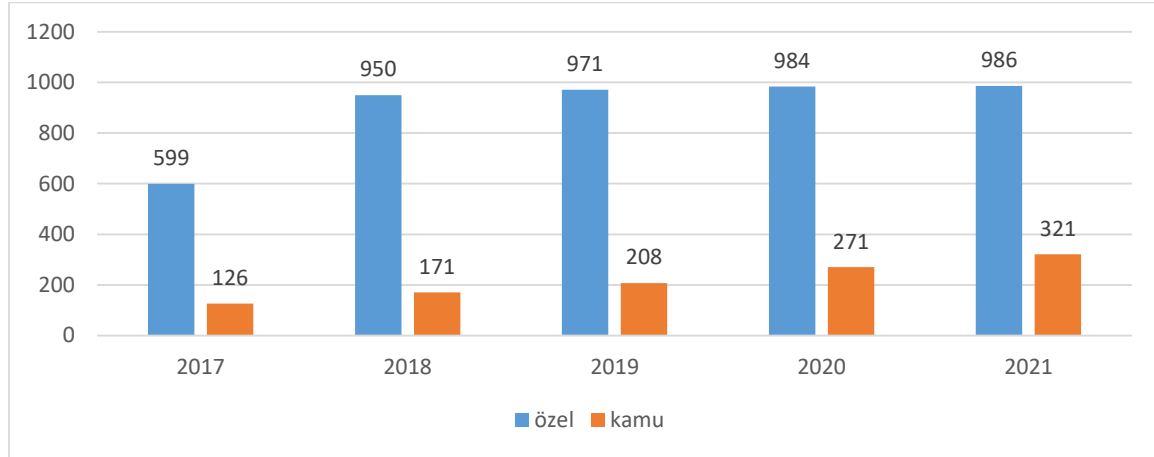
Özel katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranlarının ortalaması 2017-2021 yılları arasında ciddi bir değişim göstermemiştir. Kamu katılım bankaları ise 2017-2018 yıllarında %13'ler düzeyindeyken, 2019 yılında %32'ler seviyesine çıkmıştır. 2020-2021 yıllarında ise %20'ler düzeyinde seyretmiştir. 2019 yılından itibaren kamu katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranlarının ortalamasının artmasında Emlak Katılım'ın ciddi bir etkisi söz konusudur. Önceki grafiklerde özel katılım bankalarının ağırlığı göze çarparken, bu grafikte 2019 yılından itibaren kamu katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranlarında daha ön planda olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 19: Katılım Bankalarının Personel Sayısı

Katılım bankalarının personel sayılarını gösteren yukarıdaki grafiğe göre, özel katılım bankalarının personel sayısının kamu katılım bankalarının personel sayısından ciddi bir oranda fazla olduğu görülmektedir. Diğer taraftan kamu katılım bankalarının personel sayısının giderek artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

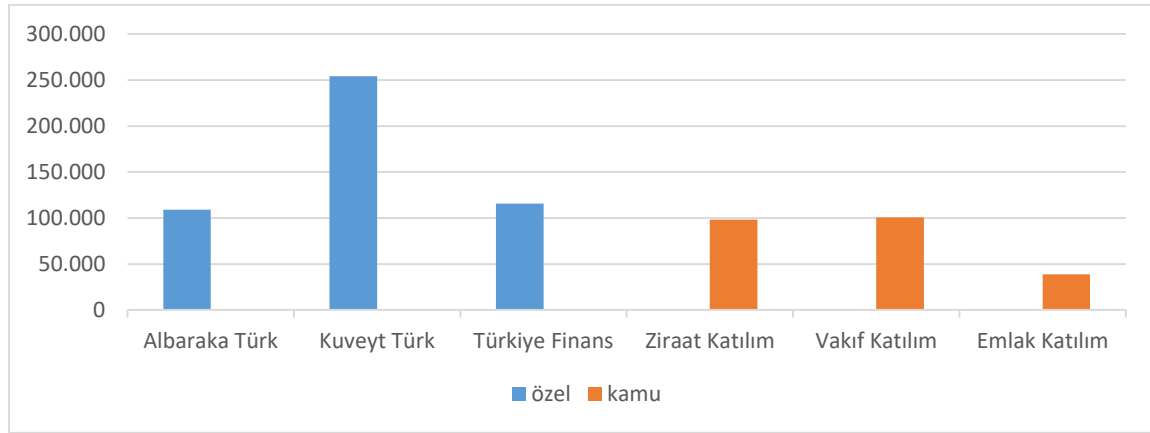
Şekil 20: Katılım Bankalarının Şube Sayısı

Katılım bankalarının şube sayılarını gösteren yukarıdaki grafiğe göre, özel katılım bankalarının şube sayısının, kamu katılım bankalarının şube sayısından ciddi bir oranda fazla olduğu görülmektedir. Diğer taraftan kamu katılım bankalarının şube sayısının giderek artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Katılım bankalarının 2021 yılı finansal göstergeleri de, aşağıdaki grafiklerde mevcut durumlarını göstermek adına verilmiştir.

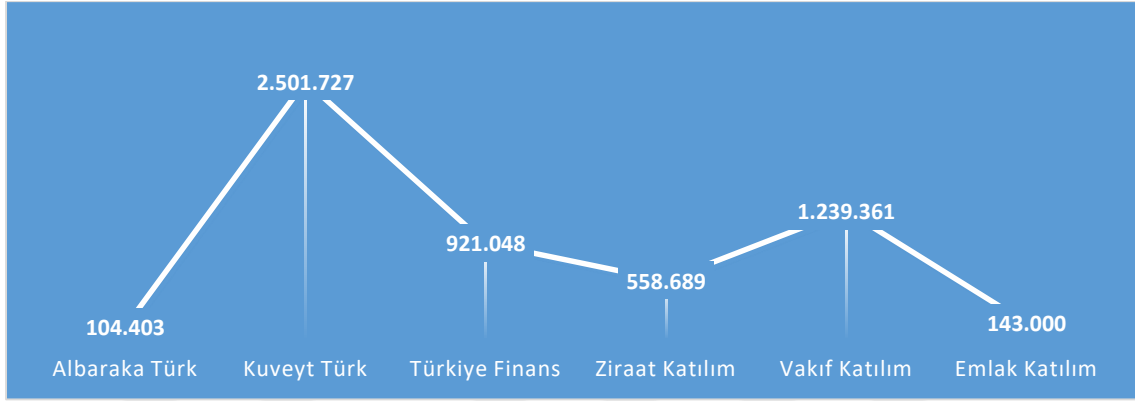
Şekil 21: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)

Katılım bankalarının 2021 yılı sonu finansal verileri incelendiğinde; özel sermayeli katılım bankaları içinde; Kuveyt Türk, %67 oranında artarak 254,068 milyar TL ile en büyük aktif toplama sahip olmuştur. Bu bankayı 116 milyar TL ile Türkiye Finans ve 109 milyar TL ile Albaraka Türk takip etmiştir. Kamu sermayeli katılım bankaları içinde en büyük toplam aktif büyüklüğe; 101 milyar TL ile Vakıf Katılım sahiptir. Bu bankayı, 98,3 milyar TL ile Ziraat Katılım ve 38,7 milyar TL ile Emlak Katılım takip ederek sıralamada yerini almıştır.

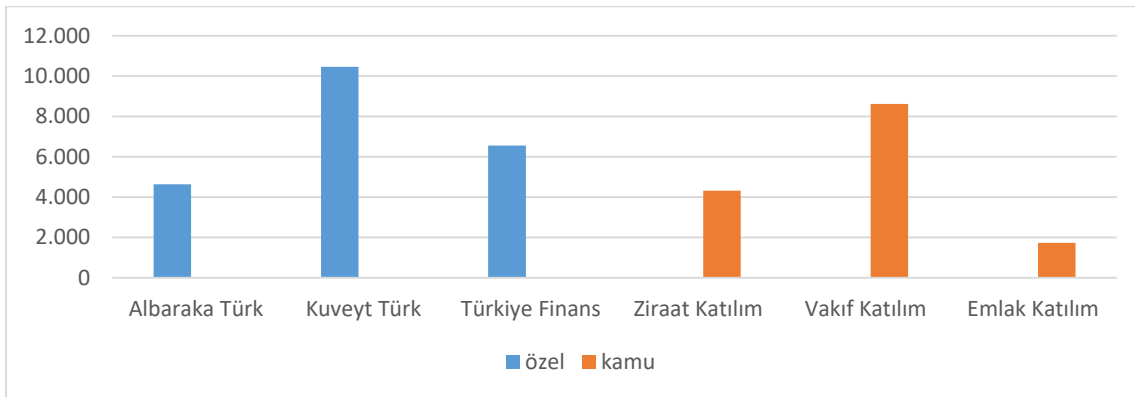
TKBB' ye göre katılım bankacılığında, 2020-2025 yılları arasında %31 oranında aktif büyüme sağlanması öngörülmektedir. Katılım bankacılığının pazar payının ise %15'e ulaşması beklenmektedir (TKBB, 2021: 43).

Şekil 22: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Net Kâr Gelişimi (Milyon TL)

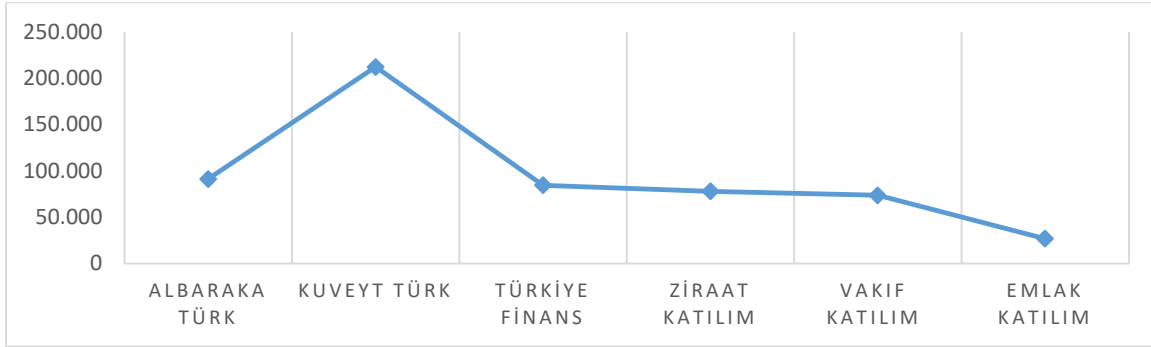
Katılım bankaları arasında 2021 yılında net kârı en çok olan banka; 2.501,7 milyon TL ile Kuveyt Türk olmuştur. Bu bankayı sırasıyla; 921,048 milyon TL ile Türkiye Finans, 104,5 milyon TL ile Albaraka Türk takip etmiştir. Kamu sermayeli katılım bankalarının net kârı ise: 1.239,4 milyon TL ile Vakıf Katılım, 559 milyon TL ile Ziraat Katılım ve 143 milyon TL ile Emlak Katılım şeklinde gerçekleşmiştir. Vakıf Katılım, 2021 yılında net kârı en çok olan kamu katılım bankası olmuştur.

Şekil 23: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Özkaynak Gelişimi (Milyon TL)

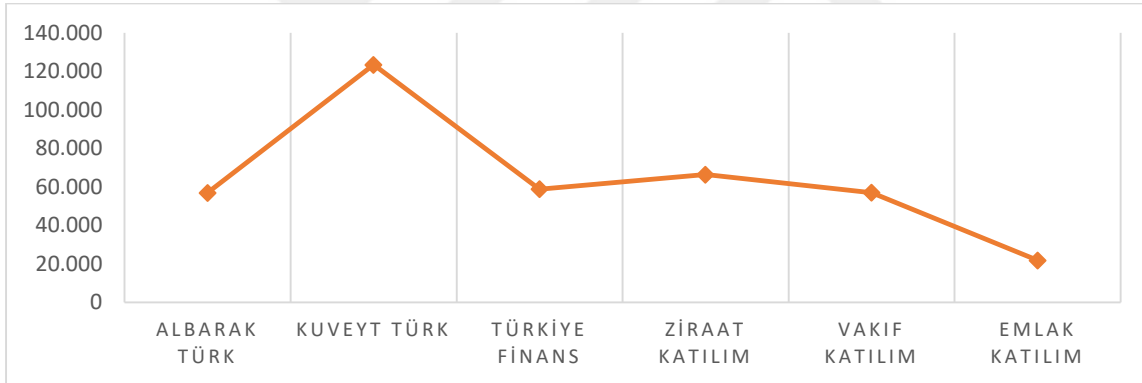
Bankalar 2021 yılı sonu toplam öz kaynaklarını; Kuveyt Türk 10,5 milyar TL'ye, Türkiye Finans 6,6 milyar TL'ye ve Albaraka Türk 4,6 milyar TL'ye yükseltmiştir. Kamu sermayeli katılım bankaları ise öz kaynaklarını; Vakıf Katılım; 8,7 milyar TL, Ziraat Katılım; 4,3 milyar TL ve Emlak Katılım; 1,72 milyar TL'ye yükseltmiştir.

Şekil 24: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Toplanan Fonları (Milyon TL)

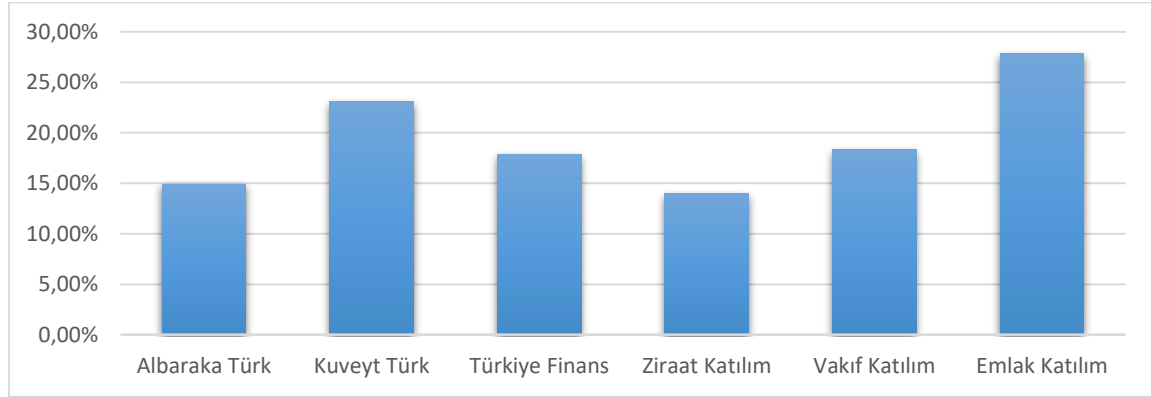
Özel sermayeli ve kamu sermayeli katılım bankaları arasında 2021 yılında en yüksek toplam fon büyüklüğüne sahip olan banka; %73,6 oranında artışla 212,1 milyar TL ile Kuveyt Türk'tür. Bu sıralamayı; 91 milyar TL ile Albaraka Türk, 84,5 milyar TL ile Türkiye Finans, 78 milyar TL ile Ziraat Katılım, 74 milyar TL ile Vakıf Katılım ve 27 milyar TL ile Emlak Katılım takip etmiştir.

Şekil 25: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonları (Milyon TL)

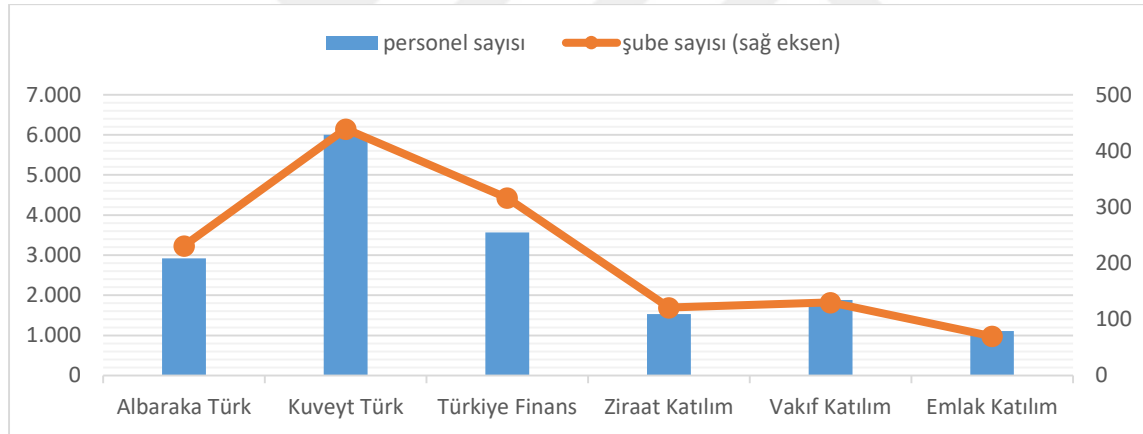
Bankaların kullandırılan fon miktarlarında ise; %56 oranında artışla 123,4 milyar TL seviyesine yükselen Kuveyt Türk ilk sırada yerini almaktadır. Bu sıralamayı; 58,9 milyar TL ile Türkiye Finans ve 57 milyar TL ile Albaraka Türk izlemiştir. Kamu sermayeli katılım bankalarından ise; Ziraat Katılım 66,4 milyar TL, Vakıf Katılım 57,0 milyar TL ve Emlak Katılım 21,9 milyar TL fon kullandırmıştır.

Şekil 26: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Sermaye Yeterlilik Oranı (%)

Yukarıdaki şekil 26, katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranını göstermektedir. 2021 yılında sermaye yeterlilik oranı en fazla olan banka; %27,83 ile Emlak Katılım'dır. Bu sıralamayı %23,05'lik oranla Kuveyt Türk, %18,29 ile Vakıf Katılım, %17,85 ile Türkiye Finans, %14,90 ile Albaraka Türk ve %14 ile Ziraat Katılım takip etmiştir.

Şekil 27: Katılım Bankalarının 2021 Yılı Personel-Şube Sayıları

Yukarıdaki şekil 27, katılım bankalarının personel ve şube sayılarını göstermektedir. Katılım bankalarının 2021 yılındaki personel sayılarına bakıldığında, Kuveyt Türk'ün 6.000 çalışanıyla hizmet verdiği görülmektedir. Türkiye Finans'ın 3.566 ile ve Albaraka Türk'ün 2.918 çalışanıyla hizmet verdiği görülmektedir. Kamu katılım bankalarının ise; Vakıf Katılım'ın 1.880 ile, Ziraat Katılım'ın 1.529 ve Emlak Katılım'ın 1.107 çalışanın olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının şube sayılarına bakıldığında ise; Kuveyt Türk'ün 439, Türkiye Finans'ın 316, Albaraka Türk'ün 231, Vakıf Katılım'ın 130, Ziraat Katılım'ın 121 ve Emlak Katılım'ın 70 olduğu görülmektedir. Yukarıdaki grafikten de anlaşılabacağı üzere bankaların, şube sayıları ile personel sayıları paralellik göstermektedir.

Yukarıda verilen tablolar ve grafikler doğrultusunda sektörün genel durumunun ortaya koyulması gerekmektedir. Katılım bankalarının 2017-2021 yılları arasındaki finansal verileri incelendiğinde; özel sermayeli katılım bankalarının sektördeki ağırlıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise kamu sermayeli katılım bankalarının, katılım bankacılığı faaliyetlerine 2015 yılı itibarıyla katılmış olmalarıdır. Bu nedenle kamu sermayeli katılım bankalarının gelişiminin devam ettiği ortaya konulan grafiklerden de anlaşılmaktadır.

Katılım bankalarının, pazar paylarına, toplam aktif büyüklüklerine, toplanan fonlarına, kullandırılan fonlarına, toplam öz kaynaklarına, net kârlarına ve sermaye yeterlilik oranlarına bakıldığında; özel sermayeli katılım bankalarında ilk sırayı Kuveyt Türk almıştır. Kamu sermayeli katılım bankalarında ise Vakıf Katılım genel olarak önde olmakla birlikte Ziraat Katılım ile aralarında belirgin bir fark söz konusu değildir. En belirgin fark Vakıf Katılım'ın 2021 yılı net kârında Ziraat Katılım'dan 2,5 kat daha önde olmasıdır. Türkiye Finans ile Albaraka Türk'ün finansal verilerinin ise birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Emlak Katılım'ın ise sektöre yeni giriş yapmış olması sebebiyle henüz emekleme aşamasında olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak kamu sermayeli katılım bankaları 2017 yılında sektörde güçlü bir konumda olmamakla beraber 2021 yılına kadar ciddi bir mesafe kat etmiştir. 2021 yılının verilerine bakıldığında ise özel sermayeli katılım bankaları ile rekabet edebilir seviyeye gelen kamu sermayeli katılım bankalarının ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Mevcut durumda özel sermayeli katılım bankalarının sektörde ağırlığının devam ettiği anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’de bankacılık faaliyetleri 19. yüzyıldan itibaren görülmeye başlamıştır. Türkiye’deki bankacılık faaliyetleri; Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak ikiye ayrılmaktadır. Osmanlı döneminde kurulan bankalar daha çok yabancı sermayeli iken, Cumhuriyet dönemindeki bankalar ise ulusal ve yerel bankalar olarak ön plana çıkmıştır. Cumhuriyet dönemi, kamu bankalarının kurulduğu ve özel sermayeli bankaların geliştiği bir dönem olmuştur. Türkiye’de bankalar, 2000’li yıllardan sonra yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Türkiye’de bankalar, sermaye kaynaklarına ve faaliyet alanlarına göre sınıflandırılmaktadır. Sermaye kaynaklarına göre ayrılan bankalar; kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalardır. Faaliyet alanlarına göre ayrılan bankalar ise; merkez bankaları, mevduat bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları ve katılım bankalarıdır.

Geleneksel bankalardan farklı bir şekilde faaliyet gösteren katılım bankaları, son dönemde İslami toplumlarda ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda katılım bankacılığı konusunun incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada da katılım bankacılığı konusu üzerinde durulmuştur. Katılım bankaları, faiz hassasiyeti olan kesimler için büyük önem arz etmektedir. Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğunun Müslüman olması katılım bankacılığının Türkiye özelinde incelenmesini gerekli kılmıştır. Türkiye’de katılım bankacılığı, bankacılık sektöründe 2015 yılında %5 gibi düşük bir pazar payına sahipti, 2021 yılında ise bu oran %7,8’e çıkmıştır. Bu pazar payının içerisinde son dönemde kamu sermayeli katılım bankalarının da yer almaya başladığı görülmektedir.

Katılım bankaları, krize karşı dayanıklılık göstermesi ve faiz hassasiyeti nedeniyle atıl kalan fonları piyasa ekonomisine kazandırması bakımından ülke ekonomisi için önemli aracı kurumlar olarak görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, katılım bankacılığının tarihsel gelişimi, dünyadaki gelişimi ve Türkiye’deki gelişimi incelenmiştir.

Dünya üzerinde faiz hassasiyeti nedeniyle tasarruflarını değerlendiremeyen Müslüman ülkeler, alternatif bir bankacılık sistemi arayışı içerisine girmişlerdir. 1973 yılında meydana gelen petrol kriziyle, faizsiz bankacılık sistemi gelişim göstermiş ve uluslararası finans piyasalarında ismi duyulmaya başlamıştır. 1970’li yıllardan itibaren bankacılık sektörüne dahil olan katılım bankaları; krize karşı dayanıklılığı ve farklı fon kaynakları ile tüm dünyanın ilgi odağı haline gelmiş ve geleneksel bankalar için alternatif bir sistem olmuştur.

Katılım bankacılığının dünyadaki gelişimi incelendiğinde, Körfez Ülkeleri’nin ve Güneydoğu Asya Ülkeleri’nin bu alanda kendilerini geliştirdikleri ve faizsiz bankacılık alanında ilk sıralarda yer aldıkları görülmektedir. İran, Suudi Arabistan, Malezya ve Endonezya gibi ülkelerde küresel faizsiz finans sektöründe ön planda yer almaktadırlar. Bu ülkelerde faizsiz bankacılık sisteminin gelişmesinin nedenleri; petrolden elde edilen gelirlerin İslam’a uygun olarak değerlendirilmesi, hükümetlerin desteği, faizsiz bankacılık sistemine özel İslami kuralların, kurum ve kuruluşların düzenlemeleri, İslami finansa yönelik eğitim imkanları oluşturmaları, faizsiz bankaları denetleyen kurumlarda alanında uzman kişiler çalıştırmaları, bu alanlara ışık tutacak çalışmaların yapılması ve faizsiz bankalar için önemli olan İslami fon ve tekafül sigortacılığının gelişmesi olarak sıralanabilir.

Türkiye’de ise katılım bankacılığı bu ülkelere nazaran daha zayıf bir konumda bulunmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni; mevzuat yetersizliği ve faizsiz bankaların geleneksel bankalar için düzenlenmiş yasalara tabi tutulmasıdır. Oysa faizsiz bankaların geliştiği ülkelere bakıldığında, katılım bankacılığı için İslami kuralara uygun ayrı düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bir diğer etken ise tekafül sigortacılığının Türkiye’de yeterli düzeyde gelişim gösterememesidir. Tekafül sigortacılığı, faizsiz bankalara güven oluşturulmasında önemli bir mekanizma olarak görülmektedir. Bu alana yönelik kurum ve kuruluşların, yasaların ve düzenlemelerin oluşturulabilmesi için devlet desteği önemli görülmektedir. Ancak Türkiye’de devletin faizsiz bankacılık sistemine dahil olması ve desteklemesi 2015 yılı itibarıyla gerçekleşmiştir. Bu durum ise faizsiz bankaların Türkiye’de resmi olarak tanınmasını geciktirmiştir. Ayrıca Türkiye’de İslami finans konusuyla ilgili alanında uzman kişi sayısının yetersiz olduğu, bu alandaki eğitim ve araştırma düzeyinin de eksik kaldığı görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’de faizsiz bankacılık sisteminin zayıf olduğu ve yeterli alt yapının olmadığı ifade edilebilir.

Türkiye’deki katılım bankalarının, bankacılık sektörü içindeki payı 2015 yılı itibarıyla %5,1 iken, 2021 yılı sonu itibarıyla %7,8’e ulaşmıştır. Bu durum katılım bankalarının sektördeki pazar paylarının yükseliş trendinde olduğunu göstermektedir. Bu yükselişte kamu katılım

bankalarının da etkisinin olduğu önceki bölümlerdeki verilerden anlaşılmaktadır. Kamu bankalarının katılım bankacılığı faaliyetlerine girmesinin nedeni ise; bankacılık sektöründe faizsiz bankaların zayıf kalması ve faiz hassasiyeti nedeniyle tasarruflarını ellerinde tutanların atıl fonlarının ekonomiye kazandırılmak istenmesidir. Katılım bankaları krize karşı dayanıklılık göstermesi ve piyasa ekonomisine karışmayan atıl kalan fonları ülke ekonomisine kazandırması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle ülke ekonomisinin kalkınmasında katkılarının olduğu düşünülen katılım bankalarının, pazar payının %15 düzeyine yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye’de 6 katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bu bankaların; üçü özel sermayeli, üçü kamu sermayelidir. Özel sermayeli bankalar; Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.’dir. Kamu sermayeli bankalar; Ziraat Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş ve Emlak Katılım Bankası A.Ş.’dir. Çalışmada bu 6 katılım bankasının 2017-2021 yılları arasındaki verileri incelenmiştir. Katılım bankacılığı sektöründeki veriler incelendiğinde, özel sermayeli katılım bankalarının pazar payının %70’ler düzeyinde olduğu görülmektedir. Kamu sermayeli katılım bankalarının payının ise %30’lar düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, katılım bankacılığı sektöründe kamu bankalarının ağırlığının düşük düzeyde kaldığını göstermektedir. Ancak Ziraat Katılım’ın 2015, Vakıf Katılım’ın 2016 ve Emlak Katılım’ın 2019 yılında faaliyetlerine başladığı göz önüne alınırsa, ilerleyen yıllarda sektördeki paylarını arttıracakları öngörülebilir. Özel sermayeli katılım bankaları ise mevcut durumda sektör içerisinde hakim konumda bulunmaktadır.

Çalışmada Türkiye’deki katılım bankalarının yıllık faaliyet raporlarından elde edilen; toplam aktif büyüklüğü, toplanan fonları, kullandırılan fonları, toplam özkaynakları, net kârı, sermaye yeterlilik oranları, personel ve şube sayıları baz alınarak değerlendirmeleri yapılmıştır.

Türkiye’deki katılım bankacılığı sektörü 2017-2021 yıllarını kapsayan dönemde ciddi bir mesafe kat etmiştir. Bu süreçte sektörün toplanan fon miktarı; 2021 yılında, 2017 yılının 5 katı düzeyine, kullandırılan fonları 3 katına, toplam aktifleri 4,5 katına, özkaynakları 2,7 katına ve net kârı 3,5 katına çıkmıştır.

Bu dönemde katılım bankalarının ayrı ayrı net kârlarına bakıldığında; Albaraka Türk’ün 2017 yılında 237 milyon TL, 2021 yılında ise 104 milyon TL kâr elde ederek aşağı yönlü bir seyir izlediği görülmektedir. Türkiye Finans ise net kârını 2017 yılına göre 2021 yılında 3

katına çıkararak 921 milyon TL'ye yükseltmiştir. Ziraat Katılım net kârını 2017 yılına göre 2021 yılında 3 katının üzerine çıkararak 558 milyon TL'ye yükseltmiştir. Vakıf Katılım net kârını 2017 yılına göre 2021 yılında 9 katına çıkararak 1,2 milyar TL düzeyinde kâr elde etmiştir. Emlak Katılım ise net kârını 2019 yılına göre 2021 yılında 3 katına çıkararak 143 milyon TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankaları arasında en göze çarpan ve sektörde lider konumunda olan Kuveyt Türk, net kârını 2017 yılına göre 2021 yılında 4 katına çıkararak 2,5 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu veriler ışığında Kuveyt Türk'ün sektör genelinde ağırlığının olduğu anlaşılmaktadır. Vakıf Katılım ise bu süreçte kârını en çok arttıran banka konumundadır. Ayrıca kamu katılım bankaları arasında ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan Emlak Katılım 2019 yılında faaliyete geçmesine rağmen sektörün tecrübeli bir üyesi olan Albaraka Türk'ten, 2021 yılında daha fazla kâr elde etmiştir.

Kamu ve özel katılım bankaları ayrımı üzerinden 2017-2021 yıllarındaki net kârlara bakmak gerekirse; 2017 yılında kamu ve özel katılım bankaları arasında ciddi bir uçurum göze çarpmaktadır. Zaman içerisinde kamu katılım bankalarının belirgin bir gelişim sergileyerek 2021 yılına gelindiğinde özel katılım bankalarının performanslarına yaklaşmıştır. 2017 yılında özel katılım bankalarının toplam net kârı kamu katılımının 4 katından fazladır. 2021 yılında ise kamu katılımının, özel katılımın yarısından fazla net kâr elde ettiği çalışmadaki grafiklerden anlaşılmaktadır.

Katılım bankalarının toplam aktif büyüklük oranları incelendiğinde ise; 2017 yılında özel katılım bankalarının toplam aktif büyüklüğü, kamu katılım bankalarının 8,5 katı kadardır. 2021 yılına gelindiğinde ise kamu katılım bankalarının, özel katılım bankalarının toplam aktif büyüklük oranlarının %50'sine ulaştıkları görülmektedir. Bu durum kamu katılım bankalarının sektöre geç dahil olmasına rağmen, katılım bankacılığı sektöründe hızlı bir ilerleme kaydettiğini göstermektedir.

Katılım bankalarının özel-kamu bazında toplanan fonlarına bakıldığında; kamu katılım bankalarının belirgin bir gelişim gösterdiği göze çarpmaktadır. 2017 yılında özel katılım bankalarının toplanan fonları, kamu katılım bankalarının toplanan fonlarından 4 katından fazla iken, 2021 yılında kamu katılımının toplanan fonları özel katılımın toplanan fonlarının %50'si seviyelerine yaklaşmıştır. Diğer taraftan kullanılan fonların gelişimine bakmak gerekirse 2017 yılında özel katılım bankalarının kullanılan fonları, kamu katılım bankalarının kullanılan fonlarının 4 katından fazla iken, 2021 yılında kamu katılımının kullanılan fonları, özel katılımın kullanılan fonlarının %61'i seviyelerine ulaşmıştır.

Katılım bankalarının özel-kamu bazında özkaynak gelişimlerine bakıldığında; 2017 yılında özel katılım bankalarının öz kaynaklarının toplamı, kamu katılım bankalarının 4,5 katı kadardır. 2021 yılında ise kamu katılım bankalarının öz kaynaklarının toplamı özel katılım bankalarının öz kaynaklarının toplamının %80'ine ulaşmıştır.

Özel katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranlarının 2017-2021 yılları arasında ciddi bir değişim göstermediği grafiklerden anlaşılmaktadır. Kamu katılım bankalarının ise 2017-2018 yıllarında %13'ler düzeyindeyken, 2019 yılında %32'ler seviyesine çıktığı anlaşılmaktadır. 2020-2021 yıllarında ise %20'ler düzeyinde seyretmiştir. 2019 yılından itibaren kamu katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranlarının ortalamasının artmasında Emlak Katılım'ın ciddi bir etkisi söz konusudur.

Katılım bankalarının personel-şube sayıları incelendiğinde; özel katılım bankalarının personel ve şube sayılarının, kamu katılım bankalarından belirgin bir şekilde fazla olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca kamu katılım bankalarının personel-şube sayılarına bakıldığında, zaman içerisinde bir artışın olduğu gözlemlenmektedir.

Katılım bankacılığı sektörüne genel olarak bakmak gerekirse; Kuveyt Türk ve Vakıf Katılım'ın net kâr gelişiminde ön plana çıktığı, aktif büyüklüklerinin gelişiminde Kuveyt Türk'ün ön plana çıktığı, toplanan ve kullanılan fonlarda da Kuveyt Türk'ün yine ön planda olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının özkaynak gelişiminde ise; Kuveyt Türk ve Vakıf Katılım'ın ön planda olduğu göze çarpmaktadır.

Bu veriler, özel sermayeli katılım bankası olan Kuveyt Türk'ün, faizsiz finans sektöründe ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Katılım bankalarının karşılaştırması yapıldığında özel sermayeli bankalar içinde Kuveyt Türk'ün, kamu sermayeli bankalar içinde ise Vakıf Katılım'ın ön planda olduğu görülmektedir.

Özel sermayeli ve kamu sermayeli katılım bankaları arasında bir kıyaslama yapılacak olursa; özel sermayeli katılım bankalarının alt yapılarının daha iyi olduğu ve sektöre daha çok hakim oldukları görülmektedir. Kamu sermayeli bankaların, katılım bankacılığı sektörüne geç dahil olmaları, sistem içerisinde zayıf kalmalarına neden olmuştur. Kamu katılım bankaları zamanla, özel sermayeli katılım bankaları için bir rekabet ortamı oluşturmuş ve katılım bankacılığı sektörünün gelişiminde rol oynamaya başlamıştır.

Geleneksel bankalar için de alternatif bir sistem olan katılım bankaları, ekonomik büyümeye önemli katkılar sağlamaktadır. Ancak katılım bankalarının, geleneksel bankalar için düzenlenen yasal düzenlemelere tabi olmaları, kafa karışıklığına ve tartışmalara ortam

oluşturmaktadır. Katılım bankaları için ayrı bir yasal düzenleme ve yeterli alt yapı oluşturulduğunda Türkiye’de de katılım bankalarının hızlı bir büyüme trendine gireceği ifade edilebilir. Türkiye’de, katılım bankacılığının sağlıklı ve sürdürülebilir gelişimi için bazı hedefler belirlenmiş olsa da, gerekli yasal düzenlemeler oluşturulmadan katılım bankacılığı sektörünün, istenilen düzeyde gelişim gösteremeyeceği ifade edilebilir.

Sonuç olarak; Türkiye’de katılım bankalarının gelişmesi ve ivme kazanması için şeffaf bir yapının ve güven unsurunun oluşturulması, bu alana ilişkin nitelikli insan kaynağının oluşturulması ve devlet desteğinin sağlanması gerekmektedir. Katılım bankacılığı sektöründe çalışan kişilerin İslami finansa yönelik gerekli eğitimleri almalarının sağlanması gerekmektedir. Bu alana ilişkin nitelikli insan sayısının yetersiz düzeyde olması katılım bankacılığının yeterince anlaşılamamasına ve bankacılık sektöründeki payının az olmasına neden olmaktadır.

Bu bağlamda bir öneri yapılacak olursa; devlet gerekli yasal düzenlemeleri yaparak, geleneksel bankalarda da katılım bankalarındakine benzer bir katılım hesabı açılmasını sağlayabilir. Tasarruf sahipleri çalıştıkları bankaların dışında hesap açtırmama eğiliminde oldukları için tasarruflarını mevcut hesaplarında atıl bir şekilde bekletebilmektedirler. Bu durum ise dini duyarlılıkları yüksek bireylerin tasarruflarının ekonomiye kazandırılmasını engellemektedir. Fakat geleneksel bankalara açılacak olan katılım hesaplarıyla tasarruf sahipleri başka bankalara hesap açtırmadan kendi hesapları üzerinden dini duyarlılıklarına uygun tasarruf yapabilme imkânına kavuşacaklardır. Bu durum bireysel olarak küçük miktarlarda görünse de bankalarla işlem yapan tüm müşteriler bazında değerlendirildiğinde toplam olarak büyük bir miktarın ortaya çıkmasını sağlayabilir. Böylece ülke içerisindeki atıl pozisyonda olan fonların çoğunluğunun reel sektöre aktarımı mümkün hale gelebilir. Bu durum ise dolaylı yoldan ekonominin gelişmesine katkı sağlayabilir çünkü katılım bankacılığının temelinde tasarrufların yatırımlar aracılığıyla reel ekonomiye aktarılması söz konusudur.

KAYNAKÇA

Afşar, B. (2006). *Osmanlı Dönemi Merkez Bankacılığı, Cumhuriyet Dönemi Merkez Bankacılığı ve TCMB'nin Kuruluşu (Bilgi Raporu)*. Konya Ticaret Odası Etüt Araştırma Servisi, (sayı 2006/130/190-2006/135/95). 21 Ekim 2021 tarihinde http://www.kto.org.tr/d/file/merkez_bank_a_tarih_rapor.pdf sayfasından erişilmiştir.

Akay, B. (2018). *Katılım Bankacılığı Kamu Katılım Bankaları*. (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), 6-17. 2 Kasım 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/426364> sayfasından erişilmiştir.

Akın, B.O. (2018). *Kamu Bankalarının Türkiye Ekonomisinde Yeri ve Önemi*. (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Akkaş, E. (2017). *Körfez Ülkelerinde İslam İktisadı ve Finansının Güncel Durumu (Araştırma Raporu No.3)*. İstanbul, İslam İktisadı Araştırma Merkezi. 25 Mayıs 2022 tarihinde <https://ikam.org.tr/images/pdf/korfez-ulkelerinde-islam-iktisadi-finansinin-guncel-durumu-pdf-ikam.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. (2020). *Teknoloji Şirketine Dönüşümü Sağlayan İlkler: Albaraka 2020 Faaliyet Raporu*. 20 Şubat 2022 tarihinde <https://www.albaraka.com.tr/documents/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/2020-faaliyet-raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. (2021). *Değer ve Gelecek Odaklı Bankacılık: Albaraka 2021 Faaliyet Raporu*. 20 Şubat 2022 tarihinde <https://www.albaraka.com.tr/documents/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/2021-faaliyet-raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. (2022). Ana Sayfa. 17 Şubat 2022 tarihinde <https://www.albaraka.com.tr/tr/hakkimizda> sayfasından erişilmiştir.

Altıncık, S. (2009). *Kamu Bankacılığı: Türkiye’de Finansal Liberalizasyon Öncesi ve Sonrası Dönemde Kamu Bankalarının Etkinliği*. (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Apak, S. ve Tay, A. (2012). Osmanlı Devleti’nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası’nın Yeri ve Faaliyetleri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmacıları Dergisi*, (3), 63-103. 20 Ekim 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/319956> sayfasından erişilmiştir.

Apaydın, H. Y. (2001). “Karz”, İslam Ansiklopedisi, C. 24, s. 520-525. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Arabacı, H. (2018). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 25-42. 15 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/469611> sayfasından erişilmiştir.

Aras, O.N. ve Öztürk, M. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 167-179. 1 Ocak 2022 tarihinde https://mpa.ub.uni-muenchen.de/81903/1/MPRA_paper_81903.pdf sayfasından erişilmiştir.

Arslan, E. C. (2017). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları. *İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Working Paper Series*.

Arvas, A. M. (2007). *Türk Bankacılık Sistemine Yeniden Yapılandırma ve Kamu Bankaları*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aslan, H. (2015). Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 93-117.

Avcı, T. (2017). *İslam Ülkelerinde Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Performanslarının Karşılaştırılması Ve Performansları Üzerinde Etkili Olan Finansal Oranların Belirlenmesi*. Doktora Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Ayanoğlu, Y. (2013). Bankaların Kuruluşu ve Organizasyon Yapısı. A. Karapınar (Ed.), *Bankaların Yönetimi ve Denetimi* içinde (ss.2-33). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Aybakan, B. (2009). Selem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 36, 402-405. 24 Aralık 2021 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/selem> sayfasından erişilmiştir.

Aydın, H. (2012). Bankalar ve İşlevleri. V. Akgiray ve F. Temizel (Ed.), *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar* içinde (ss. 162-184). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Ayrıçay, Y., Kılıç, M. ve Bolat, İ. (2019). Türkiye, Katar, Suudi Arabistan Ve Endonezya'daki İslami Bankaların Performanslarının Karşılaştırılması. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 11(20), 68-80. 20 Mayıs 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/776105> sayfasından erişilmiştir.

Ayub, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak* (Çev. Ed.: S. Akten Çürük ve R. Parlakkaya). İstanbul: İktisat Yayınları.

Balak, S. (2019). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Balcı, M. (2020). *Katılım Bankacılığı Türkiye Uygulamasının Katılım Finans İlkeleri Açısından Tetkiki Ve Uygulama Sonuçlarının İktisadi Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bardakoğlu, A. (1988). "İcâre", İslam Ansiklopedisi, C. 21, s. 379-391. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Bayraktaroğlu, A. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi. *Bankacılık ve Sigortacılık Ders Notu*. 23 Ekim 2021 tarihinde <https://silo.tips/download/yardo-dr-al-bayrakdarolu-bankacilik-sgortacilik-ders-notu> sayfasından erişilmiştir.

BDDK (2021). Ana Sayfa. 12 Eylül 2021 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/KurumHakkinda/Detay/20> sayfasından erişilmiştir.

BDDK (2021). Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021, Mayıs 2022 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=85> sayfasından erişilmiştir.

Bolat, İ. ve Metin, M. (2019). Türkiye'deki Katılım Bankalarının Finansal Etkinliklerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(31), 349-380. 29 Ocak 2022 tarihinde <http://dspace.adiyaman.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.12414/1605> sayfasından erişilmiştir.

Bozdemir, T. (2007). *Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Bumin, M. (2009), Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması ve Sonuçları. *Bankacılar Dergisi*, , 20(70), 18-36. 5 Temmuz 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/profile/Mete-Bumin/publication/344102622_Kamu_Bankalarinin_Yeniden_Yapilandirilmesi_ve_Sonuc_lari/links/5f5249e3299bf13a319f1fb sayfasından erişilmiştir.
- Coşkun, M. (2006). Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi. A. Nurhan (Ed.), *Bankacılık Uygulamaları içinde* (ss.19-44). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çetin, Ö. (2020). *Katılım Bankacılığı Performans Etkinlik Analizi: Türkiye Finans Katılım Bankası Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Çidem, T. (2020). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı: Mevcut Durum, Tartışmalar Ve Öneriler*. (Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Çil, T. (2012). *Türk Bankacılık Sisteminde Kamu Bankalarının Verimliliği ve Toplumda Kamu Bankaları Algısı*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çondur, F. (2000). *Kamu Bankaları ve Özelleştirilmeleri*. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Danışman, S. (2012). *Türk Bankacılık Sistemi İçinde Merkez Bankası’nın Rolü ve Önemi*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Delen, T. Y. (2019). *Alternatif Bankacılık Olarak Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Demirtaş, H. (2010). *Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Ve Çalışanlarının Özelleştirmeye Karşı Tutumlarının İstatistiksel Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dikmen, S. (2019). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duranlar, S. (2014). *Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri*. Edirne: Paradigma.

Emlak Katılım Bankası A.Ş. (2020). *Emlak Katılım 2020 Faaliyet Raporu*. 27 Şubat 2022 tarihinde <https://www.emlakkatilim.com.tr/assets/uploads/sozlesme-form/sozlesme/2020-Faaliyet-Raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Emlak Katılım Bankası A.Ş. (2021). *Emlak Katılım 2021 Faaliyet Raporu*. 27 Şubat 2022 tarihinde <https://www.emlakkatilim.com.tr/assets/uploads/sozlesme-form/sozlesme/2021-Faaliyet-Raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Erdem, E. (2017). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Detay.

Erdem, E. (2018). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Detay.

Eren, F. Y. ve Çarıkçı, O. (2021). Katılım Bankalarına Genel Bakış Ve Geleneksel Performans Değerleme Yöntemi Olarak Oran Analizi Uygulaması. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 5(1), 98-121. 15 Temmuz 2022 tarihinde https://web.archive.org/web/20210716162055id_/https://ijbemp.com/files/77c0b145-e8fb-4bf5-889e-b678784526ec.pdf sayfasından erişilmiştir.

Ergün, T. (2021). Türkiye’de Tekafül ile Katılım Bankacılığı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 20(3), 225-264. 10 Temmuz 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1739433> sayfasından erişilmiştir.

Ersoy, M. ve Süner, A. (2018). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Ve Katılım Bankacılığında Kamu Girişimi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 40(2), 167-180. 24 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/623277> sayfasından erişilmiştir.

Eskici, M. M. (2007). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*. (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Eyceyurt Batır, T. (2016). *Türkiye’de Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankaların Kârlılık Belirleyicileri ve Etkinlik Yönünden Karşılaştırılmaları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Fırat, E. (2010). Türkiye’de Yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 47 (547), 97-115. 14 Eylül 2021 tarihinde http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/files/articles/15282000489_7.pdf sayfasından erişilmiştir.

Görmüş, Ş. ve Yabancı, A. (2019). Katılım Bankacılığı Ekosisteminin Gelişimi. Ş. Görmüş, A. Albayrak ve A. Yabancı (Ed.), *Yaşayan ve gelişen katılım bankacılığı* içinde (ss. 100-135). İstanbul: TKBB Yayınları.

Güçlü, H. (2004). Türk Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı. www.hakanguclu.com 18 Ekim 2021 tarihinde <https://www.hakanguclu.com/calismalar-htm/sayfasından> erişilmiştir.

Günel, M. (2010). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Nobel.

Kallek, C. (2005). “Mudarebe”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 30, s. 358-362. 24 Aralık 2021 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/mudarebe> sayfasından erişilmiştir.

Karaayhan, İ. (2008). *Bankalarda Performans Değerlendirme ve Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları Üzerinde Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Karcıoğlu, R., Ağırman, E., Alpa, K., Yetim, A., & Dayı, R. (2018). Kamu Sermayeli Katılım Bankaları İle Özel Sermayeli Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 149-170. 22 Şubat 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/614295> sayfasından erişilmiştir.

Kaya, E. ve Çöllü, D. A. (2020). Bankerlerden Günümüze Türk Bankacılık Tarihinin Kronolojik Olarak Değerlendirilmesi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8(4), 1-36. 8 Ekim 2021 tarihinde <https://bmij.org/index.php/1/article/view/1701/1411> sayfasından erişilmiştir.

Keklik, İ. (2019). *Türk Bankacılık Sektörü İçerisinde Kamu Bankaları ve Kamu Bankalarında Yeniden Yapılandırma Uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Kelleroğlu, F. (2017). *Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı*. (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Kepenek, Y., Yentürk, N. (2007). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi.

Kılıç, E. K. (2020). Dünyada Bankacılık Tarihi ve Krizleri: Türkiye’deki Bankacılık Sektörü. *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 1(1), 1-31. 10 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1158660> sayfasından erişilmiştir.

Koç, S. (2019). *Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Gelişimi: Bankacılık Sisteminde Kaynak Yönetimi ve Karlılık*. (Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Kur’an-ı Kerîm Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı. 25 Nisan 2021 tarihinde <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/> sayfasından erişilmiştir.

Kurtoğlu, R. (2017). *Türkiye Ekonomisi (1838-210)*. İstanbul: Destek.

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (2020). *Güneşli Günler İçin: Kuveyt Türk 2020 Faaliyet Raporu*. 21 Şubat 2022 tarihinde <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-5464.vsf> sayfasından erişilmiştir.

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (2021). *Türkiye’ye Faizsiz Sürdürülebilir İtici Güç: Kuveyt Türk 2021 Faaliyet Raporu*. 21 Şubat 2022 tarihinde <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-5505.vsf> sayfasından erişilmiştir.

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (2022). Ana Sayfa. 18 Şubat 2022 tarihinde <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda> sayfasından erişilmiştir.

Küçükbaşçı, M. S. (1988). “Murâbaha”, İslam Ansiklopedisi, C. 31, s. 148-151. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Marghinani (1957). *El- Hidayat*. (İngilizce çev.: C. Hamilton). Lahore: Publishers.

Narin, G. (2007). *Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Özellikleri ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Olası Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Onat, C. (2019). *Katılım Bankacılığında Likidite Riski Ve Yönetimi*. (Uzmanlık Tezi), T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ankara.

Öncü, S. ve Aktaş, R. (2007). Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 247-266. 14 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/145950> sayfasından erişilmiştir.

Öngen, H. B. (2019). Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sektörü İçindeki Payının Seçilmiş Göstergelere Göre Değerlendirilmesi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 21-43. 2 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/845302> sayfasından erişilmiştir.

Örnek Yılmaz, H. (2016). *Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri Ve Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özbek, M. (2003). *Karşılaştırmalı Rasyo Analizi Yönetimiyle Ekonomik Krizlerin Banka Bilançolarına Etkisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, F. R. (2019). *Katılım Bankacılığı Sisteminde Kullanılan Araçlar: Katılım Bankalarının ve Mevduat Bankalarının Borçlanma Kapasitelerinin Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Özdemir, Z. (2005). Bilanço Yapısı İtibarıyla Türk Bankacılık Sistemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(50), 867-899. 25 Ekim 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9154> sayfasından erişilmiştir.

Özsoy, İ. (1995). Faiz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 12, 110-126. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz> sayfasından erişilmiştir.

Özulucan, A. ve Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 85-108. 23 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/183144> sayfasından erişilmiştir.

Pamuk, Ş. (2004). Osmanlı İmparatorluğu'nda Para 1326-1914. H. İnalcık ve D. Quataert (Ed.), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi içinde* (ss. 1055-1093). İstanbul: Eren.

Pamuk, Ş. (2011). *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim.

Pehlivan, P. (2016). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (31), 296-324. 17 Kasım 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/288778> sayfasından erişilmiştir.

- Sadr, M. B. (1979). *İslam Ekonomi Doktrini*. (Çev: B. Eryarsoy). İstanbul: Hicret Yayınları.
- Selimler, H. (1996). *Kamu Bankalarının Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Özelleştirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sunbat, A. (2016). *Katılım Bankacılığı*. (Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Sürücü, Ş. (2018). *İslami Finans: Malezya Ve Türkiye Karşılaştırması*. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şahan, A. (2015). *Katılım Bankacılığının Gelişimi Türkiye'deki Durumu ve Kullanılan Yöntemler (Murabaha)*. (Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Şeyhoğlu, T. (2009). *Türkiye'de 1944-1960 Dönemi Özel Sektör Bankacılığı: Akbank Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, M. H. (2020). *Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi ve 2025 Vizyonu*. (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- T.C. Hazine Ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (2020). *Bankalar Sektör Araştırma Raporu*. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2021/03/BANKALAR-SEKTOR-ARASTIRMA-RAPORU.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Tabakoğlu, A. (2012). *Türkiye İktisat Tarihi*. İstanbul: Dergah.
- Takan, M., Boyacıoğlu, M.A. (2015). *Bankacılık, Teori Uygulama ve Yönetim*. Ankara: Nobel.
- Takım, A. (2012). Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları Ve Sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(02), 157-187. 5 Kasım 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/35831> sayfasından erişilmiştir.
- Tat, H. (2014). *Katılım Bankacılığı (Faizsiz Bankacılık) Sistemi Türk Bankacılık Sistemine Kazandırdığı Ürünler Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Gelişimi*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TBB (2007). Bankalarımız Kitabı 2007. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2008&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1> sayfasından erişilmiştir.

TBB (2008). Bankalarımız Kitabı 2008. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2008&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1> sayfasından erişilmiştir.

TBB (2010). Bankalarımız Kitabı 2010. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2010&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1> sayfasından erişilmiştir.

TBB (2012). Bankalarımız Kitabı 2012. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2012&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1> sayfasından erişilmiştir.

TBB (2014). Bankalarımız Kitabı 2014. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2014&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1> sayfasından erişilmiştir.

TBB (2016). Bankalarımız Kitabı 2016. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2016&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1> sayfasından erişilmiştir.

TBB (2018). Bankalarımız Kitabı 2018. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2018&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1> sayfasından erişilmiştir.

TBB (2020). Bankalarımız Kitabı 2020. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2020&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1>

yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2020&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1 sayfasından erişilmiştir.

TBB (2021). Ana Sayfa. 10 Eylül 2021 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/hakkimizda/gorevleri-576304> sayfasından erişilmiştir.

TBB (2021). Bankalarımız Kitabı 2021. 15 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=2021&konu=Bankalar%C4%B1m%C4%B1z%20Kitab%C4%B1> sayfasından erişilmiştir.

Toprak, Z. (2010). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bankacılık Sektörü (1838-1991)*. Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü Konferansı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ankara.

Tuhan, A. (2014). *Katılım Bankacılığı Ve Türkiye Uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil.

Tutcuoğlu, R.S. (2010). *Dünyada ve Türkiye'de Bireysel Bankacılığın Gelişimi Nedenleri ve Bankacılık Sektörü Açısından Oluşturduğu Riskler*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Türkiye Bankalar Birliği (2020). *Performans Güç Denge İstikrar Sorumluluk Dayanıklılık*. 27 Aralık 2021 tarihinde https://tkbb.org.tr/Documents/tkbb-yayinlari-97/TKBB_FR20_TR_KOD2.pdf sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği (2021). *Bankacılık Sisteminde Banka, Çalışan ve Şube Sayıları* (Rapor Kodu: DT13). 17 Kasım 2021 tarihinde https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1575/Banka_Calisan_ve_Sube_Sayilari-Mart_2021.pdf sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007"* (Yayın No: 262). <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. (2020). *İnsan ve Üretim Odaklı Bankacılık: Türkiye Finans 2020 Faaliyet Raporu*. 23 Şubat 2022 tarihinde <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/66/2020%20Faaliyet%20Raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. (2021). *İnsan Odaklı Bankacılık: Türkiye Finans 2021 Faaliyet Raporu*. 23 Şubat 2022 tarihinde <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/68/2021%20Faaliyet%20Raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. (2022). Ana Sayfa. 19 Şubat 2022 tarihinde <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2021). *Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu: 2012-2025*. 28 Şubat 2022 tarihinde [https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/EY_TKBB_Katilim_Bankaciligi_Strateji_Gu](https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/EY_TKBB_Katilim_Bankaciligi_Strateji_Guncelleme_Raporu_2021-2025_Turkce.pdf)ncelleme_Raporu_2021-2025_Turkce.pdf sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2021). *Katılım Bankaları*. 1 Temmuz 2022 tarihinde https://tkbb.org.tr/uploads/pages/1652709610_a1611fc13f26cc179da6.pdf sayfasından erişilmiştir.

Türkmenoğlu, R. E. (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı*. (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Uluyol, O. (2019). 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Bankacılığın Gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (16), 19-40. 15 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/614885> sayfasından erişilmiştir.

Ustaoglu, D. (2014). *Türkiye' de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi*. (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Uysal, G. (2019). *Katılım Bankacılığı*. (Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş. (2020). *Ortak Geçmiş, Ortak Gelecek: Vakıf Katılım 2020 Faaliyet Raporu*. 26 Şubat 2022 tarihinde https://vakifkatilim.com.tr/documents/vakif-katilim-bankasi-a_s_2020-yili-faaliyet-raporu.pdf sayfasından erişilmiştir.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş. (2021). *Ortak Geçmiş, Ortak Gelecek: Vakıf Katılım 2021 Faaliyet Raporu*. 26 Şubat 2021 tarihinde https://www.vakifkatilim.com.tr/documents/general-pdf/vakif-katilim-bankasi-a_s_2021-yili-faliyet-raporu.pdf sayfasından erişilmiştir.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş. (2022). Ana Sayfa. 21 Şubat 2022 tarihinde <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda> sayfasından erişilmiştir.

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107-117. 11 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/185227> sayfasından erişilmiştir.

Yıldırım, O. (2020). Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler Ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi. *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 1(2), 63-77. 21 Eylül 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1393557> sayfasından erişilmiştir.

Yılmaz, O. (2018). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve Kamu Bankalarının Sektör İçindeki Yeri*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yurttadur, M. ve Demirbaş, H. (2017). Türkiye’de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 89-117. 20 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/358145> sayfasından erişilmiştir.

Yüzgün, A. (1982). *Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981)*. İstanbul: Der Yayınları.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş. (2020). *Paylaştıkça Daha Fazlası: Ziraat Katılım 2020 Faaliyet Raporu*. 25 Şubat 2022 tarihinde <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline-files/Ziraat%20Kat%C4%B1%C4%B1m%20Bankas%C4%B1%2031.12.2020%20Faaliyet%20Raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş. (2021). *6. Yıl: Ziraat Katılım 2021 Faaliyet Raporu*: 25 Şubat 2022 tarihinde <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline-files/Ziraat%20Kat%C4%B1%C4%B1m%20Bankas%C4%B1%20A.%C5%9E.%202021%20Faaliyet%20Raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş. (2022). Ana Sayfa. 20 Şubat 2022 tarihinde <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bizi-taniyin> sayfasından erişilmiştir.

Zuhayli, W. (2003). *Financial Transactions in Islamic Jurisprudence*. (İngilizce çev.: M. A. El-Gamal). Damascus: Dar al Fikr.

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı Soyadı: Hüsne Gülce DENEK		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak	

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası